

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BOŞANMIŞ EBEVEYNE SAHİP BİREYLERİN AİLE
OLGUSUNA BAKIŞI VE EŞ SEÇİM KRİTERLERİ**

Kübra DERTLİ
Yüksek Lisans Tezi

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Adem BÖLÜKBAŞI

Bandırma 2022

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BOŞANMIŞ EBEVEYNE SAHİP BİREYLERİN AİLE
OLGUSUNA BAKIŞI VE EŞ SEÇİM KRİTERLERİ**

Kübra DERTLİ
Yüksek Lisans Tezi

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Adem BÖLÜKBAŞI

Bandırma 2022

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Bu çalışma 20/10/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışması ile elde edilmemiş bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

(20/10/2022)

Kübra DERTLİ

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Boşanma sonucu bireyler ekonomik, sosyal, psikolojik, ruhsal açıdan birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Boşanma sadece ebeveynleri değil çocukları da birçok açıdan etkilemektedir. Yapılan literatür taramasında akademik açıdan yetersizlik, düşük benlik algısı, artan suç ve şiddet durumu gibi birçok sorun tespit edilmiştir. Ancak boşanmanın bireylerin aile kurması ve eş seçimi üzerine etkisi yeterince ele alınmamıştır. Bu yüzden literatürdeki söz konusu eksiklik araştırmanın çıkış noktası olmuştur.

Bu çalışmada boşanmış ebeveyne sahip bireyler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çıkan sonuçlara göre; boşanmış ebeveyne sahip bireylerin aile içi çatışmalara, huzursuz ve güvensiz bir ortama maruz kalmaları durumunda aile olgusuna bakışları olumsuz yönde değişmektedir. Boşanmanın nedeni olan durum ise kişilerin eş seçim kriterlerinde belirgin rol oynamaktadır.

Bu yüksek lisans tez çalışmasını gerçekleştirmemde bana her zaman destek olan tez danışmanım Doç. Dr. Adem BÖLÜKBAŞI'ya, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Recep YILDIZ'a ve lisansüstü eğitimimde bana katkı sağlayan bölümdeki bütün hocalarıma, değerli katkılarıyla tez jürisi üyelerine ve katılımlarıyla bu tezin ortaya çıkmasını sağlayan görüşmecilere içtenlikle teşekkür ederim.

Lisans hayatımda tanıdığım ve yüksek lisans sürecinde desteklerini daima hissettiğim Gülçin ADALI, Nisa Nur ŞAHİN, Remziye DEMİRÖZ ve Tuğçe AKARÇAY'a lisansüstü eğitimde varlıklarından destek aldığım Leylicem SEÇGİN ve Sümeyye Nur EVLİCE'ye ayrı ayrı teşekkür ederim. Yüksek lisansa başlamamda ve bitirmemde yardımcı olan Ahmet Yavuz GÜRLER'e de teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak; eğitim hayatım boyunca her zaman arkamda olan, bana güvenen aileme, teze çalışırken stresimi azaltan kedilerim Ponçık, Gazi, Toprak ve Fındık'a, varlığıyla bana güç veren sayın Yunus Emre CİNKARA'ya teşekkür ederim.

Kübra DERTLİ

Bandırma - 20/10/2022

ÖZET

BOŞANMIŞ EBEVEYNE SAHİP BİREYLERİN AİLE OLGUSUNA BAKIŞI VE EŞ SEÇİM KRİTERLERİ

Boşanmış ebeveyne sahip bireylerin aile olgusuna bakışı ve eş seçim kriterlerini konu edinen bu çalışmada Osmaniye ilinde ikamet eden 20 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel bir araştırma olarak planlanan tezde fenomenolojik desen kullanılmış olup derinlemesine görüşme/mülakat ve gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler tematik içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda yaşanan aile düzeninin kişilerin aile olgusuna bakışını ve eş seçimini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Sağlıksız iletişim teknikleri kullanılan, huzur, mutluluk ve güven olmayan, çatışmalara maruz kalınan bir aile ortamında büyüyen çocuk; aile olgusunu tanımlarken destek kavramına vurgu yapmaktadır. Çünkü boşanma sonucu yaşanan ebeveyn eksikliği kişinin destek mekanizmasını olumsuz etkilemektedir. Ek olarak boşanmış ebeveyne sahip bireyler; aile kurmakta zorlanmakla birlikte gelecekte evlenirlerse boşanma ihtimalini daha çok düşünmektedirler. Ebeveynlerinin boşanma nedeni ise bireylerin eş seçiminde önemli bir faktör haline gelmektedir. Ayrıca aile düzeni kişinin ileride kendisini eş görme düzeyini ve ideal eş tanımlamasını da etkilemektedir. Bireylerin psikoseksüel gelişimini tamamlarken ebeveynleri ile ilişkisi de eş seçimlerini etkilemektedir. Sonuç olarak boşanmış ebeveyne sahip olmak bireylerin boşanma seçeneğini daha doğal görmelerine yol açmakta ve ayrıca eş seçimini etkilemektedir. Bu nedenle boşanmanın kuşaklararası etkisini azaltmak için sistem kuramı gereği birey-aile-toplum ilişkisi yakından takip edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Aile Olgusu, Boşanma, Eş Seçimi

ABSTRACT

PERSPECTIVE OF THE FAMILY PHENOMENON OF INDIVIDUALS WITH DIVORCED PARENTS AND SPOUSE SELECTION CRITERIA

In this study, which deals with the view of individuals with divorced parents to the family phenomenon and spouse selection criteria, interviews were conducted with 20 participants residing in Osmaniye. In the thesis, which was planned as a qualitative research, phenomenological design was used and in-depth interview and observation techniques were used. The data obtained were analyzed through thematic content analysis. As a result of the study, it was concluded that the family order experienced affects the people's view of the family phenomenon and the choice of spouse. A child who grows up in a family environment where unhealthy communication techniques are used, where there is no peace, happiness and trust, and where he is exposed to conflicts; While describing the family phenomenon, he emphasizes the concept of support. Because the lack of parents experienced as a result of divorce negatively affects the support mechanism of the person. Additionally, individuals with divorced parents; Although they have difficulty in starting a family, they think more about the possibility of divorce if they get married in the future. The reason for their parents' divorce becomes an important factor in the choice of spouses of individuals. In addition, family order also affects the level of seeing oneself as a partner in the future and the definition of an ideal partner. While individuals complete their psychosexual development, their relationship with their parents also affects their choice of spouse. As a result, having divorced parents causes individuals to see the option of divorce more naturally and also affects the choice of spouse. For this reason, in order to reduce the intergenerational effect of divorce, the individual-family-society relationship should be followed closely as per the system theory.

Keywords: Family Phenomenon, Divorce, Spouse Selection

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	
BEYAN	i
ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Aile Olgusu.....	3
2.1.1. Bir Kurum Olarak Aile.....	3
2.1.2. Ailenin İşlevi ve Önemi	4
2.2. Boşanma Olgusu	9
2.2.1. Boşanma	9
2.2.2. Boşanmanın Ebeveynler Üzerindeki Etkisi	11
2.2.3.Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkisi.....	13
2.3. Eş Seçimi	21

2.3.1. Eş Seçimini Etkileyen Faktörler	23
2.3.1.1. Yaş	24
2.3.1.2. Cinsiyet	25
2.3.1.3. Kültürel etkenler	26
2.3.1.4. Fiziksel özellikler	26
2.3.1.5. Eğitim seviyesi	27
2.3.1.6. Kişisel özellikler	27
2.3.1.7. Ekonomik özellikler	28
2.3.2. Eş Seçiminde Ailenin Rolü	29
2.3.3. Eş Seçimine Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	31
2.3.3.1. Psikanalitik kuram	31
2.3.3.2. Evrimsel kuram	32
2.3.3.3. Sosyal rol kuramı	33
2.3.3.4. Filtre (süreç-süzgeç) kuramı	34
2.3.3.5. Birbirini tamamlayan gereksinimler kuramı	35
2.3.3.6. Ortak özellikler kuramı	35
2.3.3.7. Zıt özellikler kuramı	36
2.3.3.8. Uyaran-değer-rol kuramı	37
3. GEREÇ VE YÖNTEM	39
3.1. Araştırmanın Amacı	39

3.2. Araştırmanın Önemi	39
3.3. Araştırmanın Yöntemi	40
3.5. Araştırmanın Örneklemi	40
3.6. Araştırma Grubu.....	40
3.7. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Aracı.....	45
3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları	46
3.9. Araştırma Verilerinin Analizi	46
3.10. Araştırma Soruları.....	46
4. BULGULAR	48
4.1. Sosyo-Demografik Bilgiler.....	48
4.2. Katılımcıların Aile Bilgileri	49
4.3. Katılımcıların Aile Olgusu Hakkında Düşünceleri	51
4.3.1. Aile Kavramını Tanımlama Şekilleri	51
4.3.2. Ailede Önemli Olarak Nitelendirilen Unsurlar	52
4.3.3. İçerisinde Yaşanılan Aile Düzenleri	54
4.3.4. Katılımcıların Gelecekte Kendilerini Ebeveyn Görme Düzeyleri ...	55
4.3.5. “İyi Anne” ve “İyi Baba” Tanımlamaları	57
4.4. Katılımcılara Ait Velayete İlişkin Konular.....	58
4.4.1. Velayet Kararı Verilirken Fikir Beyan Etme Durumu	58
4.4.2. Velayetlerin Verilmediği Ebeveyn ile Görüşme Sıklıkları	58

4.4.3 Ebeveynlerin Boşanacağını/Boşandıklarını Öğrenme Süreçleri.....	59
4.5. Katılımcıların Boşanma Olgusuna ve Boşanmanın Hayatlarına Etkisine İlişkin Konular.....	60
4.5.1. Anne Baba Boşanmasının Çocuğun Evlenmesine ve Aile Kurmasına Etkisi.....	60
4.5.2. Ebeveyni Boşanmış Bireylerin Kısa ve Uzun Vadede Etkilenme Şekilleri.....	62
4.5.3. Ebeveyn İlişkilerinin Değişiminin Çocuk-Ebeveyn İlişkisine Etkisi	64
4.5.4. Ebeveynin Boşanmasının Çocukta Gelecekte Boşanma Fikrinin Oluşmasına Etkisi.....	66
4.5.5. Boşanma Olgusu Hakkında Düşünceler	67
4.6. Katılımcıların Eş Seçimine İlişkin Konular.....	70
4.6.1. Ebeveyni Boşanmış Kişilerin Diğer Kişilere Göre Evliliğe Bakışı ve Eş Seçim Kriterlerinin Farklaşması.....	70
4.6.2. Katılımcıların Eş Seçmede Öncelikleri ve “İdeal Eş” Tanımlamaları	71
4.6.3. Gelecekte Kendilerini İyi Bir Eş Olarak Görme Düzeyleri.....	73
4.6.4. Katılımcıların Ebeveynlerinde Olan Özelliklerin Eş Seçimine Etkisi	74
5. TARTIŞMA	75
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
7. KAYNAKLAR.....	87

8. EKLER.....	93
----------------------	-----------

9. ÖZGEÇMİŞ.....	97
-------------------------	-----------

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1.1 Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı, 2001-2021, TÜİK.....	10
Tablo 4.1 Katılımcıların Sosyo-demografik Bilgileri	48
Tablo 4.2 Katılımcıların Aile Bilgileri	49
Tablo 4.3.1 Katılımcıların Aile Kavramını Tanımlarken Kullandığı Kavramlar.....	51
Tablo 4.3.2 Katılımcıların Ailede Önemli Olarak Nitelendirdiği Unsurlar	53

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

1. GİRİŞ

İnsanların tamamını ilgilendiren bir kurum olarak tanımlanan aile; toplumun oluşmasında, korunmasında ve güçlenmesinde önemli bir yapıtaş konumundadır. İki ya da daha fazla kişinin duygusal, psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması için kurulan aile; çocuklar için yaşama hazırlık evresi, ebeveynler için de mutluluğun ön planda olduğu, kriz anında dayanışmanın hüküm sürdüğü bir sığınma yeri olarak tanımlanmaktadır (Karataş, 2001: 90). Toplumsal sistemin bir alt sistemi olan aile, toplumun devamlılığı için ön koşul sayılmakla birlikte (Tarhanacı, 2017: 89) modern yaşamda gerçekleşen toplumsal değişme, aile yapısının çözülmesini de beraberinde getirmektedir (Aydın & Baran, 2010: 117). Bunun sonucunda artan boşanma oranları son yıllarda gerek medyada gerekse akademik yazında kendisinden çok sık söz ettirmektedir. “Sebepler ve Sonuçlarıyla Türkiye’de Boşanma Sorunu” adlı çalışma; 2009 yılı itibarıyla boşanmanın bir olgu olmaktan çıktığını ve yeni bir sorun alanına dönüştüğünü belirtmektedir (2018: 18). Boşanmanın bireysel, toplumsal ve çevresel sonuçları olmaktadır. Ancak boşanma olgusunun bu çalışmada odaklanılan boyutu boşanmanın, boşanmış ebeveyne sahip bireylerin hayatına, aile olgusuna bakışına ve eş seçim kriterlerine yansımalarıdır.

Ebeveynlerin çocukla ilişkilerinin yanı sıra anne-babanın birbiriyle ilişkisinin de çocuk üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Ailenin çocuk için bir sahne olduğu düşüncesini ileri süren Arıkan (2009: 24) insan ilişkilerinin bütün karmaşıklığını çocuğun ailede öğrendiğini vurgulamıştır. Bu durumda ailede yaşanan boşanmanın çocuğu etkilemesi kaçınılmazdır. Yapılan araştırmalar boşanmış ebeveyne sahip bireylerin diğer kişilere göre daha düşük akademik başarı, daha yaygın şekilde davranışsal ve duygusal problemler gösterme, düşük benlik saygısına sahip olma, sosyal ilişkilerde zorluk yaşama gibi konularda daha çok risk altında olduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra boşanmış ebeveyne sahip olmanın, bireylerin aile kavramına bakış açısını etkilediği de düşünülmektedir. İstanbul Bahçelievler İlköğretim Okulu Rehberlik Servisi’nin “Boşanma ve Çocuk Üzerindeki Etkileri” konulu araştırmasında anne ve babası boşanmış bireylerin kendi evliliklerinde uyum güçlükleri yaşadığı konusuna değinmiştir (s.20). Benzer bir çalışma da Story, Karney, Lawrence ve Bradbury (2004) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada çocukluk döneminde ebeveynlerinin çatışmasına maruz kalan bireylerin yetişkin ilişkilerinde daha çok çatışma yaşadığı ve boşanmaya yatkın oldukları belirtilmektedirler. Bu

konuya paralel olarak boşanmış ebeveyne sahip olmanın, kişilerin eş seçim kriterlerini de etkilediği düşünülmektedir. Bireyler anne ya da babasında olan özellikleri eş adayında aradığı gibi tam tersi bir durum da söz konusu olabilmektedir. Ebeveynlerin yaşadığı çatışmalara sebep olan özelliklere sahip olmayan kişiler eş adayı olarak görülebilmektedir.

Türkçe literatürde boşanmanın çocuklar üzerinde çeşitli etkilerinden bahsedilmekle birlikte boşanma olgusunun kuşaklar arası aktarılması ve eş seçimine etkisi hakkında bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bahsedilenler doğrultusunda çalışma ile boşanmanın kuşaklar arası etkisinin azaltılması hedeflenmiş ve sağlıklı ailelerden başlayarak sağlıklı toplumun oluşturulması göz önünde bulundurulmuştur. Yine söz konusu bağlamda çalışma ile amaçlanan aile ve boşanma konularında çalışan meslek elemanlarının, politika üreticilerinin ve akademisyenlerin dikkatini boşanmanın toplumsal bir risk oluşturan kuşaklar arası etkisine çekmektir. Çalışmayla gerekli farkındalığın kazandırılması ve boşanmış ebeveyne sahip bireylerin aile kurumuna ve evliliğe karşı ön yargılarının önüne geçmek amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada boşanmış ebeveyne sahip bireylerin aile olgusuna bakışına ve eş seçimine odaklanılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada aile kavramı, boşanma olgusu ve eş seçimi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Çalışmanın genel bilgiler kısmında aile olgusu, ailenin işlevi, boşanma olgusu, boşanmanın ebeveynler üzerindeki etkisi, boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisi, eş seçimi, eş seçiminde ailenin önemi, eş seçimi kuramları, eş seçimini etkileyen faktörler gibi konulara yer verilmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde gereç ve yöntem hakkında bilgiler verilmektedir. Dördüncü bölümde ise araştırma verilerine ve onların analizine yer verilmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Aile Olgusu

2.1.1. Bir Kurum Olarak Aile

Aile evrensel bir kurum olarak nitelendirilmesine rağmen tek bir aile tanımının yapılması mümkün değildir. Toplumun en küçük yapı birimi olan aile; ülkeler ve kültürler arasında farklılık gösterdiği gibi aynı ülke ve kültür içinde de farklılık göstermektedir (Kasapkara & Kasapkara, 2014: 793). Toplumda var olan sosyal sınıflara, ekonomik şartlara, köyde ve kentte yaşama durumuna göre aile tanımı değişmektedir.

İnsanların mutluluğu, huzuru ve sağlığı için gerekli ihtiyaçların karşılandığı en doğal ortam olan aile; kişiliğin gelişmesinde, korunmasında, düzenlenmesinde ve iyileşmesinde de etkilidir (Nazlı, 2016: 16). Toplumun en küçük birimi olarak kabul edilmekle birlikte insan yaşamında vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Aile; çocuk perspektifinden sosyal hayata katılım için hazırlıkların yapıldığı ve tecrübelerin kazanıldığı ortam olarak tanımlanırken yetişkinler için mutluluğun ve huzurun hâkim olduğu, sorunlar ve sıkıntılar karşısında dayanışma içinde hareket edilen bir dayanak noktası olarak ifade edilmektedir (Karataş, 2001: 90). Bir başka tanımla aile; soy, kan, evlilik ya da evlat edinme bağları ile birbirine bağlı olan, insanların yakın ilişkisinden meydana gelen ve kuşaklar boyu süreklilik sağlayan sosyal bir kurum (Aile Eğitim Programı, 2018: 10) olarak tanımlanmaktadır.

Dünyaya gelen çocuk yaşadığı toplumun kurallarını, kültürel özelliklerini somut bir şekilde ilk olarak ailede içinde almaktadır. Çocuğu içinde yaşadığı topluma alıştırmak, ana dilini öğretmek, gelenek ve göreneklerini benimsetmek gibi işlevleri olan aile (Eröz, 1982: 68); en önemli görev olarak eğitimi yerine getirmektedir. Sağlıklı iletişimin olduğu, mutlu bir ailede yaşayan çocuk yaşamının ilerleyen dönemlerinde ebeveynlerine benzemek istemekte ve onları taklit etmektedir (Şentürk, 2012: 108). Diğer bir deyişle aile çocuk için sahne görevi görmektedir. Ebeveynlerini rol model alan çocuk; karakter ve kişilik özelliklerinde onlara benzemektedir. Çocuk anne ve babasının bir kopyasını ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle toplumun varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için sağlıklı aileler önem arz etmektedir. Sağlıklı ailelerde karşılıklı saygı olmakta, güven duygusu gelişmekte, empati ve sevgi ön plana çıkmakta, ben yerine biz düşüncesi hâkim olmaktadır. Aile üyeleri birbirine değer vermekte, bunu karşı tarafa hissettirmekte ve doğruları saklamadan rahatça kendilerini

ifade etmektedirler. Mutluluk ve huzur içinde büyüyen çocuk; aile kavramını benimsemekte ve korumaya çalışmaktadır.

Aile içinde bulunduğu toplumdan izler taşımaktadır. Toplumda var olan gelenek – görenekleri, kültürleri, inançları, sosyal normları yansıtmaktadır. Bu nedenle bir toplumu anlamının en kolay yollarından birisi aileyi incelemektir. Aile; toplumu oluşturmak, korumak ve gelecek nesillere sağlıklı bir ortam bırakmak için birtakım işlevlere sahiptir.

2.1.2. Ailenin İşlevi ve Önemi

Aile; var olan diğer bütün kurumlar arasında en eski ve en temel olanıdır. Evlilik denen bir sözleşme ile oluşan aile; zaman içinde değişime uğramaktadır. Toplumdan topluma farklılık gösteren aile her yerde ortak birtakım özelliklere ve fonksiyonlara sahiptir (Özkalp, 2013: 131). Farklı açılardan ele alınarak yapılan sınıflandırmalara dayanarak ailenin işlevleri şu şekilde özetlenebilir:

Biyolojik İşlev: Aile nüfusun kaynağını oluşturmaktadır. İnsanlar biyolojik işlev ile cinsel ihtiyaçlarını karşılamakta ve bunun sonucunda neslin devamlılığını sağlamaktadır (Tezcan, 1995: 119). Bu işlev sayesinde ailenin varlığı korunmaktadır. Diğer bir deyişle cinsel güdüyü meşru bir şekilde doyurmak ailenin biyolojik işlevi sayesindedir. Toplumun oluşmasında önemli bir etken olan biyolojik işlev aynı zamanda toplumda var olan ahlak kurallarını da korumaktadır. Çünkü insanlar ailenin biyolojik işlevini yerine getirebilmek için nikah yapmakta ve cinsel ihtiyaçlarını gidermektedir. Bunun sonucunda yüzyıllardır devam eden nesiller artmakta, yeni kuşaklar oluşmaktadır.

Ailede var olan bir diğer biyolojik işlev de korumacı olmasıdır. Çocuklar doğduğunda bakıma ve korunmaya ihtiyaçları vardır. Aile koruyuculuk işlevi gereği yeni doğan bebeğin temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamakta, beslenmesini sağlamakta, barınma ve giyinme ihtiyacını gidermektedir. Bununla birlikte çocuğu dış çevreden gelecek her türlü zarara karşı korumak, onu yaşanılabilir bir çevrede büyütmek de ailenin biyolojik işlevidir. Ancak ailenin biyolojik işlevlerinden olan koruyuculuk; önemini yitirmeye başlamıştır. Geleneksel toplumlarda varlığını hala hissettirse de birçok toplumda koruma işlevi artık devlet aracılığı ile yapılmaktadır (Tezcan, 1995: 121). Günümüzde eğitim, sağlık, istihdam gibi konularda aileler çözüm

bulmakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle devlet aileyi korumak için insanların sorunlarını çözmekte, politikalar üretmektedir.

Ekonomik İşlev: Aile; yüzyıllardır toplumda varlığını sürdürmektedir. Bu süreçte ailenin ekonomik işlevi de farklılaşmakta, her çağda yeni bir anlam taşımaktadır. Ekonominin avcılık toplayıcılık üzerine olduğu zamanlarda ve toplumlarda insan gücü önem arz etmektedir. Bu nedenle insanlar aile ortamında bilgi, beceri ve deneyim kazanmaktadır (Erden, 1998: 88). Aile bu vasıta ile hem üretim hem de tüketim merkezi olmaktadır. Farklı bir deyişle sanayi öncesi toplumlarda insanlar birlikte üretim ve tüketim yapmaktaydı. Bu birlikteliği de aile kurumu sağlamaktaydı.

Sanayi toplumuna geçişle birlikte ailenin ekonomik işlevi de farklılaşmaya başlamıştır. Üretim toplumundan tüketim toplumuna geçiş ailenin ihtiyaçlarının artmasına ve bu nedenle kadının da iş hayatına girmesine neden olmuştur. Kadının iş hayatına girmesi ile ailedeki roller değişmekte ve artık kız çocukları da ekonomik işlevi yerine getirmek için eğitim almaya başlamaktadır. Günümüzde ise bu işlev devlet aracılığıyla yapılmaktadır. Ailede temel bir eğitim alan bireyler; var olan yeteneklerini ortaya çıkarıp iş gücü piyasasında yer almaktadır. Diğer bir deyişle aile bireyin ihtiyacı olan alt yapıyı hazırlayarak ekonomik işlevini yerine getirmektedir.

Sevgi İşlevi: Sevgi hissetmek, şefkat görmek çocuk için temel ihtiyaçtır. Sevgi ile büyümüş bir çocuk sağlıklı bir kişilik geliştirmektedir. Sevgi duymamış bir birey karşısındaki kişiye de sevgi gösterememekte, yaşama uyum sağlayamamaktadır (Tezcan, 1995: 120-121). İnsanlar küçük yaşlardan itibaren sevgiye muhtaç oldukları için buna doğal yollarla aile aracılığıyla ulaşmaktadırlar. Aile saf ve çıkarsız sevginin kaynağını oluşturmaktadır. Bireyler aile bağlamında karşılıksız sevgi ortamı meydana getirirler (Kır, 2011: 387). Aile üyeleri görünmez bir sevgi bağı ile birbirlerine bağlıdırlar. Bu bağ ile çocuk manevi tatmin yaşamakta, ihtiyaç duyduğu ilgiyi görmektedir. Bu da çocuğun sağlıklı bir şekilde büyümesini sağlamaktadır.

Anne ve babalar çocuklarına farklı yollarla sevgilerini göstermektedir. Çocuğa sarılmak, öpmek, parka götürmek, yürüyüş yapmak, onunla oyunlar oynamak, onu dinlemek, fikirlerine saygı duymak, hatalarında güzelce uyarmak, tebessüm etmek, en önemlisi ona değer verdiğini hissettirmek bunlardan bir kaçıdır. Çocuk ailesinde bunları gördüğünde sağlam bir kişilik yapısı oluşturmakta ve topluma uyum sağlamaktadır.

Aile sevgi işlevini yerine getirdiğinde çocukta özsaygı oluşmaktadır. Kendine güvenen ve yüksek öz saygıya sahip olan bir çocuk; hayattan zevk almakta, yüksek performans göstermekte, başarılı olmaktadır. Aile sevgi işlevi ile çocuğun yüksek özsaygısının temelini atmaktadır. Bu durum hem çocuğu hem ailesini hem de toplumu olumlu etkilemektedir.

Aile; sevgi işlevini yerine getirirken sınırlarını iyi çizmelidir. Sevgiden mahrum bırakmak gibi bir ceza yöntemi seçmek kadar aşırı sevgiye boğmak da tehlike arz etmektedir. Sevgisiz büyüyen bir çocuğun kendini değersiz hissetmesi ile içe kapanma, depresyona girme, öz kırım girişiminde bulunma gibi durumlar yaşaması söz konusudur. Buna ek olarak suç işleme, madde kullanma gibi olumsuz tutum ve davranışlar sergileme ihtimalleri de artmaktadır. Tam tersi durum söz konusu olduğunda yani aşırı sevgi gösterildiğinde çocukta yine sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sosyalleşmeye başladığında çevresinden de aynı sevgi ve ilgiyi bekleyen çocuk bunu göremeyince hayal kırıklığı yaşamaktadır. Bu durum birtakım psiko-sosyal sorunlara neden olmaktadır. Sevginin dengesini yakalamak önem arz etmektedir. Bu dengeyi yakalayan ailelerde sevgi ile birlikte bağlılık duygusu da oluşmaktadır. Bu da bireyde aile kurumuna gösterdiği saygıyı artırmakta ve toplumda ailenin devamlılığını korumaktadır.

Toplumsallaştırma İşlevi: Aile; toplumun temelini oluşturduğu için aslında toplumdaki en önemli işlevi yerine getirmektedir. İnsanlar gerçek kişiliğini diğer insanlarla sosyalleşerek oluşturmaktadır. Aile; bireylere bu ortamı güvenilir ve sağlam bir şekilde sunmaktadır. İnsanlar yaradılışı gereği içinde yaşadığı toplumun norm ve kurallarını benimsemekte, onlara uygun hareket etmekte ve bunun sonucunda sosyal ilişkiler kurmaktadır. Birey içinde yaşadığı toplumun normlarını, gelenek ve göreneklerini, ahlak kurallarını ilk olarak ailesinde öğrenmektedir. Okul öncesi dönemde aileler farkında olmadan ya da farkındalık sahibi olarak çocuklarına toplumsallaşma yolunda ilk adımlarını öğretmektedirler. Diğer bir deyişle anne babalar çocuklarının topluma uyumlu bir birey olması için önemli roller üstlenmektedir.

Çocuk ailesinde öğrendiği ya da gözlemlediği tutum ve davranışları sosyal hayatında sergilemektedir. Eğitim çağına gelen çocuk; akranları, öğretmenleri aracılığıyla da sosyalleşme zincirine yeni halkalar eklemektedir. Nitekim toplumsallaşma sürekli devam eden, uzun vadeli bir olgudur.

Aşırı bireyselleşme birçok toplumda varlığını hissettirmektedir. Bu durumun önüne geçmek için bağlılık hissetmek, ait olmak gerekmektedir. Aile; bireylerin bağlılık hissettiği ve bir yere ya da bir şeye mensup olduğu ilk yerdir. Aile ortamında hissedilen sıcaklık insanların eşlerine, çocuklarına, anne ve babasına bağlılığını artırmaktadır. Bu da duygusal açıdan insanı tatmin etmektedir. Aile doğal bir yolla kişiye mensup olma hissini yaşatmaktadır. Bu da bireylerin gelecekte bir topluluğa, gruba ya da partiye üye olması ise desteklenmektedir. Kısacası aile ile başlayan toplumsallaştırma diğer bir deyişle sosyalleştirme süreci kişinin okulu, arkadaş grubu, mesleği, savunduğu düşünceleri, kendini geliştirme düzeyi ile de devam etmektedir.

Bir insanın evlenip yuva kurması da ailenin toplumsallaştırma işlevi içinde yer almaktadır. Aileler çocuklarının evlenmesi ve kendilerine yeni bir hayat kurmasında önemli görevler üstlenmektedirler. Geleneksel toplumlarda aileler çocuklarının düğününü yapmakta, eşyalarını almakta, çeyizlerini dizmektedir. Bu şekilde yeni kurulan aileye destek olan kök aile mensupları mutlu olmaktadır. Aynı zamanda bu evlilik yolu ile insanlar tanışmakta, yeni akrabalıklar ortaya çıkmaktadır. Nitekim tüm bunlar kişinin sosyalleşmesi ve topluma uyum sağlaması için önem arz etmektedir.

Eğitim İşlevi: Çocuk dünyaya geldiği ilk andan itibaren ailesi tarafından eğitilmeye, sosyalleştirilmeye çalışılmaktadır. Yemek yeme, oturma, yürüme, konuşma, tuvalete gitme gibi temel özelliklerin yanı sıra toplumu düzenleyen kuralları, örf ve âdetleri, insan ilişkileri gibi birçok unsuru da aile öğretmektedir (Kır, 2011: 395). Ailede var olan iletişimin kalitesi verilen eğitimi de olumlu yönde etkilemektedir. Çünkü aile üyeleri birbiri ile paylaşım yaptıkça yeni kavramlar öğrenmekte ve ileride benzer durumlar yaşadıklarında tecrübeli olmaktadır.

Eğitim işlevinde önemli bir diğer husus ise ailenin farkındalık düzeyidir. Aile üyeleri kendilerini geliştirmiş, bilinçli ebeveynler olurlarsa verilen eğitimin niteliği de artmaktadır. Aile üyelerinin bakış açıları genişlemekte ve sorunlarla baş etme potansiyelleri artmaktadır. Bu durum ailelerin sosyo-ekonomik durumu, kültürel düzeyi, eğitim seviyesi gibi faktörlerle bağlantılıdır. Bilinçli anne babalar çocuklarına rol model olduklarının farkındadır ve buna göre tutum sergilemektedirler.

Aile; çocuklarının kendini yetiştirmesini sağlamakla birlikte toplumsal çevreyi tanıyıp, ona uyum sağlamasını da öğretmektedir. Aile üyeleri çocuktaki yeteneği ve ilgiyi keşfedip bireyi o konulara yoğunlaştırarak meslek seçimi yapmasında ya da

sosyal aktivitelere katılmasında yönlendirme yapmaktadır. Var olan yeteneği geliştirmek, daha iyi bir duruma getirmek ailenin eğitim işlevidir. Bu sayede birey mesleki olarak doyuma ulaşmakta, statü kazanmakta, maddi gelir elde etmekte, kendini gerçekleştirmektedir. Nitekim tüm bunlar sonucunda topluma faydalı bir birey olmaktadır.

Günümüzde çocukların eğitimi ile ilgili konulardan çoğunu devlet üstlenmiştir. Çocuklar; okula erken yaşta gitmekte ve geç saatlere kadar orada vakit geçirmektedir. Bu durumda çocuğun eğitimi ile öğretmenler ve diğer görevliler daha çok ilgilenmektedir. Aile doğrudan eğitim konusunda geri planda kalmaktadır. Ancak günümüzde anne babalar çocuklarının iyi bir eğitim almasını istemekte ve bunun için çaba göstermektedirler. Eğitim alınacak kurumu ve personelini seçerken titiz davranmaktadırlar. Dolaylı da olsa çocuğunun eğitimi ile ilgilenmekte ve gelişimine destek olmaktadır. Sonuç olarak doğumundan belli bir aşamaya kadar eğitimde aile doğrudan bir görev üstlenmektedir. Çocuğun okula başlaması ile ailenin eğitim işlevi azalsa da dolaylı yollarla devam etmektedir.

Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi: Aile; üyelerinin güzel vakit geçirmesini, birlikte eğlenmelerini, boş zamanları kaliteli bir şekilde değerlendirmelerini sağlamaktadır (Gökçe, 1990: 218). Aile üyelerinin boş zamanlarını değerlendirme şekli çocuklarına miras olarak geçmektedir. Oyun oynamak, spor yapmak, film izlemek, kitap okumak, seyahat yapmak, arkadaşlar ile vakit geçirmek gibi birçok faaliyet boş zamanlarda aile tarafından yapılmaktadır. Ailenin sosyo-ekonomik durumu boş zaman faaliyetlerinin niteliğini ve niceliğini belirlemede önemli bir yer tutmaktadır. Bunun dışında aile üyelerinin istekleri de yapılacak aktivitelerin seçiminde kayda değerdir. Anne ve baba çocuğu ile oyun oynayarak onun hem boş zamanını değerlendirmekte hem de yeni şeyler öğretme fırsatı bulmaktadır. Paylaşılan güzel anlar ve geçirilen hoş vakitler çocuk için mutluluk sebebidir (Kır, 2011: 393). Aile üyeleri birbirini daha yakından tanımakta ve bu da aralarındaki bağı güçlendirmektedir.

Aile; bireyin ve toplumun gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Yukarıda bahsedilen işlevleri sağlıklı bir şekilde yerine getiren ailelerde büyüyen çocukların kaliteli bir hayat süreceği düşünülmektedir. Eşlerin birbirine saygılı olduğu, mutluluk ve huzurun bulunduğu bir aile; üyelerine güzel bir gelecek vadetmektedir. Çünkü çocuk; içinde büyüdüğü aileyi temel almakta, işlevsel olan ya da olmayan davranışları

edinmektedir. Bu nedenle sağlıklı bir aile sağlıklı bir toplum için temel niteliği taşımaktadır.

2.2. Boşanma Olgusu

2.2.1. Boşanma

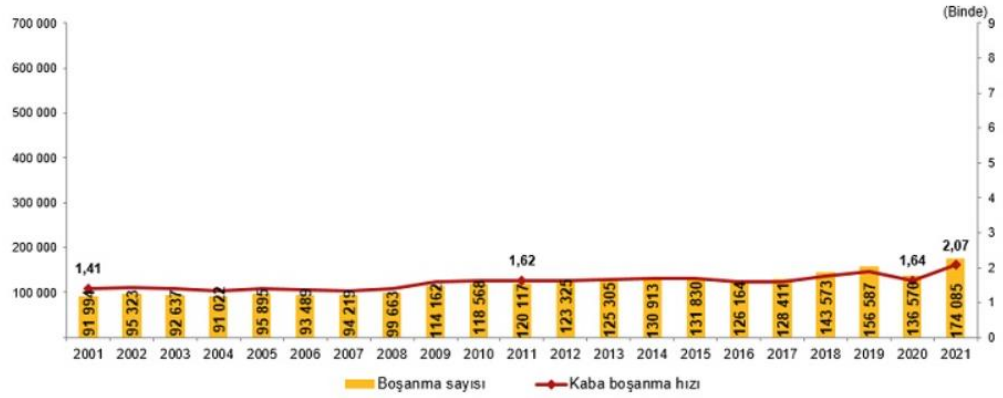
Aile ve aileyi oluşturan bireyler bazı zamanlar ekonomik, sosyal, fiziksel ve psikolojik sorunlarla karşılaşmaktadır. Sağlıklı iletişim kuran aileler bu sorunları kolaylıkla aşarken sağlıklı iletişim olan ailelerde durum tam tersi olmaktadır. Sorunlar daha da büyümekte, çatışmalar artmakta ve huzursuz bir aile ortamı oluşmaktadır. Bu durumun üstesinden gelemeyen çiftler boşanma gerçeği ile yüzleşmektedir. Ebeveynlerin arasındaki çatışmaların artması ve artık çözülemez noktaya gelmesi halinde aile parçalanmakta ve boşanma süreci başlamaktadır. Eşler hayatta iken mahkeme kararı ile evlilik ilişkisine son verilme durumu (Akıntürk, 1999: 252) şeklinde tanımlanan boşanma; eşler arasında var olan ve aile içinde çözüm bulunamayan sorunların dışı vurulmasıdır. Kanunların önünde gerçekleştirilen evlilik birliğinin yine kanunlar önünde sonlandırılması olarak tanımlanan boşanma; Özkalp'e (2013) göre eşlerden birisinin isteği ya da iki tarafın ortak kararı ile hâkimin evliliğe son vermesidir.

Boşanma olgusu sosyolojik açıdan ele alındığında ailede var olan birliğin bozulduğu ve buna bağlı olarak ailede bölünmelerin ya da dağılmaların ortaya çıktığı karmaşık bir durumdur (Kır & Bülbül, 2012: 100). Boşanma eşler ile birlikte çocukları, kök aileyi, yakın akrabaları ve sosyal çevreyi de etkilemektedir. Bu nedenle boşanma yalnızca yasal olarak evliliğin bitirilmesi şeklinde nitelendirilmemektedir. Boşanma etkisi uzun süre devam eden, çevredeki çoğu kişiyi etkileyen bir olgudur.

Eşlerden birisinin ya da her ikisinin akıl sağlığını kaybetmesi, evlilik birliğini temelden sarsacak tutum ve davranışlarda bulunulması, resmi olmayan cinsel birlikteliklerin artması, kadınların iş hayatına girmesi ve buna bağlı olarak ekonomik bakımdan bağımsız hale gelmeleri boşanmaların temel nedenleri arasındadır. Buna ek olarak boşanma olgusunun toplum tarafından normal karşılanması ve kanunların boşanmayı kolaylaştırması da boşanma oranlarının artışı etkilemektedir. Bireylerin evlenmeden önce kendilerini, potansiyel eş adaylarını, çevresini gerçekçi ve akılcı bir bakış açısı ile değerlendirmemiş olması da boşanmanın önemli bir nedenidir (Çalım, 2017: 3). İnsanların evlilik yoluna girerken birtakım beklentileri olması ve bunların

karşılanmaması, kök ailenin sürekli süreçlere dahil olması, bireylerin sorunu çözmek yerine bir günah keçisi araması da boşanmaların artmasını etkilemektedir. Çiftlerin arasında yaş farkının fazla olması, istenmeyen bir evlilik yapılması, sorumsuz ve ilgisiz davranılması, şiddete maruz kalma, bekar hayata özenme de boşanma nedenleri arasında yer almaktadır. Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nda (2021); boşanma nedenleri cinsiyete göre ele alındığında her iki cinsiyet içinde eşlerin ilgisiz ve sorumsuz davranması en önemli boşanma nedeni olarak ön plana çıkmıştır. Bu oran erkeklerde %41,2 iken kadınlarda %24,2'dir. Erkeklerde %11,0 oranı ile aile büyüklerinin aile içi ilişkilere karışması boşanmada ikinci önemli neden iken üçüncü sırada %9,7 oranı ile evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama ön plana çıkmıştır. Kadınlarda ise %19,3 ile aldatma, %14,6 ile şiddet cevapları göze çarpmıştır.

Tablo 2.1.1. Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı, 2001-2021, TÜİK

Boşanma çoğu zaman istenmeyen bir durum olarak nitelendirilmekle birlikte tüm toplumlarda varlığını hissettirmektedir. Nedenleri ve sonuçları toplumdan topluma, nesilden nesle farklılık gösterse de günümüzde sayısının arttığı bilinmektedir. Tablo 2.1.1. de görüldüğü üzere Türkiye’de boşanma oranları her yıl artış göstermektedir. Çalışmanın evrenini oluşturan Osmaniye ilinde de boşanma oranları her yıl artmaktadır (İllere Göre Boşanmalar, TÜİK). Osmaniye’de 2017 yılında 574, 2018 yılında 849, 2019 yılında 891, 2020 yılında 803, 2021 yılında 1110 kişi boşanmıştır. Araştırmalar sonucunda Avrupa ülkelerinde boşanmaların hızlı bir şekilde arttığı, Portekiz’de her 100 evliliğin 64’ü sonlanırken bu sayının İspanya’da 57’lere kadar çıktığı görülmüştür (Avrupa İstatistik Kurumu, 2017). 2019 yılında yapılan bir araştırmaya göre ise boşanmaların %36’sı evliliğin ilk beş yılında gerçekleşirken %20,6’sının altı ile on yıl arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı

araştırmanın bir diğer sonucu ise son bir yıldaki boşanmalardan 139 bin 660 çocuğun etkilenmesi konusudur. 2019 yılında 155 bin 47 çift boşanırken çocukların velayetinin %76'ının anneye %24'ünün babaya verildiği sonucuna da ulaşılmıştır (Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2019).

Araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere boşanmalar sürekli artmakta, evliliklerin ömrü kısalmaktadır. Boşanma; bireylerin evlenmeden önce yaşadığı özgürlüğe bir dönüş değildir (Kır & Bülbül, 2012: 103). İnsanlar evlenerek yeni bir toplumsal kimlik oluşturmaktadır. Birey boşandığı zaman toplumun ona vermiş olduğu bu yeni kimliği yok sayamamaktadır. Kurduğu yeni hayat düzeni, yeni akrabalar, çocuğun olması gibi durumlar kişilerin evlenmeden önceki hayata dönüşlerine engel olabilmektedir. Özellikle geleneksel toplumlarda eskiye dönüş oldukça zordur. Çünkü toplumsal cinsiyete dayalı verilmiş rollerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilemediği toplum tarafından düşünülmektedir. Bu nedenle boşanan kişileri “beceriksiz, idaresiz, anlaşması zor” gibi kavramlarla itham etmektedirler. Bu bireyleri psiko-sosyal açıdan olumsuz etkilemektedir. Bu durumun önüne geçmek, boşanma sonrası yaşanacak sorunları en aza indirmeye çalışmak ve aile kurumunun geleceğine riske atmamak için devletlerin bu konulara yoğunlaşması gerekmektedir.

2.2.2. Boşanmanın Ebeveynler Üzerindeki Etkisi

Boşanma ve boşanma ile birlikte gelişen süreç kadın ve erkeğin yaşamında derin izler bırakmaktadır. Evlilik sona erdikten sonra kadın ve erkek yaşamlarında yeni bir yapılanmaya gitmektedir. Boşanma sonucunda bireyler bu yeni hayatlarına uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Meslek hayatlarında, sosyal alanlarda, kişisel ve cinsel yaşamlarında kendilerini yeniden tanımlama gereği duyan kişiler; yeni kimlikleri ile bütünleşmeye çalışmakta ve en az hasarla bu süreci atlarmaya çalışmaktadır. Diğer bir deyişle boşanmaya uyum sağlamak; boşanma ile birlikte gelen değişimlerle başa çıkmak, kayıpları kabullenmek ve yeni ortaya çıkan rolleri edinmektir (Halisdemir, 2020: 19). Bu duruma alışmak bazı kişiler için aylar sürerken bazıları için yıllarca devam etmektedir.

Benedek ve Brown'a (2012) göre boşanma sonrası ebeveynlerde yetişkin gerilemesi ortaya çıkmaktadır. Bu durum yetişkinlerin önceki gelişim evrelerine dönmelerine diğer bir deyişle yaşına ve kimliğine uymayan davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Sağlıklı bir yetişkinde bu dönemin geçici olduğu düşünülmekle

birlikte aksi bir durum söz konusu olduğunda çocuklar için risk taşımaktadır. Rollerin karışmasına neden olan bu durumda ebeveyn çocuklaşırken, çocuk ebeveyninin bakımını üstlenmekte, onun ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır. Bu durum çocuk-ebeveyn arasındaki ilişkiye de zarar vermektedir. Aynı zamanda ebeveynin kendini suçlamasına ve bu nedenle psiko-sosyal açıdan olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Boşanma eşleri ekonomik olarak da etkilemektedir. Boşanma ile birlikte gelen evlerin ayrılması, yeni düzenlerin oluşması maddi açıdan bireyleri zorlamaktadır. Evlilik birlikteliğinde çalışmayan kadın; boşanma sonrası geçim sıkıntısı yaşayabilmekte ve bu nedenle iş hayatına girebilmektedir. Çalışan bir anne ise evin geçimini sağlama ile çocuklarının bakımı arasında zorluk yaşayabilmektedir. Boşanma sonrası çocukların velayetini alan ebeveynin sorumluluğu artmaktadır. Bu durum anne için de baba için de zor bir süreçtir.

Kadınlar ekonomik olarak yeterli seviyede olduklarında kök ailesinin yanına dönmeyi tercih etmemektedir. Bağımsız bir hayat sürerken tekrar anne baba ile yaşama sürecine girme bireyleri olumsuz etkilemektedir. Kök ailesinin evine dönen kadın kendini fazlalık olarak hissetmektedir. Bunun yanı sıra aile üyelerinin ve sosyal çevrenin barıştırma ısrarına maruz kalmaktadır. Geleneksel toplumlarda hala varlığını hissettiren “dul kadın” nitelendirmesi de kişilerde derin yaralar açmaktadır. Evli olan kadınlar eşlerini boşanmış kadından kıskanmaktadır. Erkekler için de boşanmış kadın kullanılmaya hazır kadın olarak görülmektedir. Bunun dışında evliliğini idare edemediği içinde olumsuz ithamlara maruz kalmaktadır. Boşanma gibi zor bir sürecinden ardından bu şekilde sorunlar yaşamak kişiyi iyice çıkmaza sürüklemektedir. Sevgi ve cinsellik ihtiyacı ya ertelenmekte ya da hiç karşılanmamaktadır.

Erkekler içinse bu durum biraz daha farklıdır. Toplumda boşanmış erkeğe kadına bakıldığı kadar olumsuz bir bakış söz konusu değildir. Ancak erkeğin kendi ihtiyaçlarını karşılayamaması boşanma sonrası çok yaşanan bir sorundur. Yemek pişirme, temizlik yapma gibi konularda erkek zorlanmakta ve yeni yaşama uyum sağlama hususunda sorunlar yaşamaktadır.

Boşanan eşler üzerine karşılaştırmalı olarak yapılan bir araştırma sonucunda boşanmış erkeklerin evli erkeklere oranla beş kat fazla ruhsal bozukluk yaşadığı tespit

edilmiştir. Kadınlarda ise boşanmış olanların evli olanlara göre üç kat fazla ruhsal sorun yaşadığı tespit edilmiştir (Kır & Bülbül, 2012: 106). Görüldüğü üzere boşanma sonucunda psikolojik sorunlar da artmaktadır. Bireylerin boşanma sürecine uyum sağlaması noktasında psikolojik destek önemli bir yer tutmaktadır.

Sonuç olarak; boşanma iki bireyin de hayatında değişikliklere neden olmaktadır. Önemli olan bu değişikliklere uyum göstermedir. Uyumu etkileyen birçok faktör vardır. Yaş, evlilik süresi, eğitim durumu, yaşanan toplum, sosyal statü, çocuk sayısı, kök aile tutumu bunlardan bazılarıdır. Yetişkin bireylerin sorunlarla baş edebilme kapasitesi ve destek alabileceği mekanizmalar uyumu kolaylaştırmaktadır. Boşanma sürecine uyum ne kadar kısa sürede olursa sosyal hayata dönüş o kadar çabuk olacaktır. Aynı zamanda boşanmanın olumsuz etkilerinden eşleri ve çocukları koruyacaktır.

2.2.3.Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkisi

İnsan yaşamının en kritik yılları, geleceği ilgilendiren dönüm noktaları çocuk için anne ve baba ile şekillenmektedir. Çocukların fiziksel, bilişsel ve duygusal olarak sağlıklı; içerisinde yaşadıkları topluma faydalı birer birey olabilmeleri için ailede iletişimin etkili bir şekilde sürdürülmesi, sevgi dolu bir ortamın olması gerekmektedir (Kalkınç, 2013). Sosyal normlara dikkat eden, davranışta bulunurken çevresindekileri önemseyen, uyumlu ve düzenli ilişkiler kuran başarılı bir çocuğun arkasında rol ve sorumluluklarını yerine getiren ebeveynler bulunmaktadır. Çünkü bu tarz ailelerde paylaşma ve dayanışma esas olduğu gibi saygı ve sevgi her daim hissedilmektedir. Bahsedilenlerin olmadığı ve boşanma ile sonuçlanan aile birlikteliklerinde çocuklar sıcak ve samimi ilişkiden, yakın ilgi ve sevgiden, dayanışmadan mahrum kalmaktadır (Şentürk, 2012: 106). Çocuğun gelişiminde en önemli faktör olan ailenin bütünlüğüne zarar veren boşanma; çocukların hayatlarında etkisini sürekli hissedecekleri bir olaydır. Çocuk için karşılıklı sevginin olduğu, kendini mutlu ve huzurlu hissettiği, güven duyduğu aile ortamı boşanma sürecinde çatışma ortamına dönüşebilmektedir. Anne baba sorunsuz bir şekilde boşanmış olsalar dahi, akrabalar, akran grubu gibi faktörler çocuğun olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Çocuğun ve ebeveynlerinin mahremiyeti sayılan aile ortamına dış çevrenin müdahale etmesi sorunları daha çok görünür kılmaktadır. Bu durum çocukta birtakım olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunlardan ilki bağlanma sorunudur.

Bağlanma; çocuk ile çocuğa bakım veren arasında oluşan duygusal bir bağıdır. Bowlby bağlanmayı “Belirli bir figüre karşı yakınlık arama ve sürdürme eğilimiyle kendini gösteren ve özellikle stres durumlarında ortaya çıkan sürekli duygusal bağ.” olarak tanımlamaktadır (Bowlby, 2012). Çocuğa bakım veren kişinin yakınlığı, sıcaklığı ve samimiyeti çocuğun güvenli bağlanmasını ve sosyalleşmesini etkilemektedir. Aynı zamanda temel güven duygusunun oluşmasını sağlamakta; çocuğun kendisine güvenen, duygularını kontrol eden bir birey olmasına zemin hazırlamaktadır.

Bebeklik döneminden başlayarak çocuğun sıcak ve sevgi dolu bir aile ortamında büyümesi hem güvenli bağlanmayı hem de duygusal rahatlamayı sağlamaktadır. Hayatın erken zamanlarında şekillenen bağlanma stilleri kişilerin geleceklerini de etkilemekte ve etkisini yetişkinlik döneminde de sürdürmektedir (Eraslan, 2020: 2). Boşanma bu süreci olumsuz etkileyen bir olgudur. Çünkü boşanma sonucu çocuk ebeveynlerin birisinden ya da ikisinden de uzak kalmaktadır. Bu durum çocuğun güvenli bağlanmasına ket vurmakta ve duygusal gelişimini olumsuz etkilemektedir. Çocuk kendisini yalnız hissetmekle birlikte kendisini terk edilmiş görmektedir. Tüm yaşananların sorumlusu olarak kendini gören çocuğun ebeveyne yabancılaşma sendromu yaşama ihtimali de vardır.

Boşanmış/birlikteliği devam eden ailelerde büyüyen 3-6 yaş arası çocuklarda yapılan bir araştırmada boşanmış aileden gelen çocukların tam aileden gelen çocuklara kıyasla güvenli bağlanma düzeylerinin daha düşük olduğu ve anne babalarına daha güvensiz bağlandıkları ortaya çıkmıştır (Eraslan, 2020: 4). Benzer bir araştırma sonucuna Kotan (2016) da ulaşmıştır. Boşanmış ve boşanmamış ailelerde büyüyen üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılığının bağlanma stilleriyle ilişkisinin incelendiği araştırmada; reddedilme duyarlılığı yüksek olanların reddedilme duyarlılığı düşük olanlara göre korkulu bağlanma stiline anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveyni boşanmış çocuklarda benlik saygısı konusunda da sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Benlik kavramı; insanın kendisini anlama ve kavrama biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin kendisini nasıl gördüğünü ve ne şekilde değerlendirdiğini anlatan bir kavramdır (Yavuzer, 2008). Benlik çocuklar için önemlidir. Çünkü benlik; çocuğun kendisine güvenli olup olmayacağını, içe/dışa dönük davranış sergilemesini sağlamaktadır. Doğuştan gelmeyen benlik algısı;

ebeveynlerden, kardeşlerden, akrabalarından, arkadaşlardan öğrenilmektedir. Bu noktada aile çok önemli bir yapı taşıdır. Ailenin çocuk için bir sahne olduğu düşüncesini ileri süren Arıkan'a (2009: 24) ve Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre çocuk, anne babayı model almaktadır. Böylelikle istenilen ve istenilmeyen davranışlar aile kurumunda öğrenilmektedir. Çocuğun ebeveynlerinin davranışlarını olumlu yönde benimseyebilmesi için anne-baba-çocuk üçgeni arasında sevgi ve saygı bağının olması önem arz etmektedir. Ailede etkili bir iletişimin olması, rol ve sorumlulukların yerine getirilmesi çocuğun benlik gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında olayların tersi söz konusu olduğunda yani huzursuz bir aile ortamı; çocuğun benlik kavramının ve benlik saygısının oluşmasını olumsuz etkilediği sonucuna varılmaktadır. Sağlıklı aile ortamından uzak olan ailelerde ebeveyn alt sistemi, eş alt sistemi, kardeş/çocuk alt sistemi arasındaki dengeler bozulmaktadır. Sorumluluklar değiştiği için çocuklar ya sorumsuz yetişmekte ya da aşırı sorumluluk almaktadır. Bu da benlik oluşumuna zarar vermektedir. Genel bir ifade ile söylemek gerekirse otoriter ya da aşırı hoşgörülü olmak yerine demokratik veya otoritatif ebeveynlik stilinin çocuklarda benlik saygısının gelişimine daha çok yardım ettiği düşünülmektedir.

Benlik saygısı, çocuğun yaşına, cinsiyetine, yaşam koşullarına ve çevresi ile ilişkisine göre değişiklik göstermektedir. Kendi dış görünümünü beğenmeyen çocuk; asosyal olmakta ve çevresinden uzaklaşmaktadır. Burada ebeveynlerinden yeterli desteği alan, sevgiyi bulan çocuk kendisi hakkında olumsuz düşüncelerden sıyrılıp pozitif düşünmeye başlamaktadır. Çünkü anne ve baba birlikte hareket ederek çocuğa muhtaç olduğu değeri hissettirmektedir. Boşanma sonucu tek ebeveynli ailede büyüyen çocukta ise durum biraz değişmektedir. Anne ve baba kendi durumlarına odaklanıp çocuğun içinde bulunduğu durumu göz ardı edebilmektedirler. Bu süreci tek başına atlatmak zorunda kalan çocuk hata yapabilmekte ve bunun sonucunda kendisini küçük görmektedir. Tüm bunlar sonucunda benlik algısı zarar gören çocuk; yaşamının ilerleyen zamanlarında da bunun etkisini hissetmektedir. Bu nedenle boşanma sonucu tek ebeveynli ailede büyümek zorunda kalan çocukların benlik algısının tam ailede büyüyenlere göre daha düşük olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde boşanmış çiftlerin çocuklarının benlik algısının, evli ve uyumlu çiftlerin çocuklarına göre daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2011: 52). Benzer bir araştırma sonucuna Sönmez de (2001) ulaşmıştır.

Ebeveynleri boşanmış ve ebeveynleri birlikte olan ergenlik çağındaki çocukların benlik saygılarını karşılaştıran Sönmez; araştırma sonuçlarına göre ebeveyni boşanmış ergenlik çağındaki olan çocukların benlik saygılarının ebeveyni birlikte olanlara göre daha düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Boşanmanın çocuklar üzerindeki bir diğer etkisi ise akademik başarısızlıktır. Zekâ; doğuştan gelen kalıtsal bir yetenek olsa da ebeveynlerin uyarması ve ilgisi zekâyı ileriye ya da geriye götürebilmektedir (Şentürk, 2012: 110). Yörükoğlu'na (1998: 78) göre bir çocuk eğitimsiz, ekonomik olarak düşük seviyede ve tartışmaların sık yaşandığı ailede büyürse fiziksel açıdan sorun olmasa da zekâ gelişimi yavaş olmaktadır. Kalıtsal özelliklerin tek başına yeterli olmadığı, insanın büyüdüğü çevrenin de kişinin gelişiminde aktif rol aldığı görülmektedir. Çocuğun büyüdüğü ortamı ve şartları ebeveynlerin oluşturduğu göz önüne alındığında anne babalara düşen sorumluluk artmaktadır. Boşanma sonucu ailenin parçalanmasıyla ebeveynlerden birisi çocuğu terk etmekte ve bu durum başta akademik başarı olmak üzere çocukta birçok yeteneğin ortadan kalkmasına ortam hazırlamaktadır.

Anne ve babanın varlığı çocuğa güven vermekte, psikolojik destek sağlamakta ve çocuğu derslerinde motive ederek akademik başarısını artırmaktadır (Yavuzer, 1999: 23). Çünkü anne babanın birlikte olduğu tam ailelerde çocuğa ilgi eşit dağılmakta, verilen önem rekabet düzeyinde olmamaktadır. Ayrıca okul takibi düzenli olarak yapılmakta, veli toplantılarına katılım her iki ebeveyn ile sağlanmaktadır. Çocuk kendisi ile ilgilenildiğini düşündüğünden derslerine daha çok çalışmakta ve başarılı olmaya gayret etmektedir. Fakat boşanma sonucu tek ebeveynli aile üyesi olan çocukta anne ve baba ile farklı zaman dilimlerinde görüşme söz konusu olduğu için ders takibi düzenli olarak yapılamamaktadır. Eğer boşanma sürecinde ve sonrasında çatışmalı bir ilişki söz konusu ise eşler veli toplantılarına beraber katılmamaktadır. Aynı şekilde sorunlarını çözemeyen çiftler kendileri ve birbirleri ile uğraşmaktan çocuklarına ilgilerini hissettirememekte, eğitim konusunda teşvikte bulunamamaktadır. Bu durum çocuğa yansımakta ve akademik başarının düşmesine neden olmaktadır. Çünkü ebeveynin desteği, ilgisi ve teşvikinden uzak kalmak çocuğun öğrenme arzusunu ve hevesini azaltmaktadır. Featherstone ve ekibi 1993 yılında bu konuda bir araştırma yapmıştır. Yapılan bu araştırma sonucunda her iki ebeveyni ile birlikte yaşayan çocukların tek ebeveyni ile yaşayanlara göre okula devamsızlık ve geç kalma oranlarının daha düşük olduğu, akademik başarılarının daha

yüksek olduğu, olumlu davranışları daha fazla sergiledikleri ortaya çıkmıştır (Şentürk, 2012: 114). Bir diğer araştırma sonucu ise tek ebeveynli aileye sahip çocukların dil gelişimlerinde gerileme gözlemlendiği, korku ve tedirginlik hallerinin arttığı, dikkat dağınıklığı olduğu ve bu nedenle okulda sessizleştikleri yönündedir (Bartan, 2019). Sessizleşme davranışı sergileyen çocuk; zamanla derslere katılımını azaltmakta ya da sonlandırmaktadır. Aynı araştırmanın bir diğer sonucu ise tek ebeveynli ailede büyüyen çocukların otorite tanımama ve sınıf kurallarına uymama davranışının tam ailede büyüyen çocuklara göre daha fazla sergilendiği yönündedir. Değişen aile koşulları, iki ya da daha fazla evde yaşama ve her evin farklı kuralları olması çocuğu olumsuz etkilemektedir. Bu okula yansımakta ve bazı zamanlar çocuğun okuldan uzaklaşmasına neden olacak kadar ilerlemektedir. Uşaklı'nın (2013) yaptığı bir araştırmada boşanmış 50 annenin 36'sı çocuklarının akademik olarak başarısız olduğunu belirtmiştir. Şentürk (2012) tek ebeveynli ailede büyümüş çocukların akademik başarı/başarısızlık düzeyini incelediği araştırmasında farklı bir perspektiften yaklaşmıştır. Tek ebeveynli aileden gelen her çocuğun kesinlikle akademik açıdan başarısız olacağı düşüncesinin doğru olmadığını, başarıyı etkileyen birçok ölçütün var olduğunu ortaya koymuştur. Burada esas alınan noktanın aile koşulları olduğu düşünülmektedir. Ebeveynler boşanma sürecini olumlu atlatırsa, kişisel sorunlarını çocuğa yansıtmazsa, söz konusu çocuk olunca ortak hareket edebilirlerse şartlar değişebilmektedir. Çünkü çocuk bu tarz ailelerde hak ettiği ilgiyi ve değeri görebilmekte ve üzerine düşen sorumlulukları yerine getirebilmektedir. Birçok boşanmanın çatışmalı gerçekleştiği göz önüne alınırsa bu bahsedilenlerin olma ihtimali azalmaktadır.

Cinsellik konusu da çocuk açısından sorun oluşturabilmektedir. Çocuklar ve ergenlerin kendilerindeki değişim ve gelişimlere sağlıklı bir şekilde uyum sağlamaları için cinsellik konusunda bilgilendirilmeleri ve hazırlanmaları gerekir (Tekin, 2017: 9). Cinsel eğitim yaşamın ilk yıllarından itibaren ailede başlamaktadır. Anne ve baba gelişim dönemlerini dikkate alarak çocukları ile ilgilenmekte bu süreci sağlıklı bir şekilde yürütmeye çalışmaktadır. Boşanma sonucu tek ebeveynli ailede büyüyen çocuk anne ya da baba figüründen eksik kalmaktadır. Bu durum sorunları fark etme, danışma ya da yönlendirme konusunda eksikliklere neden olmaktadır. Boşanan ebeveynin tekrar evlenmesi sonucu üvey anne/baba durumu da çocuğu etkilemektedir.

Boşanmış aileden gelen çocukların tam aileden gelen çocuklara göre daha erken cinsel başlangıçlarının olduğu yönünde araştırmalar mevcuttur. İngiltere ve ABD kaynaklı araştırmalar boşanmış ebeveynlerin kızlarının evlilik öncesi cinselliği onaylama olasılıklarının daha yüksek olduğunu işaret etmekte ve boşanmış ailede büyüyen çocukların daha fazla cinsel partnerinin olduğunu ortaya koymaktadır (Öztürk, 2019: 21-22). Stern, Northman ve VanSlyck'ın (Özen, 1998) ebeveynlerin boşanma ve birliktelik durumunun çocuğun cinsel yaşamını etkilediği yönünde araştırmaları mevcuttur. Tek ebeveyne sahip ergenlerin cinsel hayatlarının başlama yaşının iki ebeveyne sahip ergenlere göre daha erken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan anketlerin bir diğer sonucu ise baba figürünün eksik olduğu ailelerde ergenlerin cinsel ilişki sayısında artış olduğudur.

Boşanmış ebeveyne sahip olmak çocukların evlenmesini ve eş seçimini de etkilemektedir. Yoğun aile içi tartışmaların varlığı, sağlıklı iletişimin yaygınlığı veya ebeveynlerin boşanmış olması; bireylerin evliliğe yönelik olumsuz tutum sergilemesine neden olmaktadır (Saraç, 2020: 27). Çünkü çocuğun hayata bakışı aile ortamında şekillenmektedir. Olumsuz bir aile örneği çocuğun da aile kavramına bakışını etkilemektedir. Ailede sık sık kavga edilmesi, iletişim sorunları yaşanması, tartışmaların artması ve bunlara bağlı olarak aile üyelerinin birbirinden uzaklaşması çocuğun evliliğe yönelik olumlu tutumlarını negatif yönde etkilemektedir (Riggio & Weiser, 2008). Boşanmaya neden olan sebep de burada önem arz etmektedir. Çünkü bireyler anne babasının boşanma nedenini göz önünde bulundurarak eş seçimi yaparken seçici davranabilmektedir. Karakamış'ın (2020) üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırma sonucuna göre anne babanın birliktelik durumu bireyin eş seçim stratejilerini etkilemektedir. Anne babası birlikte olan öğrencilerin aile kurumu ve güven algı düzeyi en yüksek bulunmuştur. Boşanan ebeveyne sahip bireylerin kurdukları evliliklerin boşanma ile sonuçlanma ihtimalinin fazla olduğuna dair istatistikler bulunmaktadır (Kır & Bülbül, 2012: 103). Ebeveyninin boşanmasına şahit olan kişi evliliğinde sorun yaşadığı zaman en kolay yol olarak kendisi de boşanmayı tercih etmektedir. Erola, Harkönen & Dronkers (2012) tarafından Finlandiya'da yapılan bir araştırmada boşanmış ebeveyne sahip bireylerin; kişilerarası becerilerinin düşük olması ve yakın ilişkilere daha az bağlılık göstermesi gibi özellikleri nedeniyle eğitim seviyesi yüksek kişilerle evlenme oranlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmanın bir diğer sonucu ise boşanmış ebeveyne sahip bireylerin

ortalama olarak evliliği ertelediği ve hatta vazgeçtiğidir. Bu konuda benzer bir çalışma da Wolfinger (2014) tarafından yapılmıştır. Bu çalışma sonucuna göre boşanmış ebeveyne sahip bireylerin evlenme olasılığının parçalanmamış aileden gelen insanlara göre daha az olası olmasıdır. Anne ve babanın boşanmasından ortaya çıkan kargaşayı deneyimleyen genç yetişkinler evlilikten kaçmakta, evlenmeye alternatif olarak birlikte yaşamaya başlamaktadır. Nikahsız bir şekilde birlikte yaşamaya başlamak toplumsal boyutta risk barındırmakla birlikte kişilerin evliliği ertelemesine neden olmaktadır.

Boşanma çocuk ve ebeveyn arasında da sorunlara neden olmaktadır. Boşanma öncesinde ve sonrasında olumsuz durumlar yaşayan ebeveynlerin çocukları ile iletişimleri zarar görmektedir. Burada ebeveyn tutumları önem arz etmektedir. Boşanma öncesi ve sırasında eşler arasında olan ve çözilemeyen sorunlar boşanma sonrası çocuk aracılığıyla sürmeye devam etmektedir. Ebeveynler bazı zamanlar çocuklarına diğer ebeveyn hakkında olumsuz şeyler söylemekte ve çocuğunun kendinden yana taraf tutmasını sağlamaktadır. Bu durum çocuğu ebeveynleri arasında seçim yapmaya zorlamakta ve diğer ebeveynine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Benzer bir durum ise çocuğun diğer ebeveyni ile görüşmesini engelleyerek intikam almaktır. Eşlerden birisi diğer eş ve onun akrabalarının çocuk ile iletişim kurmasını önlemekte, ebeveyn-çocuk arasında sağlıklı iletişim kurulmasının önüne geçmektedir.

Yapılan bir diğer hata ise boşanma sonrası ebeveynlerin çocuğa aşırı ilgi göstermesidir. Sık sık çocuğa hediye alma, çocuğun her istediğini yapma gibi davranışlar sergileyerek çocuğun bu süreci daha kolay atlatması hedeflenmektedir. Fakat bu durum çocuğun psiko-sosyal gelişimine zarar vermektedir. Sosyalleşme sürecinde aynı ilgiyi bulamayan çocuk kendisini toplumdan dışlamakta, içe kapanmakta ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır.

Ebeveynlerden bazıları isteyerek ya da istemeyerek boşanmanın etkisini çocuğa yansıtmaktadır. Boşanmanın nedeni olarak çocuğu gören ebeveynler çocuklarına kötü davranmakta ve onları suçlamaktadırlar. Bunun sonucunda çocuk ailesi tarafından sevilmediğini düşünmekte, özgüven kaybı yaşamakta, güvensizlik ve terk edilmişlik hissine kapılmaktadır.

Boşanma süreci ve sonrasında çocukların ebeveynlerinden birisinden uzak kalması, onun desteğini alamaması ve kontrolünden uzaklaşması çocukta strese neden

olmaktadır. Ayrıca birlikte yaşadığı ebeveyn ile ilişkisinde sorunların ortaya çıkması ve anne baba arasındaki çatışmanın artması çocukta yine stresi ortaya çıkarmaktadır. Çocuğun okulunun ve buna bağlı olarak sosyal çevresinin değişmesi, arkadaşlarını bırakıp tanımadığı insanların içine gitmesi çocukta strese neden olmaktadır.

Boşanma sonrası çocuklarda rastlanan sorunlar Kelly ve Emery (2003) tarafından da ele alınmıştır. Bunlardan ilki dışsallaştırma sorunlarıdır. Bu kapsamda çocukların söz dinlememesi, otorite figürüne karşı çıkması, saldırgan tutumlar sergilemesi ve suç işleme davranışı göstermesi söz konusudur. Boşanmış ebeveyne sahip çocuklarda görülen sorunların ikincisi ise içselleştirme sorunlarıdır. Depresyon ve kaygıda artma, öz saygıda düşme şeklinde kendini gösteren içselleştirme sorunları; çocuklarda üzüntü, korkma, kendini yalnız ve eksik hissetme, endişe ve öfke duyma, kırgın ve hırçın olma gibi durumlara neden olmaktadır. Çocuklarda boşanma sonrası görülen bir diğer sorun ise akademik yeterliliklerdir. Akademik açıdan yaşanan sorunlar boşanmanın gerçekleştiği ilk zamanlar ortaya çıkmaya da zaman geçtikçe kendini gösterebilmektedir. Boşanma ile birlikte gelen ailenin parçalanması süreci, yeni okul ve sosyal çevre değişimi, akrabalar ile oluşan yeni ilişki şekli gibi faktörler çocukları akademik açıdan etkilemektedir. Türkiye’de boşanmış ebeveyne sahip çocuklar üzerine yapılan araştırmalarda ailenin parçalanmasının çocukların okul başarısını düşürdüğünü ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Altunbulak ve Aydoğan (2015) yaptığı araştırma bulgularına göre boşanmış ebeveyne sahip çocukların tam aileye sahip çocuklara göre akademik açıdan okul başarılarının anlamlı düzeyde düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kelly ve Emery’e göre boşanmış ebeveyne sahip çocuklarda görülen bir diğer problem alanı ise yetişkinlik boyunca psikolojik işlevselliktir.

Sonuç olarak anne babanın boşanması yukarıda bahsedildiği üzere birçok soruna yol açabilmektedir. Ancak bu durum, söz konusu sorunların mutlaka her durumda ortaya çıkacağı anlamına gelmez. Boşanma dışındaki bazı faktörler de bu hususta etkili olmaktadır. Boşanma gerçekleştiğinde çocuğun yaşı, cinsiyeti, boşanma sürecinin işleyişi, anne babanın boşanma öncesi, sırası ve sonrasındaki tutum ve davranışları çocuğun sorunlardan nasıl ve ne derece etkileneceğini farklılaştırmaktadır. Yapısı gereği köklü değişimlere yol açan boşanma; çocuk için akademik, sosyal, psikolojik, ekonomik birçok soruna kapı aralama potansiyeline sahiptir. Çocuğun sadece bugününü değil uzak geleceğini, yetişkinlik dönemini de

etkilemektedir. Bu nedenle boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri detaylı araştırılarak risk faktörlerinin en aza indirgenmesi toplum açısından faydalı olacaktır. Biz de bu tezde söz konusu olumsuz etkilerden biri olarak gördüğümüz ebeveynlerin boşanmasının kişinin aile olgusuna bakışını ve eş seçim kriterlerini nasıl etkilediğini anlamaya çalıştık. Bu amaçla sonraki bölümde eş seçimini etkileyen faktörlerin neler olduğunu, bu faktörler içerisinde ailenin rolünü ve eş seçimine dair kuramsal yaklaşımları ele alacağız.

2.3. Eş Seçimi

İnsanların; hayattan zevk alıp yaşamlarında doyum sağlamalarına, kendilerini güvende hissedip mutlu olmalarına katkı sağlayan önemli unsurlardan birisi de sağlıklı yakın ilişkiler kurmalarıdır. Çünkü yakın ilişkiler, bireylerin sosyal hayatını büyük ölçüde etkilemekte ve hem mutluluk hem de mutsuzluk kaynağı olabilmektedir (Çelik, Asqarova & Tutgun Önal, 2021: 5044). Kişinin doğru eş seçimi yapması, evlilikten beklentilerini gerçekçi bir şekilde netleştirmesi mutlu bir hayat için belirleyici faktörlerdir. Aksi durumda mutsuzluk söz konusu olmaktadır.

Eş seçimi ve evlilik; bireylerin belli bir olgunluğa eriştiklerinde verdikleri önemli kararlar bütünüdür. Başkası ile yaşamayı öğrenme, bir evin sorumluluğunu alabilme, aile kurmanın farkına varabilme, çocuk yetiştirebilmenin önemini kavrayabilme, hayatlarında meydana gelecek değişimlere uyum sağlayabilme ve sorunların üstesinden gelebilme gibi birçok özellik eş seçimini ve evliliği etkilemektedir. İnsanlar sadece eş seçimi yapmakla kalmamakta, çocuklarının annesini ya da babasını da seçmektedirler. Doğru insanı bulup onunla evlenmek; insanı biyopsikososyal açıdan olumlu etkilemekte, kaliteli bir hayat sürmesini sağlamakta, mutlu ve doyumlu bir yaşam imkânı sunmaktadır (Korunur & Taştan, 2020: 314). Diğer bir deyişle insan eş seçimini doğru yaptığı takdirde evliliğe daha rahat uyum sağlamakta ve evlilikten daha çok doyum almaktadır. Doğru eş seçimi duygusal iyilik haline katkı sağlamakta ve insanların hayatlarını zenginleştirmektedir.

İnsanların kendilerinin yaşadığı ya da sosyal çevrelerinde gördüğü yakın ilişkiler eş seçimlerini etkilemektedir. Tecrübeler sonucunda ilişkiye yönelik inanç ve tutum geliştiren insanlar yaşadıklarına bakarak kendilerine standartlar oluşturmaktadır (Çelik, Asqarova & Tutgun Önal, 2021: 5044). Belirlenen standartlar, varsayımlar ve beklentiler ile birleşerek ideal eş kavramını oluşturmaktadır. Birey; tecrübelerinden

yola çıkarak sorun yaşadığı, uyum sağlayamadığı kişilerde olan özelliklerin eş adayında olmamasına dikkat etmektedir. Benzer şekilde sosyal çevresinde denk geldiği sağlıklı ilişkiler de bireyin eş seçimini etkilemektedir. Bireyin güncel olarak sürekli takip ettiği yayın kuruluşları ve televizyon programları da evlilik hakkında kişinin düşüncelerini etkilemektedir. Bu şekilde bireylerde evlenecekleri kişide istemedikleri özellikler netleşirken aranan özellikler idealize edilmektedir (Çelik, Asqarova & Tutgun Önal, 2021: 5045). Eş adayında aranan özellikler kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Warren (1999) Amerika’da yaptığı bir çalışmada eş adayında ruh sağlığı, zeka, enerji seviyesi, sağlam kişilik, sağlıklı iletişim, ekonomik bağımsızlık, sorun çözme kapasitesi, empatik olma, dindarlık, titizlik, yüz güzelliği, benzer dünya görüşü gibi özelliklerin ön plana çıktığını belirtmiştir (Akt. Yavuzer, 2010: 65-66). Langeroodi, Masoud ve Masoud (2011) tarafından İran’da yapılan bir araştırmada ise erkeklerin eş seçerken fiziksel çekicilik, dış görünüş, yaş faktörlerine önem verirken kadınların ortak değer anlayışı, sadık ve sorumluluk sahibi olma özelliklerine önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Eş seçiminde gerçekçi olmayan birtakım düşünceler vardır (Larson, 1992). Bu düşünceler insanları olumsuz etkilemektedir. Bunlardan ilki dünyada evlenilecek tek ve doğru yalnızca bir insan olduğu inancıdır. ‘Ruh eşini bulmak’ gibi bir ifadeyle romantize edilen bu inanış nedeniyle insanlar duygusal olarak yakınlaştığı kişilerden uzaklaşmamaktadır. O kişiler ile evlilik yoluna girmezlerse hayatlarına başka kişilerin girmeyeceğini düşünmektedirler. Bu durum insanları saplantılı bir hale getirmekle birlikte psikolojik olarak da olumsuz etkilemektedir. Bir diğer gerçekçi olmayan inanış ise mükemmel eş arayışıdır. İnsanlar evlenecekleri kişinin mükemmel olmasını istemektedir. Mesleğinde, sosyal çevrede, aile hayatında mükemmel olması gerektiği inanışı insanların eş seçimini zorlaştırmaktadır. Bu tarz ilişkilerde insanlar karşısındaki kişiyi tanımaktan ziyade derecelendirerek değerlendirmektedir. Benzer bir inanış da ‘mükemmel olmam gerekli’ anlayışı yani mükemmel ben inanışıdır. Bu inanışa göre de insanlar ev, iş, sosyal hayat gibi konularda mükemmelleştikten sonra evlenmek istemektedirler. Kendilerini eksiksiz olarak gördüklerinde evlenen kişiler evliliklerinin daha iyi olacağını düşünmektedirler. Gerçekçi olmayan düşüncelerden birisi de mükemmel ilişki inancıdır. Buna göre potansiyel eş adayları evlenmeden önce partnerleri ile kusursuz bir ilişki yaşamalıdır. İlişkilerinin tam ve kusursuz olduğunu ispat eden kişilerin evlenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Çaba sarf etmeliyim

inancı da gerçekçi olmayan düşünceler arasındadır. Bu düşünceye sahip insanlar; çaba sarf ederlerse ilişkilerinin uzun soluklu olacağına, sorunları daha kolay çözebileceklerine inanmaktadırlar. Sadece aşkın tek başına yeterli olduğuna inanmak da eş seçimi için geçerli olmayan bir inanış türüdür. İnsanlar âşık olduklarında her şeyin üstesinden gelebileceğine inanmaktadır. Sosyal statü, ekonomik durum, kişisel özellikler gibi durumlar göz ardı edilmekte, aşkın evlilik için yeterli olduğu düşünülmektedir. Eş seçiminde yanlış olan inançlardan bir diğeri ise evlenmeden önce birlikte yaşamak gerektiridir. Bu inanışa göre insanlar evlenmeden önce birlikte yaşarlarsa mutlu bir evliliği garanti altına almaktadır. Çünkü aynı evi paylaşan kişilerin birbirlerini daha yakından tanıdığına ve olası sorunlara akılcı çözümler getirildiğine inanılmaktadır. Zıt kutupların birbirini çektiğine dair gerçekçi olmayan inanışa göre ise insanlar zıt karaktere sahip kişiler ile evlenirse evliliklerinin sağlam olacağını düşünmektedirler. Son olarak ise seçim yapmak kolaydır inancı vardır. Gerçekçi olmayan bu inanış eş seçiminde şans ve tesadüfün önemli olduğu düşüncesini kapsamaktadır. Bahsedilen bu gerçekçi olmayan inançlar; standartların katı, varsayımların hatalı, beklentilerin rasyonel dışı tutumlara dönüşmesine neden olmaktadır (Çelik, Asqarova & Tutgun Önal, 2021: 5044). Tüm bu bahsedilenler eş seçiminde ve evlilikte sorunlara neden olmaktadır. Romantik ilişkilerde doyumu azaltmakta ve kişilerin hayal kırıklığı yaşamasına ve strese neden olmaktadır.

İnsanların romantik ilişki sürecinde yoğun duygular yaşaması eş seçimini bazı zamanlar olumsuz etkilemektedir. Birey değerlendirme aşamasında mantıklı karar vermekten uzaklaşmakta ve hata yapmaktadır. Potansiyel eş adayları birbirlerine hoş görünmek için olduklarından farklı davranmaktadır. Yoğun duygular yapmacık tutum ve davranışların fark edilmesini engelleyebilmektedir.

2.3.1. Eş Seçimini Etkileyen Faktörler

Bireyler eş seçimi yaparken tam manasıyla özgür olmamakla birlikte birtakım faktörlerden etkilenmektedir. Bu faktörler insanları olumlu ya da olumsuz etkilemekle birlikte kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Potansiyel eş adayları ya da adayların ailesi evlilik için kriterlere dikkat etmektedir. İnsanların bu faktörlerden etkilenme derecesi, onların eş seçimi sürecini de etkilemektedir.

Bu bölümde eş seçimini etkileyen yaş, cinsiyet, kültürel etkenler, fiziksel özellikler, eğitim seviyesi, kişisel özellikler, ekonomik özellikler gibi faktörler yer almaktadır.

2.3.1.1. Yaş

Evlilik; fiziksel, zihinsel, psikolojik ve duygusal olarak belli bir olgunluğa sahip olmayı gerektirmektedir. Kök aile üyeleri dışında bir başkası ile aynı evi paylaşmak, cinsel olgunluğa erişmek, çocuk yetiştirmek, evliliğin sorumlulukları yerine getirebilmek, yeni yaşama uyum sağlamak evlilik açısından önem arz etmektedir. Bahsedilenler için gerekli olan olgunluk ise insanlarda gelişim dönemlerine göre farklı yaşlarda ortaya çıkmaktadır.

Tarıma dayalı toplumlarda evlilik yaşının küçük olması normal karşılanırken sanayi toplumlarında bu durum değişmektedir. Evlilik yaşı yükselmektedir. Bu duruma benzer bir ayrım günümüzde kır – kent yaşamında ortaya çıkmaktadır (Nazlı, 2016: 404). Ataerkil toplumlarda erkek otoritenin sembolü ve evin reisi olarak görülmektedir. Bu nedenle yaş açısından erkeğin kadından büyük olması kabul gören bir düşüncedir (Uğur, 2017: 13). Ancak yaş farkının fazla olması bazı zamanlar sorunlara neden olmaktadır. Evliliğin ilk yıllarında eşler arasındaki yaş farkı problem oluşturmazken ileride bu durum değişmektedir (Aktosun Yalçın, 2007: 66). Eşler eskisi gibi birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılayamamakta, kuşak çatışması yaşamaktadır.

Yasalar evlilik için yaş sınırı koymaktadır. Bu kurala uymadan yapılan evlilikler sorunlara neden olabilmektedir. Kanunlarda belirtilen yaşa gelmeden alınan evlilik kararı hem bireyleri hem de ailelerini zor durumda bırakmaktadır. Birey henüz farkındalık sahibi olmadığı için evliliğin getirmiş olduğu sorumlulukları yeteri kadar üstlenememektedir. Yaş unsuru bireylerin eş seçimi kriterlerini de etkilemektedir. Küçük yaşta yapılan evliliklerde duygu yoğunluğu aranırken ileriki zamanda bu beklentiler değişmektedir. Erken yaşta yapılan evliliklerde bireylerin geleceğe yönelik planları, hedefleri, amaçları ve zevkleri tam olarak oturmadığından yapılan evlilikler kısa ömürlü olmaktadır (Kalkan, 2015: 15). Ebeveyninden bağımsızlaşmadan evlenen bireyler sosyo-ekonomik açıdan yaşamlarında zorluk çekmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (2020) yaptığı açıklamalara göre her iki cinsiyette de evlenme yaşı yükselmektedir. Ortalama ilk evlenme yaşı kadınlarda 25,1 iken erkeklerde 27,9 olmuştur. Evlilik yaşı ile ilgili yapılan diğer araştırmalara

bakıldığında Soueh (2011) Türk ve İran uyruklu öğrencilerle yaptığı araştırma sonucuna göre; katılımcı kadın ve erkeklerin tamamına yakını evlilik yaşı için 26-29 aralığını uygun görmektedir. Ondaş'ın (2007) yaptığı çalışmada katılımcıların %50'sinden fazlası evlenecekleri kişinin kendilerinden yaşça büyük olmasını doğru bulmadığını belirtmektedir. Benzer bir çalışma Toro-Morn ve Sprecher (2003) tarafından da yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucuna göre katılımcı öğrenci erkekler evlenecekleri kişinin kendisinden yaşça küçük olmasını isterken, katılımcı kadın öğrenciler evlenecekleri kişinin yaş olarak kendilerinden büyük olmasını istemektedir.

Orçan ve Kar (2008) erken yaşta yapılan evliliklerin itici ve çekici özelliklerini araştıran bir çalışma yapmıştır. Sonuçlarına göre; ailede çocuk sayısı fazla ise kızlar evlenerek aileyi ekonomik sıkıntılardan kurtaracağını düşünmekte, bazı toplumlarda başlık parası aracılığıyla ailesine ekonomik katkı sağlamayı istemektedir. Ergenlik çağında olan bir kız eğitim hayatına devam etmiyorsa erken yaşta namusuyla evlenmesi de ortaya çıkan sonuçlardan birisidir. Geleceği olmadığı düşünülen ya da ailesini ekonomik açıdan rahatlatmaktan isteyen kişiler evlenerek hayatı erken yaşta tecrübe etmektedir.

2.3.1.2. Cinsiyet

Eş seçiminde cinsiyet önemli bir belirleyici olmuştur. Bu durum kadın ve erkeğin psikolojik, sosyolojik, fiziksel açıdan farklı özelliklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Erkekler kadınların dış görünüşlerine, fiziksel çekiciliğine göre tercih yapmaktadır. Kadınlar ise erkeklerin sosyo-ekonomik gücüne göre eş seçimi yapmaktadır. Eş seçimi hakkında literatüre bakıldığında evrimsel kuram ve sosyal rol kuramları bu teoriyi desteklemektedir.

Eş seçimi kriterlerinde kadınların erkeklere göre daha seçici ve dikkatli davrandığı sonucuna ulaşılan araştırmalar mevcuttur (Çelik, 2018: 7). Kadınlar potansiyel eş adaylarında iyi derecede eğitim alma, yüksek gelir sahibi olma, benzer aile yapıları, iyi bir işinin olması gibi özellikleri ön planda tutmaktadır. Erkeklerle oranla kadınlar bu özelliklere daha çok önem vermektedir. Potansiyel eş adayının yoğun duygular beslemesi, ilk kez evlenecek olması, çalışma saatlerinin az olması hem kadınlar için hem de erkekler için değerlidir.

2.3.1.3. Kültürel etkenler

Eş seçiminde aranan kültürel etkenler ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Buss ve arkadaşları (1999) 6 kıta, 37 ülke ve 5 ada ülkeden toplamda 9474 yetişkin katılımcı ile bir araştırma gerçekleştirmiştir. Katılımcılar evlenmeden önce yaşanan cinsel birlikteliğe ve bakireliğe farklı tutumlar sergilemiştir. Bakireliği; Çin, Hindistan, Endonezya, İran, Tayvan ve Orta Doğu'daki katılımcılar önemli bir unsur olarak görürken İsveç, Finlandiya, Norveç, Hollanda ve Almanya'da bulunan katılımcılar bakireliğin önemli olmadığını belirtmektedir. Yemek, temizlik gibi ev işlerini Güney Amerika'da yaşayan katılımcılar önemli bir unsur olarak görürken ABD, İspanya ve Kanada hariç tüm Batı Avrupa ülkeleri ev becerilerinin önemli olmadığı ifade etmektedir.

Kültürel etkenler; eş seçiminde insanların kafasında bir şema oluşmasına ve buna bağlı olarak beklentiye girmesine neden olmaktadır. Kültür ile birlikte aktarılan cinsiyet rolleri ve kalıp yargılar insanların belirli beklentilere cevap verecek şekilde davranmasını zorunlu kılmaktadır (Söyler, 2021: 65). Bu nedenle kişiler kafasında oluşturduğu şemaya göre eş seçimi yapmaktadır.

Dini konularda insanların eş seçimini etkilemektedir. Dinlerde var olan örf, adet, gelenek gibi kurallar bütünü; insanları kalıplaşmış davranışlara yönlendirmektedir (Uğur, 2017: 13). Bu nedenle aynı dini inanışa sahip kişiler evlilikte daha uyumlu olmaktadır. İslamiyet'te erkeğin namuslu olması, kadının iffetli davranması eş seçiminde önemli bir unsurdur. Yapılan bir araştırma sonucuna göre kadınlar erkeklere oranla daha fazla potansiyel eş adayının kendisi ile aynı dine mensup olmasını istemektedir (Durmazkul, 1991).

2.3.1.4. Fiziksel özellikler

İnsanlar potansiyel eş adaylarının fiziksel olarak çekici olmasına dikkat etmektedir. Bu gereksinim flört aşamasında ön plandadır. Çünkü insanlar dış görünüşünü beğendiği kişileri yakından tanımak istemektedir. Bireyler evlenecekleri kişilerin fiziksel özelliklerini değerlendirirken boy, kilo, yüz hatlarının güzelliği, genel vücut görünümü gibi durumlara dikkat etmektedirler. Dış görünüşün insanlarda bıraktığı psikolojik etki; potansiyel eş adayına bakış açısını etkilemekle birlikte o kişi ile geçirilen zamanda hissedilen duyguları da olumlu/olumsuz yönlendirebilmektedir (Uğur, 2017: 13).

Evrimsel kurama göre kadının fiziksel çekiciliği onun sağlığı ve doğurganlığı hakkında bilgi vermektedir. Bu nedenle birçok toplumda ve kültürde fiziksel açıdan çekici olmak avantaj sayılmaktadır. Zıt özellikler kuramı da fiziksel özelliklere vurgu yapmaktadır. Uzun erkek – kısa kadın ilişkisi, esmerin sarışını üstün bulması gibi birbirine zıt fiziksel özellikler insanlara çekici gelmektedir.

Knox, Zusman ve Nieves (1997) yaptığı araştırmada katılımcı erkekler flört ve evlilik sürecinde potansiyel eş adaylarının fiziksel güzelliğini kadınların yakışıklı eş beklentilerinden daha çok dile getirmektedir.

2.3.1.5. Eğitim seviyesi

Başarılı bir evlilik için olması gereken unsurlardan biriside dengeli düzeyde olan eğitim seviyesidir. Eğitim seviyeleri dengeli olduğu takdirde hayata bakış açıları, ihtiyaçları, beklentileri gibi unsurların benzer olmasını sağlamaktadır. Eşler birbirlerine yakın bir dil kullanmakta ve zihinsel olarak da birbirlerine yetmektedirler. Bunun sonucunda eş adayları arasında uyum olmaktadır. Eşlerin birbirini anlayabilmesi, ilgi alanlarının benzer olması, kaliteli vakit geçirebilmeleri ile eğitim seviyeleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bireyler arasındaki yüksek eğitim düzeyi farkı sorunlara neden olabilmekte ve kişilerin sorunu çözmesi için yeterli şartların ortaya çıkmasını engellemektedir.

Strauss (1974) çalışmasında kadın ve erkek katılımcıların %50'ye yakınının eğitim seviyesi farkı olduğu takdirde evlenmek istemedikleri sonucuna ulaşmıştır (Bağ, 2019: 11). Benzer bir araştırma sonucuna Tütengil de (1978) ulaşmıştır. Ona göre katılımcı üniversite öğrencilerinin %50'sinden fazlası kadınların eğitim seviyesinin erkeklerden yüksek olmasına olumlu bakmamıştır. Ünal'ın (1996) çalışmasına göre erkekler kendisinden düşük eğitim seviyesinde olan kadınları; kadınlar ise kendisinden yüksek eğitim seviyesine sahip olan erkekleri eş olarak seçmektedir (Bağ, 2019: 11). Knox, Zusman ve Nieves'e (1997) göre flört döneminde ve eş hayatı yaşanılan zamanda kadın katılımcılar erkek katılımcılara oranla manidar bir farkla potansiyel eş adaylarının eğitim düzeyinin kendilerinden yüksek olmasını belirtmektedir.

2.3.1.6. Kişisel özellikler

Evlilik kararı almada bireylerin kişisel özellikleri yani karakterleri, mizaçları önemli bir yere sahiptir. Kişisel özellikler insan hayatında değişmeyen ya da çok az

değişiklik gösteren unsurlardır. Sadık ve dürüst olma, öfke kontrolü sağlayabilme, sabırlı ve hoşgörülü davranışlar sergileme, sevgi ve saygı gibi özelliklere sahip olma potansiyel eş adayında aranan özelliklerdir. Bireylerin bu özellikleri evlendikten sonra kazanacağını düşünülmesi ya da bu özelliklerin tam tersi mevcut ise değişeceğinin düşünülmesi sağlıklı bir tavidir. Potansiyel eş adayında bugün olmayan bir özelliğin ileride olacağını garantisi yoktur. Aynı şekilde bugün olumsuz kişisel özelliklere sahip bireylerin ileride davranış değişikliği göstereceği de kesin değildir.

Bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını kişisel özellikleri belirlemektedir. İlişkiyi başlatıp sağlıklı bir şekilde sürdürme, ilişki sırasında zevk alma, hayal kırıklığı yaşama, sorunların üstesinden gelebilme gibi ya da bunların tam tersi davranışlarda bulunma kişiliğin etkisinde oluşan tutumlardır (Özabacı, 2009: 50). İyi bir kişiliğe sahip potansiyel eş adayının evlendiğinde ailesini de kolay bir şekilde kabulleneceği düşünülmektedir. Bireyler farklı aile yapısına sahip olsalar dahi kişisel özellikleri birbirine benzediği takdirde evlilikte uyumu yakalamaktadırlar.

Potansiyel eş adaylarının birbirine benzeyen ya da farklılaşan kişilik özellikleri ilişkilerinin kalitesini ve süresini etkilemektedir. Çift adayları birbirlerinin kişisel özelliklerinin farkında olduğunda ya birbirlerini tamamlamakta ya da kendilerine iyi davranan kişileri seçmektedirler (Yılmazçoban, 2011: 184). Çünkü bu şekilde davranıldığında ilişkide mutluluk yakalanmaktadır. Bu nedenle insanlar eş seçimi yaparken karşısındaki kişinin karakter özelliklerini, kişiliği iyi analiz etmeli ve ona göre karar vermelidir.

2.3.1.7. Ekonomik özellikler

Maddi açıdan yeterli olma konusu da eş seçiminde önemli bir yer tutmaktadır. Evliliğin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için maddi yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Artan boşanma nedenlerine bakıldığında ailenin yaşadığı ekonomik sorunların fazla olması eş seçiminde maddiyata önem verilmesini doğrudan etkilemektedir. Ekonomik olgunluk sadece yaşanılan evin ihtiyaçlarını karşılayacak ekonomik güce sahip olmak değildir. Bakmakla yükümlü olduğu kişilerin de ihtiyaçlarını karşılamak, ekonomik olarak özgürleşmelerine yardımcı olmak anlamına gelmektedir.

Bireylerin ekonomik açıdan iyi şartlara sahip olması birçok açıdan önemlidir. İnsanların kaliteli zaman geçirmesine aracı olan ekonomik gelir; sosyal aktivite

yapma, tatile gitme, hediye alma gibi konularda önemli bir yere sahiptir. Bu unsurlar insanları mutlu etmekte ve aynı zamanda evliliği de olumlu etkilemektedir.

Günümüzde kadının iş hayatına girmesi ile sadece erkeğin değil kadının da meslek sahibi olması ekonomik anlamda önemli bir faktördür. Kadının da maddi açıdan yeterli olması aileyi ekonomik açıdan daha güçlü bir hale getirmektedir. Kadının iş hayatına girmesi ile kazandığı ekonomik bağımsızlık; onların ekonomik nedenlerle evlilik yapma ihtiyacını azaltmaktadır.

2.3.2. Eş Seçiminde Ailenin Rolü

Aile faktörü bireyin evlilik kararı almasını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bireylerin tutum ve davranışları yaşadıkları sosyal çevreye göre şekillenmektedir. Bu durumda aile çocuğun eş seçimi dolaylı olarak etkilemektedir. Çünkü çocuklar ebeveynleri aracılığıyla cinsiyet kimliğinin rol modellerini oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle kız çocuğunun babası ve abisi ile ilişkisi; erkek çocuğunun da annesi ve ablası ile ilişkisi kafasında bir eş modeli oluşturmaya neden olmaktadır. Anne babada var olan özellikler; bireylerin eş adaylarında olmasını istedikleri ya da istemedikleri özellikleri belirlemektedir. Aile üyeleri çocuklarının eş seçim sürecinde doğru karar vermesi için fikirlerini açıkça söyleyerek onların evlilik kararı almasını doğrudan etkilemektedir.

İnsanlar potansiyel eş adayı olarak gördüğü kişi ile evlilik yoluna girmek için aile büyüklerinden onay alma ihtiyacı hissetmektedirler. Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nda (2021) evlilik deneyimi olan bireylerin eş seçimi incelenmiştir. Bu araştırma sonucuna göre evliliklerin %46,1'i görücü usulü ve kendi rızasıyla, %34,9'u kendi kararı ve ailesinin rızasıyla, %10,7'si görücü usulü ve kendi görüşü sorulmadan aile kararıyla, %5,3'ü kaçma/kaçırılma ve %2,7'si kendi kararı ve ailesinin rızası dışında gerçekleştiği görülmüştür. Verilere bakıldığında aileden onay alma durumunun bireyler için önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Aile üyeleri onay vermeden önce potansiyel eş adayını araştırmak istemektedir. Özellikle kız ailesi erkeğin eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik durumu, dini görüşü, kişilik özellikleri gibi konular hakkında bilgi toplayarak çeşitli açılardan değerlendirme yapmaktadır. Bu durum bazı zamanlar olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Aile üyeleri yapılan değerlendirmeler sonucunda kişiye onay vermezse potansiyel eş adayları arasında tartışmalar yaşanmaktadır. Çift ayrılabilir. Eğer ayrılma olmazsa aile onayı

alınmadan evlilik gerçekleşmekte ve evlenen kişiyle kök aile arasındaki ilişki zarar görmektedir.

Geleneksel toplumlarda evlilik kararını görücü usulü denilen ailelerin görüş birliği ile ortaya çıkan bir yöntem oluşturmaktadır. Kırsal yerlerde ailenin reisi ya da yaşlı üyeleri hane içinde güçlü konumda olmaktadır. Bu kişiler gençlerin eş seçimi konusunda söz sahibi olmasına imkân tanımamaktadır. Bu evlilik yönteminde aileler çocuklarının kiminle, ne zaman evleneceğini belli usullere göre düzenlemekte ve karar vermektedir. Görücü usulü yönteminde kızın hamarat ve çevresine karşı saygılı oluşu, ailenin sosyo-ekonomik durumu, geçmiş bilgisi dikkate alınmaktadır (Özgüven, 2014: 34) Bu özelliklere sahip kız aile ve akrabalar tarafından daha çok tercih edilmektedir. Bu usulle yapılan evliliklerde eş adayını eş olarak görme diğer bir deyişle sevmeye konusu insanları bazı zamanlar zorlamaktadır (Bağ, 2019: 8). Günümüzde ise bu durum değişmektedir. Evlilik kararı almada ve eş seçiminde bireylerin kişisel tercihleri ön plana çıkmaktadır. Kişiler evlenmeden önce flört etmekte ve bu sayede birbirlerini yakından tanımaktadır.

Toplumsal bir kurum olan evlilik; zaman içerisinde değişikliğe uğradığı için ailenin eş seçimine etkisi de bu süreçte farklılaşmıştır. Kentleşme süreci ile birlikte artan göçler, büyüyen şehirler, çeşitlenen iş sektörleri, değişen yaşam şartları aileyi ve buna bağlı olarak evliliği ve eş seçimini de etkilemektedir. Özellikle kadınların iş hayatına girmesi ailedeki konumunu etkilemektedir. Bu da kadınların eş seçimi konusunda daha çok söz sahibi olmasını sağlamıştır.

Eş seçimi konusunda yapılan araştırmalar; insanın evrimleşme sürecinde ailelerin tercihlerini çocuklarına aktardığını, onların eş seçim kriterlerini üzerinde etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Çelik, 2018: 82). Bireyler içinde bulunduğu ortama göre kendisi şekillendirmektedir. Nitekim bu durumda çocuklar anne babasının içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel özellikleri benimsemekte ve buna paralel eş seçimi yapmaktadır. Benzer şekilde anne babanın eğitim durumu bireylerin eş seçim kriterlerini etkilemektedir. Karakamış'ın (2020) üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırma sonucuna göre annesi ilköğretim ve altı mezunu olan öğrencilerin bekarlık, aile kurumu ve güven algı düzeyi yüksek bulunmuştur. Annesi ortaokul mezunu olan katılımcı öğrencilerin ise sosyo-ekonomik algı düzeyi yüksek bulunmuştur. Babası üniversite ve üzeri mezunu olan öğrencilerde ise fiziksel özellik algı düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde anne babanın eğitim

seviyesinin yüksek olması çocuklarında eğitim seviyesinin yükselmesini sağlamaktadır. Böyle bir aile ortamında büyüyen bireyin eş seçiminde kendine yakın bir eğitim seviyesinde eş araması söz konusudur.

2.3.3. Eş Seçimine Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Eş seçimini sistematik şekilde ele alan bazı yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlardan bazıları psikolojik faktörleri bazıları ise sosyal faktörleri ön plana almaktadır. Eş seçimini ele alan kuramlara aşağıda yer verilmiştir:

2.3.3.1. Psikanalitik kuram

Psikanalitik kuram Sigmund Freud tarafından geliştirilmiş olup şu anki tutum ve davranışlarımızın temelini geçmiş yaşantımıza dayandırmaktadır. Freud; bireylerin oral, anal, fallik ve genital aşamalarından oluşan psikoseksüel gelişim dönemlerini geçirme şekillerinin eş seçimlerini etkilediğini düşünmektedir (Akpınar, 2021: 31). Eğer birey bu dönemlerden başarılı bir şekilde geçerse seksüel gelişimini tamamlayarak sağlıklı bir erişkin olmaktadır. Bu kişilerin nevrotik olmayan karakterleri karşı cins ile iletişime geçmelerini, ilişki kurmalarını ve çoğalmalarını sağlamaktadır. Freud'a göre psikoseksüel gelişim dönemlerinden eş seçimini en çok etkileyen evre fallik evredir (Yılmaz, 2017: 34). 3-6 yaş aralığında gerçekleşen bu gelişim döneminde erkek çocukları annelerine, kız çocukları ise babalarına ilgi duymakta ve sahiplenici bir aşk geliştirmektedir. Diğer bir deyişle babalar kız çocukları için cinsel objeyi temsil ederken bu durum erkek çocuklarında anne için geçerlidir. Kurama göre; bu gelişim dönemine saplanan ve ödipal kompleksini sağlıklı bir şekilde çözümlemeyen bir erkek annesine benzeyen ya da annesinin tam zıttı bir eş seçimi yapmaktadır (Parsons, 1997: 18). Benzer şekilde eletra kompleksini sağlıklı bir şekilde çözümlemeyen kız çocuğu da babası ile deneyimine göre eş seçimi yapmaktadır.

Freud eş seçimi ve evliliği; belli seviyede olgunluğa erişme, yalnız kalmaktan kaçınma ve isteklerini karşı cins ile birleştirme olarak ifade etmektedir (Korunur, 2020: 16). Bu isteklerin id ile yani içgüdüsel ihtiyaçlarla başlayıp romantik ilişki olarak devam ettiği görülmektedir. Bununla birlikte eş seçimini bireyin ve ailesinin yaşadığı sosyal çevre de etkilemektedir. Sosyal, ekonomik ve kültürel belirleyenler tarafından oluşturulmuş süperego; bireylerin topluma adapte olmasını sağlamaktadır. Kişiler kültürüne uygun eş seçimi yapmaktadır. Freud bu seçimleri “Bilinçdışı” olarak

tanımlamakta ve bireyin bunu farkında olmadan yaptığını, bireylerin ebeveynlerini hatırlatan kişileri daha çekici bulduğunu ifade etmektedir (Şimşek, 2018: 16).

Kuramdan çıkartılacak en önemli sonuç; bireylerin âşık olup eş olarak seçtikleri kişilerin şansa bağlı olmadığıdır. Bilinçsiz bir şekilde âşık olunan bakım verenin çocuğa karşı tutum ve davranışları gelecekte seçilecek eşi belirlemede önemli bir etkidir. Diğer bir deyişle eş seçimi kader unsuru değil ebeveynlerin profillerinin devamıdır. Bu noktada boşanma bireyin eş seçimini de etkilemektedir. Boşanmış ebeveyne sahip bir birey annesinde ve babasında olan ya da olmayan özelliklere göre eş seçimi yapmaktadır. Ebeveynin boşanma sürecinde ve sonrasında sergilediği davranış kişinin eş seçiminde ana unsur olabilmektedir.

2.3.3.2. Evrimsel kuram

Evrimsel kuram; köklerini Darwin'in evrim teorinden almış olup Caporaël tarafından 1997 yılında geliştirilmiş sosyobiyolojik bir yaklaşımdır (Saraç, 2020: 49). Darwin evrimi iki aşamada ele almaktadır. Bunlardan ilki güçlü olanın hayatta kaldığı düşüncesine dayanan “doğal seçim”dir (Kahvecioğlu, 2014: 31). Bu görüşe göre içinde bulunduğu duruma ve koşula uyum sağlayan organizmalar hayatta kalmakta ve nesiller üretebilmektedir. Diğer seçim ise “seksüel seçim”dir. Bu seçim; cazip karşı cinsi kazanmak için kendi ile aynı cins olanlarla girdiği yarışa ifade eden cins içi seçim ve bir cinsin en cazip cins üye ile eşleşebilme yarışını ifade eden cinsler arası seçim olmak üzere iki şekilde olmaktadır. Cinsiyetler arası seçime “kadın seçimi” de denmektedir. Çünkü hayvanlar aleminde gözlenen şekliyle kadın erkeğe oranla çiftleşme konusunda daha seçici davranmaktadır. Diğer bir deyişle eş seçimi yüksek oranda kadınların kontrolünde olan ve onların tercihleri ile şekillenen bir süreçtir (Körük, 2019: 113).

Kurama göre eş seçim kriterleri insanların tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrim sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda kadın ve erkekler farklı yöntem ve stratejiler geliştirmek zorunda kalmışlardır. Erkekler soylarının devamını sağlamak için doğurgan kadınlara ilgi duymakta ve bu nedenle sağlıklı, fiziksel açıdan çekici kadınları tercih etmektedir (Buss & Barnes, 1986). Kadınların dişlerinin beyaz, ciltlerinin pürüzsüz, gözlerinin berrak, dudaklarının dolgun, yürüyüşlerinin canlı, vücutlarının bakımlı olmasına dikkat etmektedirler (Yıldırım, 2007: 17). Bu ölçütlerden kadının sağlığı hakkında ipucu bulmaktadırlar. Kadınlar ise kendisine ve çocuğuna bakabilecek, onları güvende hissettirebilecek, kendisine uzun süreli yatırım yapabilecek ve terk edip gitmeyecek bir erkeği tercih etmektedir. Bu davranışın

temelinde üremenin erkekler açısından kısa süreli bir yatırım olarak görülmesine karşın kadınlar açısından uzun süreli bir durum olarak algılanması yatmaktadır. Tecrübelerden alınan öğretiler; kadınlara yoksul ve güvenilir olmayan erkeklerle birlikte olan kadınların da yoksul bir hayat sürdüğünü, kadının ve çocuğunun hayatlarına devam edemediklerini öğretmiştir. Tüm bu bahsedilenlere ek olarak evrim kuramına göre üretken olma, müzik ve sanatla ilgilenme, dili doğru ve güzel kullanma, iyi bir mizah anlayışına sahip olma, diğer insanlara faydalı olmaya çalışma gibi özellikler de eş seçiminde önemlidir (Aydın & Demir, 2017: 629). Çünkü bu özellikler iyi bir gene sahip olmakla ilişkili görülmektedir.

Üremeye bağlı cinsiyetler arası farklı görüşlerin olması günümüze kadınların ekonomik kapasiteye, sosyal statüye, yaşa, hırsa ve çalışkanlığa, güvenilirliğe, zekaya, bedensel güce, aşka, bağlılığa önem vermesi şeklinde yansımıştır. Erkeklerde ise bu durum sağlık ve fiziksel çekiciliğin aranması olarak günümüze yansımaktadır.

2.3.3.3. Sosyal rol kuramı

Evrin kuramına bir alternatif nitelik taşıdığı belirtilen sosyal rol kuramı; insanların toplumsallaşma sürecinde bazı davranışları öğrendikleri düşüncesine dayanmaktadır. Kuram; kadın ve erkeğin toplumsal rollerinin farklı olmasının bir sonucu olarak eş seçiminin de cinsiyetlere göre değiştiğini vurgulamaktadır (Yıldırım, 2007: 17). Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, toplumda kadına ve erkeğe atfedilen roller, kadın ve erkekten yapması beklenenler, bireylerin yetiştirilme tarzları, ataerkil bakış açısı, sınıfsal ve cinsiyetler arası eşitsizlikler kişilerin eş seçimini etkilemektedir.

Kadın ve erkek arasındaki sosyal rollerin farklı oluşu kişileri eş seçimi konusunda farklı beklenti ve ihtiyaçlara yöneltmektedir. Erkeklerin ekonomik kazanç kapasitesi, sosyal statüsü, güç ve özgüven sahibi oluşu tercih sebebidir. Kadınlarda ise fiziksel açıdan çekici olması ve aile terbiyesi alması eş seçiminde tercih edilmesini sağlamaktadır. Kadınların iş hayatında erkeklere göre düşük mevkilerde görev alması, yüksek mevki sahibi olan başarılı erkekleri daha ilgi çekici bulmalarına neden olmaktadır. Buna karşılık erkekler ise ev içi rollerde başarılı olma ihtimali yüksek kadınları çekici bulmaktadır. Cinsiyetler arası fiziksel farklılıklar da eş seçimini etkilemektedir. Erkeklerin uzun ya da iri olması, kadınların ise doğurgan olması eş seçiminde önemli kriterlerdir (Akpınar, 2021: 42).

Toplumda toplumsal roller açısından demokratik olma düzeyinin artışına paralel olarak cinsiyetler arası sosyal ve ekonomik eşitlik de artmaktadır (Yıldırım, 2007: 18). Bu durum cinsiyetlere göre eş seçimini de etkilemektedir. Çiftlerin birbirinde geleneksel özellikleri arama oranı azalmakla birlikte kişiler romantik partner seçiminde birbirlerine daha çok benzemektedir.

2.3.3.4. Filtre (süreç-süzgeç) kuramı

Benzerlik ve birbirini tamamlayan gereksinimler kuramından yola çıkılarak geliştirilmiş bu kuram 1962 yılında Kerckhoff ve Davis tarafından yürütülmüş bir araştırmanın çıkarsamalarından oluşmaktadır (Şimşek, 2018: 39). Kuramda eşlerin uyumlu özellikleri değerlendirilmekte ve birbirlerini tanımalarına odaklanılmaktadır. Diğer bir deyişle potansiyel eş adayları karşısındaki kişinin uyumlu olan özelliklerini filtreleyerek gözden geçirmektedir.

Kuram; kur yapmanın farklı aşamalarında belirli filtrelerin öne çıktığı düşüncesini savunmaktadır. Eş adayları dini görüş, eğitim durumu, sosyal sınıf gibi özellikleri dikkate alarak birbirlerini değerlendirmekte ve özellikleri süzgeçten geçirmektedir. Bahsedilen sosyal nitelikler açısından aralarında farklılık olduğunda çiftler birbirlerini ilgi alanından ve potansiyel eş adayı havuzundan çıkarmaktadır. İlk aşamadan geçen kişiler devamında eş adaylarını değer ve tutum filtresine göre süzgeçten geçirmektedir. Değerlendirilen özellikler farklı çıktığında birbirlerini eş adaylığından çıkaran çiftler; özellikler arasında benzerlik ve uyum olduğu takdirde bir sonraki aşamaya geçmektedir. Geline son aşamada ise eş adayları birbirlerinin gereksinimini tamamlama ihtiyacını filtre olarak kullanmaktadır. Kısaca sınıf, din gibi sosyal özellikler ilk aşamalarda süzgeç görevi görürken sonraki aşamalarda değerlere göre bir filtreleme gerçekleşmektedir ve son olarak ihtiyaçlara göre bir değerlendirme yapılmaktadır (Kerckhoff & Davis, 1962).

Filtre teorisi; bireylerin evlilik ya da evlilik dışı bir şekilde uzun vadeli birlikteliklerinde romantik partnerini seçmeleri için kullanılmaktadır (Akpınar, 2021: 36). Bu teoriye göre bireyler; bekar insanlar arasında potansiyel eş adayı seçimi için farklı seçeneklere sahip olmakta ve bu kişilerin hepsini uyumluluk/uygunluk testine sokmak mümkün olmadığı için birtakım filtreler kullanmaktadır. Bu filtreler eş adayı havuzunu daraltmakta ve ideal olanı seçmeyi kolaylaştırmaktadır. İnsanlar; potansiyel eş adayı ile ilk etkileşimi yaşadından sonra o kişi hakkında bilgi toplamak için birtakım stratejiler kullanmaktadır. Bunlar buluşma, sosyal aktivite planlama, uzun sohbetler

etme gibi doğrudan stratejiler olabilmektedir. Bununla birlikte potansiyel eş adayını tanıyan kişilerden bilgi alma, sosyal medya platformlarında kişi hakkında tarama yapma gibi dolaylı yöntemler de kullanılmaktadır. Bu yöntemler potansiyel eş adayı ile uyumlu bir birliktelik geçirmek için yapılan değerlendirmelerdir. Yapılan değerlendirmeler olumlu ise eş seçimi gerçekleşmekte, olumsuz ise süreç başa dönmekte ve eş adayı havuzundan bir başka kişi değerlendirmeye alınmaktadır. En doğru eş adayı seçimi yapılana kadar filtreleme işlemi devam etmektedir.

2.3.3.5. Birbirini tamamlayan gereksinimler kuramı

Temel olarak motivasyon teorisine dayanan bu kuramda insanların evlenme ve eş seçimi gibi konularda motive olma şekilleri önemlidir. Bununla birlikte bireysel ihtiyaçların karşılanması da eş seçiminde önemli bir yer tutmaktadır. İnsanlar kendi ihtiyaçlarına göre motive olmakta ve bu ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak kişiyi eş olarak seçmektedir (Şimşek, 2018: 24). Diğer bir deyişle bu kurama göre insanlar; benzer ve zıt özellikler yerine kendilerinde eksik olduğunu düşündükleri biyopsikososyal özellikleri kıstas alarak eş seçimi yapmaktadırlar. Örneğin anne sıcaklığına sahip, sevecen ve şefkatli olan birisini eş olarak arayan bir erkek bu özelliklere sahip olmayan kişilere şans tanımayacaktır.

Bütünleme kuramı olarak da adlandırılan bu kurama göre eş adaylarının kişilik açısından farklılıklara sahip olsalar dahi tamamlayıcı özelliklerine bakılarak seçim gerçekleştirdikleri düşünülmektedir. Potansiyel eş adaylarında bulunan bu tamamlama özelliği bireyleri tatmin etmekte ve ilişkinin evlilik ile resmileştirilmesini sağlamaktadır (Efe, 2013: 24).

2.3.3.6. Ortak özellikler kuramı

Bu kurama göre insanlar eş seçimi yaparken karşısındaki kişi ile benzerliğine ve bu benzerliklerin miktarına dikkat etmektedir. Homogami olarak da adlandırılan bu yaklaşıma göre eş seçimi yaparken kendisine benzer özelliklere sahip kişinin tercih edilmesi evlilik sürecinde mutluluk getirmektedir (Devrim, 2021). Bireylerin kendisinde olan özelliklere sahip kişileri tercih etmesini savunan benzerlik kuramı; dil, din, kültür, etnik köken, sosyal sınıf, eğitim düzeyi gibi konularda çift adaylarının benzerliğine vurgu yapmaktadır. Warren; çiftler arasındaki benzerlikleri bankada duran paraya benzetirken farklılıkları borç olarak nitelendirmektedir (Yılmaz, 2017: 38). Yani farklılıkların aileyi zorlama ihtimali varken benzerliklerin tam tersine mutluluk getirdiğini vurgulamaktadır.

Sağlıklı bir birliktelik ve uyumlu bir evlilik için bireylerin benzer özelliklere sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Böyle bir durum olduğunda çatışmaların azalacağı ve var olan çatışmaların sağlıklı, hızlı ve kalıcı bir şekilde çözümleneceği düşüncesi savunulmaktadır. Eş adayları sorun yaşadıklarında bu duruma objektif yaklaşmakta ve birbirlerini anlamaktadırlar (Özgüven, 2010: 38). Çünkü potansiyel eş adayları arasında farklılık olmadığından bireyler enerjilerini ilişkilerini geliştirmek için harcamaktadırlar. Ayrıca eş adayları birbirine benzediği için aldıkları kararlarda birbirlerini onaylamakta, ortak iletişim dili geliştirmektedirler. Bu sayede eşler arasında üstünlük – aşağılık ilişkisi, benlik mücadelesi olmamaktadır. Eşler arasındaki ten ve beden uyumu, cinsel çekicilik açısından önem arz etmekte ve bu benzerlik cinsel yaşam yönünden de eşleri olumlu etkilemektedir (Köroğlu, 2013: 32).

Görücü usulü evliliklerde de benzerlik teorisi ön plana çıkmaktadır. Çünkü bu evlilik yönteminde evlenecek kişi ve ailesine kültür, dini inanış, siyasi görüş, sosyo-ekonomik durum, yaş gibi faktörler göz önünde bulundurularak benzer ve uygun olanlar tercih edilmektedir (Akpınar, 2019: 168). Toplumda bu şekilde yapılan evliliklerin uzun ömürlü ve sağlıklı olacağına dair düşünceler mevcuttur.

Türk kültüründe yer alan bazı atasözleri de bu kurama destek vermektedir. Örneğin “Davul bile dengi dengine çalar.” sözü eşler arasındaki benzerliklere vurgu yapmaktadır (Kalkan, 2015: 37). Birlikte yaşamak, ortak işler yapabilmek için uyumun önemini ifade etmektedir.

2.3.3.7. Zıt özellikler kuramı

Bu kuramda eşler arasındaki uyumun sağlanması ve korunması için esas alınan faktör bireylerde var olan zıt özelliklerdir. Kurama göre potansiyel eş adayları arasındaki zıt özellikler onları birbirine yakınlaştırmaktadır (Saraç, 2020: 42). Zıt özelliklere sahip bireyler arasında gerçekleşen farklı paylaşımlar onların hayatlarını heyecanlandırmakta ve ilişkilerine bir çeşitlilik katmaktadır.

Zıt özellikler kuramına göre eş seçimi yapan bireylerin kendilerinde olmayan özelliklere sahip kişileri eş olarak seçme potansiyelleri daha fazladır. Bu şekilde bir seçim yapıldığı takdirde evlilik başarısının artacağına inanılmaktadır. Çünkü eş adaylarının sahip olduğu zıt özelliklerin evliliğe zenginlik katacağı düşünülmektedir. Örneğin yönlendirici karaktere sahip bir erkek ile itaatkâr karaktere sahip bir kadın bu kurama göre ideal eş adaylarıdır.

2.3.3.8. Uyarıcı-değer-rol kuramı

Murstein (1970) tarafından geliştirilen bu kuramda bireylerin ilişki sürecinde almış oldukları kararların ilişkiyi ne şekilde etkilediğine odaklanılmaktadır. İlişkide var olan dengenin değiş-tokuş ile ortaya çıkabileceğini savunmaktadır. Teori açık bir toplumda hayatını devam ettiren ve özgür karşılaşma imkanına sahip kişiler ya da çiftler için geliştirilmiştir (Şimşek, 2018: 25). Bu kurama göre eşleşen insanlar ilişkiye başlama, sürdürme ve sonuca bağlama konusunda üç aşamadan geçmektedir.

Birinci aşama “uyarıcı dönem”dir. Bu dönem kadın ve erkeğin ilk tanıştığı, birbirlerine karşı ilk izlenimlerin olduğu dönemdir. Fiziksel çekicilik, zihinsel özellikler, sosyal görünüş gibi davranışlara bakılarak ilk değerlendirmeler yapılmaktadır. Diğer bir deyişle birey karşı cinsten aldığı uyarıcıları değerlendirme kapsamına almaktadır. Bu aşamada potansiyel eş adayları karşısındaki kişi hakkında fazla bilgiye sahip değildir. Sadece algılanan özelliklere dayalı bir çekim söz konusudur. Algılanan özellikler ve bunun sonucunda yapılan değerlendirmeler bireylerin evlilik kararı alması için yeterli değildir. Bu değerlendirmeler olumlu ise bir sonraki döneme geçilmektedir (Kalkan, 2015: 35).

İki birey eşzamanlı olarak birbirlerine karşı uyarılırlarsa aralarında bir çekim olmakta ve etkileşim oluşmaktadır (Şimşek, 2018: 26). Bu durumda ikinci aşama olan “değer” dönemine geçilmektedir. Eş adayları birbirlerinin sahip olduğu değerleri ve bunlara uyum sağlama durumlarını değerlendirmektedir. Hayat, siyasal görüş, din, cinsellik, toplumsal roller gibi konularda düşüncelerini paylaşan çiftler eş adayının fikrini kendi fikirleri ile kıyaslamaktadırlar. Bu aşamada sözel iletişim yoğunlaşmaktadır. Birinci aşamadaki değerlerin etkisi azalmakta, karşı tarafı anlamak daha önemli hale gelmektedir. Benzer değerlere sahip kişilerin benzer aktivitelerden hoşlanma ihtimali daha fazla olmaktadır. Böyle bir durum söz konusu olduğunda ise bireyler birbirleri ile daha çok vakit geçirmekte ve birbirlerini daha yakından tanımaktadır. Bireylerin bazıları ya da birçoğu bu dönemde eş seçimini yapmakta ve evlilik kararı almaktadır. Bu durum kıyaslama yapılan değerlerin yaşam şartlarında gözlemlenmesini ve denenmesini engellemektedir (Saraç, 2020: 46). Farklı bir deyişle bahsedilen değerleri gerçek hayatta tecrübe etmeden evlenmektedirler. Eşler karşılaştırma yaptıkları kriterlerde birbirlerine benzediklerini hissederseniz üçüncü döneme geçmektedir (Efe, 2013: 18).

Üçüncü dönem ise “rol” aşamasıdır. Bu aşamada potansiyel eş adayları sözel olarak ifade ettikleri değer, düşünce ve tutumların davranışa dönüşme durumunu gözlemlemektedirler (Yılmaz, 2017: 40). Birbirlerine daha yakın olan kişiler artık karşısındakinin davranışlarını değerlendirmektedir. Kafasında bir eş profili oluşturmuş kişi; eşinde olmasını istediği özellikleri karşı tarafa belli etmekte, hayallerindeki eş rolünü çizmektedir. Rol evresinde beklentiler karşılandığında, kişiler birbirlerini tamamladığında eş seçimi gerçekleşerek birliktelik ya da evlilik meydana gelmektedir. Roller uygun olmadığında ise ilişki sonlanmaktadır (Kalkan, 2015: 35).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı boşanmış ebeveyne sahip olmanın bireylerin aile olgusuna bakış açısıyla ve eş seçim kriterleriyle nasıl ve ne düzeyde ilişkili olduğunu bilimsel verilerle ortaya koymaktır. Nitekim alan yazında ebeveynlerin boşanmasının çocukları akademik başarı düşüşü, davranış bozukluğu, uyum ve öfke kontrol sorunu gibi açılardan etkilediğine dair birçok araştırmaya yer verildiği ancak aile olgusuna bakış açıları ve eş seçim kriterlerine yeterince değinilmediği, boşanmış ebeveyne sahip olmanın ilerleyen süreçte evliliğin önünde engel teşkil etme potansiyeline sahip olmasına rağmen bunun üzerine yeterli çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu sebeple söz konusu alanda eksiklik olduğu ve bu çalışmanın da bu eksikliğin giderilmesinde rol oynayacağı varsayımından hareket edilmiştir. Yine söz konusu bağlamda çalışma ile amaçlanan aile ve boşanma konularında çalışan meslek elemanlarının, politika üreticilerinin ve akademisyenlerin dikkatini boşanmanın toplumsal bir risk oluşturan kuşaklar arası etkisine çekmektir. Çalışmayla gerekli farkındalığın kazandırılması ve boşanmış ebeveyne sahip bireylerin aile kurumuna ve evliliğe karşı ön yargılarının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma ile boşanmanın kuşaklar arası etkisinin azaltılması hedeflenmiş ve sağlıklı ailelerden başlayarak sağlıklı toplumun oluşturulması göz önünde bulundurulmuştur. Nitekim sosyal hizmet bilimi ve mesleği açısından sağlıklı toplumun sürdürülmesi önem arz etmektedir. Boşanma hem ebeveynleri hem o ailede büyüyen bireyleri biyo-psiko-sosyal açıdan etkilemekte ve bu durum önce sağlıklı ailenin akabinde de sağlıklı toplumun oluşmasının önüne geçmektedir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Aile ve evlilik kurumları geçmiş zamandan günümüze kadar önemli değişiklikler geçirmiş olmakla birlikte varlığını sürdürmektedir. Zaman içerisinde değişikliğe uğrayan ekonomik ve sosyal yapı; bireylerin evlenme yaşını, eş ile tanışma biçimini, evliliğe ilişkin görüşlerini ve eş seçim kriterlerini de etkilemektedir. İnsanlar birtakım nedenlerden dolayı evlenmemekte ya da evliliği ertelemektedir. Bu nedenlerin başında yer alan artan boşanma oranları; bireylerin evliliklerini, aile olgusuna bakış açılarını ve eş seçim kriterlerini etkilemektedir. Bu çalışma; boşanmanın çocukların aile olgusuna bakışı ve eş seçimi kriterleri üzerindeki etkisini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Nitel bir araştırma olarak planlanan tezde öze ulaşmak için olgunun bireyde yarattığı algılar, duygular ve düşünceleri incelemesi; ana varsayımının yalnızca deneyimlerle yaşananların bilineceği üzerine olması (Şimşek, 2018: 97) nedeniyle fenomenolojik desen kullanılmıştır. Bu kapsamda derinlemesine görüşme/mülakat ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Görüşmeler yüz yüze ve online gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların verdikleri sözel cevapların yanı sıra duygu durumları ve bedensel tepkileri de gözlemlenmiş; katılımcıların onayı alınarak görüşmelerde ses kaydı alınmış; ses kayıtları ve görüşme esnasında tutulan notlarla birlikte gözlemler neticesinde içerik analizleri yapılmıştır. Böylelikle derinlemesine ve güvenilir çıktı alındığı düşünülmektedir.

3.5. Araştırmanın Örneklemi

Araştırma kapsamında; Adana, Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa gibi büyükşehirlerle komşu olan ve çevresindeki illere nazaran geleneksel yaşamın hâkim olduğu Osmaniye ili seçilmiş olup boşanma olgusunun kişilere etkisini daha net gözlemlene varsayımından hareket edilmiştir. Osmaniye’de yaşayan boşanmış ebeveyne sahip, henüz evlenmemiş bireyler çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Çalışmanın evrenini Osmaniye ilinde ikamet eden boşanmış ebeveyne sahip bireyler; örneklemini ise yine Osmaniye ilinde ikamet eden, boşanmış ebeveyne sahip bireyler arasından seçilen 20-30 yaş aralığında yirmi kişi oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında katılımcılar, araştırma problemine cevap bulunacağına inandığı kişilerden oluşacağı için yargısal (amaçlı) örnekleme ile seçilmiştir. Ebeveyni boşanmış kişilerden 18 yaşından büyük olup boşanma olgusu hakkında konuşmaya açık bireyler çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmaya alınma kriterleri; çalışmaya katılmaya istekli olmak, boşanmış ebeveyne sahip olmak, Türkçe bilmek ve bekar olmaktır. Araştırmaya alınmama kriterleri ise iletişimi engelleyecek bir duruma sahip olmak ve evli olma durumudur.

3.6. Araştırma Grubu

Araştırma grubu; genel olarak alt-orta sınıf ailelere mensup, boşanma durumuna nitekim uyum sağlamış kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların ebeveynlerinin boşanma süreleri 2 ve 23 sene arasında değişiklik göstermektedir. Katılımcıların geneli boşanma olgusundan etkilenmiştir. Katılımcılar hakkında detaylı bilgiye bulgular kısmında sosyo-demografik bilgileri içeren tabloda yer verilmiştir.

K1; 26 yaşında, kamuda çalışan, geliri 6001 TL ve üzeri olan, üniversite mezunu bir kadındır. Boşanma sonrası babası ile birlikte yaşamaya başlayan K1'in annesi ev hanımı, babası kamu avukatıdır. 1 tane erkek kardeşi olan K1'in ebeveynleri 12-13 sene önce boşanmıştır. Katılımcı mesleği gereği il dışında olduğu için görüşme çevrimiçi şekilde yapılmıştır. K1'in annesi ve babasının boşanma sürecini anlatırken gözlerinin dolduğu gözlemlenmiştir. Görüşme sırasında gerek boşanma öncesi gerekse boşanma sonrasını anlatırken jest ve mimiklerinden bu duruma alıştığı izlenimi oluşmuştur. Ancak katılımcıya annesi hakkında her soru sorulduğunda önce su içip sonra cevap vermesi dikkat çekmiştir. Katılımcının diksiyonun, kendini ifade edişinin oldukça iyi olduğu gözlemlenmiştir. Görüşme sorularına verdiği cevaplara bakıldığında katılımcının boşanma olgusundan etkilendiği düşünülmektedir.

K2; 22 yaşında, çalışmayan, sabit bir geliri olmayan, lise mezunu olup şu an üniversite okuyan bir kadındır. Boşanma sonrası annesi ile birlikte yaşayamaya başlayan K2'nin annesi halk eğitim merkezinde eğitmen, babası berberdir. 1 tane erkek kardeşi olan K2'nin ebeveynleri 2-3 sene önce boşanmıştır. Görüşme kafe ortamında yüz yüze gerçekleşmiştir. Katılımcı K2'nin boşanmanın sorumlusu olarak babasını gördüğü ve ona olan öfkesinin hala devam ettiği düşünülmektedir. K2; babası ve babasının akrabaları ile görüşmediğini, maddi-manevi destek almadığını belirtmiştir. K2 lise yıllarında ailesi ile aynı ilçede ikamet etmesine rağmen okulun yurdunda kalması katılımcının aile üyelerinden uzaklaşmak istediği şeklinde yorumlanmıştır.

K3; 21 yaşında, çalışmayan, sabit bir geliri olmayan, lise mezunu olup şu an üniversite okuyan bir erkektir. Boşanma sonrası annesi ile birlikte yaşamaya başlayan K3'ün annesi ve babası emeklidir. İkinci evliliğini yapan babadan bir kardeşi vardır. Ebeveynleri 14 sene önce resmi olarak boşanmıştır. Görüşme ev ortamında yüz yüze gerçekleşmiştir. Katılımcı K3; ebeveynlerinin boşanmasından memnun olmakla birlikte bu durumu kendi lehine çevirdiğini ifade etmiştir. Katılımcının sürekli kendini yaşlılarından olgun, farklı, kendini geliştirmiş olarak ifade etmesi dikkat çekmiştir.

K4; 22 yaşında, çalışmayan, sabit bir geliri olmayan, lise mezunu olup şu an üniversite okuyan bir kadındır. Ebeveynlerinin boşanmasının üzerinden geçen süre 2-3 sene olan K4'ün şu an annesi ile birlikte ikamet ettiği bilinmektedir. Görüşme ev ortamında yüz yüze gerçekleşmiştir. K4'ün neşeli, eğlenceli birisi olduğu düşünülmektedir.

K5; 31 yaşında, özel sektörde çalışan, 0-3000 TL geliri olan, üniversite mezunu bir kadındır. Boşanma sonrası anne ile birlikte yaşamaya başlayan K5'in boşanma sebebiyle babayı suçladığı izlenimi oluşmuştur. K5 mesleği nedeniyle il dışında olduğu için görüşme çevrimiçi yapılmıştır. Görüşme sürecinde K5'in sık sık sigara kullandığı gözlemlenmiştir.

K6; 27 yaşında, özel sektörde çalışan, aylık ortalama geliri 4001-5000 TL arası olan, üniversite mezunu bir kadındır. Ebeveynlerinin boşanması üzerinden geçen süre 2-3 senedir. Boşanmanın nedenini babası olarak ifade eden K6'nın babasına olan öfkesinin hala devam ettiği düşünülmektedir. Boşanma sonrası annesi ile yaşamaya devam eden K6'nın bir ağabeyi ve bir erkek kardeşi bulunmaktadır. Katılımcı görüşmeyi birkaç kere ertelemiş ve sonrasında görüşme bir kafe ortamında gerçekleşmiştir. Katılımcının yoğun bir hayatı olduğu düşünülmektedir.

K7; 25 yaşında, özel sektörde çalışan, aylık ortalama 0-3000 TL arası geliri olan, üniversite mezunu bir kadındır. Mesleği nedeniyle il dışında olan K7 ile çevrimiçi bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede açık sözlü bir tutum sergileyen K7'nin kendine güvenen birisi olduğu düşünülmektedir.

K8; 24 yaşında, herhangi bir işte çalışmayan, aylık sabit bir geliri olmayan, üniversite mezunu bir kadındır. Ebeveynlerinin boşanması üzerinden geçen süre 21 senedir. Boşanma sonrası annesi ile yaşamaya devam eden K8'in görüşme öncesi ve sonrası edilen sohbete dayanılarak kendini geliştirmeye açık birisi olduğu düşünülmektedir. Yapılan tez çalışmasını öğrendiğinde kendisi iletişime geçmiş, çalışmaya katılmak istemiş, çalışma sonucunu da çok merak ettiğini belirtmiştir. Görüşme yüz yüze ev ortamında gerçekleşmiştir.

K9; 28 yaşında, özel sektörde çalışan, aylık ortalama 4001-5000 TL geliri olan, üniversite mezunu bir kadındır. K9 il dışında mesleğini icra ettiği için görüşme çevrimiçi bir şekilde gerçekleşmiştir. Katılımcı K9'un konuşmaya açık, kendisini rahatça ifade edebilen birisi olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmelerde bazı sorulara verdiği cevaplar çelişmektedir.

K10; 23 yaşında, herhangi bir işte çalışmayan, aylık ortalama sabit bir geliri olmayan, lise mezunu olup şu an üniversite okuyan bir kadındır. K10'un ebeveynleri 1-2 yıl önce resmi olarak boşanmıştır. K10 haftanın 3,5 günü annesinde 3,5 günü babasında kalmaktadır. Bu durumun kendisini olumsuz etkilediğini belirten katılımcı

görüşme sonrası da bir ebeveyninden diğerine gideceğini ifade etmiştir. Bu durumu açıklarken yorulduğu ve sıkıldığı jest, mimik ve cümlelerinden anlaşılmaktadır.

K11; 29 yaşında, özel sektörde çalışan, aylık ortalama 4001-5000 TL geliri olan, üniversite mezunu bir erkektir. Ebeveynlerinin boşanmasının üzerinden geçen süre 10 yıldır. Görüşme yüz yüze ev ortamında gerçekleşmiştir. K11'in görüşme sürecinde kendini rahatça ifade edemediği düşünülmektedir. Düşünerek cevap veren K11 görüşme sırasında göz teması kurmaktan kaçınmıştır. Oturma pozisyonunu sık sık değiştirmesinden tedirgin olduğu izlenimi oluşmuştur. Düşünce akışı kopuktur ve bu durum cümlelerine yansımıştır.

K12; 26 yaşında, herhangi bir işte çalışmayan, sabit bir geliri olmayan, üniversite mezunu bir kadındır. Boşanma sonrası annesine ve babasına eşit zaman ayırdığını belirten K12'nin ebeveynlerinin boşanması üzerinden geçen süre 6 yıldır. Boşanma olgusunun etkilerinin yavaş yavaş azaldığı düşüncesi verilen cevaplar doğrultusunda oluşmuştur.

K13; 20 yaşında, herhangi bir işte çalışmayan, sabit bir geliri olmayan, lise mezunu olup şu an üniversite okuyan bir kadındır. Ebeveynlerinin boşanmalarının üzerinden geçen süre 4-5 senedir. K13 görüşme sırasında başından geçen olayları gülerek anlatmıştır. Anne ve baba arasında geçen çekişmeli yılları bir macera olarak gördüğü düşünülmektedir. Konuşmaya isteklidir.

K14; 24 yaşında, özel sektörde çalışan, aylık ortalama 5001-6000 TL geliri olan, üniversite mezunu bir kadındır. K14 il dışında çalıştığı için görüşme çevrimiçi yapılmıştır. Katılımcı boşanma nedenini babası ve davranışları olarak görmekte ve babasına karşı olan öfkesinin hala devam ettiği düşünülmektedir. Anne babanın boşanma nedenlerinden psiko-sosyal açıdan etkilendiği, bunun da kendi davranışlarını etkilediği düşünülmektedir. Katılımcı görüşme sürecinde sık sık gülmüştür. Bu gülümsemelerin savunma mekanizması olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Katılımcı kendisini ifade ederken oldukça açık davranmıştır.

K15; 27 yaşında, özel sektörde çalışan, aylık ortalama 5001-6000 TL arası geliri olan, üniversite mezunu bir kadındır. K15 il dışında çalıştığı için görüşme çevrimiçi şekilde yapılmıştır. K15 ile görüşme öncesi kısa bir sohbet edilmiştir. Sohbet sırasında oldukça samimi, kendini rahatça ifade eden bir kişi izlenimi oluşmuştur.

Ancak görüşme sırasında sorulara kısa cevaplar vermiş ve bazı zamanlar odağı değiştirmeye çalışmıştır.

K16; 30 yaşında, herhangi bir işte çalışmayan, aylık ortalama sabit bir geliri olmayan, üniversite mezunu bir kadındır. K16 KPSS çalışmak için il dışında olduğundan görüşme çevrimiçi şekilde yapılmıştır. Annesi ile birlikte yaşayan K16'nın ebeveynlerinin boşanma sürecinden çok fazla etkilendiği düşünülmektedir. Bu izlenimin oluşma sebebi görüşme sırasında aile konusu gündeme geldiğinde katılımcının ağlamasıdır. Görüşme sürecinde katılımcının sık sık sigara kullandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca sürekli su alma bahanesiyle ekran karşısından kalktığı bunu yaparken ağladığını gizlemeye çalıştığı düşünülmektedir. K16 görüşmenin ilk başlarında kapalı bir kişilik sergilese de görüşmenin devamında kendini açmıştır.

K17; 29 yaşında, herhangi bir işte çalışmayan, aylık ortalama bir geliri olmayan, lise mezunu bir kadındır. Üniversite okumayı çok istediğini ancak ebeveynleri boşandığı için bunu yapamadığını ifade eden K17'nin annesini ve babasını suçladığı düşünülmektedir. Ebeveynlerinin boşanması üzerinden geçen süre 13 senedir. Annesi ile arasında yaşanan bazı olayların kendisinde travmatik etkiler bıraktığı düşünülmektedir. Görüşme ev ortamında yüz yüze gerçekleşmiştir. K17 görüşme öncesi prova yapmak istemiş, bu süreçte duygusal boşalma yaşamıştır. Ağlaması nedeniyle uzun bir süre görüşmeye ara verilmiştir. Görüşme için ses kaydı açıldığında katılımcı tekrar ağlamamak için bazı noktaları anlatmamıştır. Ancak bu kısımlara çalışmada yer verilmesine onay vermiştir. Görüşme sırasında katılımcının göz teması kurmaktan kaçındığı fark edilmiştir. Ayrıca K17'nin görüşme sürecinde sık sık elleriyle oynadığı, bazı zamanlar yumruk yaparak masaya vurduğu gözlemlenmiştir.

K18; 20 yaşında, herhangi bir işte çalışmayan, sabit bir geliri olmayan, lise mezunu olup şu an üniversite okuyan bir kadındır. Ebeveynlerinin resmi olarak boşanmasının üzerinden geçen süre 10 yıldır. K18 annesi ile ikamet etmektedir. Diğer katılımcılardan farklı olarak K18'in ebeveynleri sorunsuz bir şekilde boşanmıştır. Boşanma öncesi ve sonrası aile üyeleri arasında herhangi bir sıkıntı yaşanmamıştır. Görüşme yüz yüze ev ortamında gerçekleşmiştir. K18'in kendisi ve ailesinin yaşadığı bazı olayları filtreleyerek daha çok olumlu yanlara vurgu yaparak anlatma eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir.

K19; 22 yaşında, herhangi bir işte çalışmayan, aylık ortalama sabit bir geliri olmayan, lise mezunu olup şu an üniversite okuyan bir kadındır. Boşanma sonrası annesi ile birlikte yaşamaya devam eden K19'un öz 1 tane kardeşi olduğu bilinmektedir. Annesinin ikinci evliliğini yaptığını belirten K19; annesinin eşinin de 2 tane kızı olduğunu, iyi anlaştıklarını belirtmiştir. Katılımcının verdiği cevaplardan bazı konularda ikilem yaşadığı düşünülmektedir. Görüşme açık bir alanda (park) yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

K20; 27 yaşında, özel sektörde çalışan, aylık ortalama geliri 6001 TL ve üzeri olan, üniversite mezunu bir erkektir. Boşanma sonrası tek başına yaşamaya başlayan K20; şu an kardeşi ile birlikte yaşadığını, kendisini ebeveyn gibi hissettiğini, bu durumdan sıkıldığını ve ileride çocuk yapmayı düşünmediğini belirtmiştir. K20; yoğun iş temposuna rağmen zaman ayırmış, görüşme yüz yüze gerçekleşmiştir. Jest ve mimikleri, duruşu, kendini ifade edişi özgüvenli bir kişi olduğu izlenimi oluşturmuştur. Annesi ve babasından yeteri kadar ilgi görmediği, aile bağlarının yok denecek kadar az olduğu, ailenin tüm yükünü K20'nin yüklendiği ve bu nedenle psiko-sosyal açıdan olumsuz etkilendiği düşünülmektedir.

3.7. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Veriler, araştırmacı tarafından 01.02.2022-01.06.2022 tarihleri arasında Covid 19 pandemi sürecine bağlı olarak Osmaniye ilinde ebeveyni boşanmış bireyler ile yüz yüze; iş, eğitim gibi durumlar nedeniyle il dışında olanlar ile çevrimiçi görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Çalışmaya katılacak kişiler araştırmacının avukat arkadaşlarının gönüllü müvekkil çocuklarından ve yine araştırmacının sosyal çevresinde bulunan bireylerden oluşmaktadır.

Araştırmanın başlangıcında örneklem seçim kriterlerine uyan bireylere kartopu örneklem tekniğiyle ulaşılmıştır. Buna göre araştırmacının sosyal çevresinde örneklem seçim kriterlerine uyan bir ya da birkaç kişiye ulaşıldıktan sonra aynı kriterlere sahip kişi ya da kişilere bu kişi/ler üzerinden irtibat sağlanmıştır. Araştırmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verilerek kişi "Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu" aracılığıyla araştırma hakkında bilgilendirilerek, araştırmaya katılmak isteyip istemedikleri sorgulanmıştır. Araştırmacı tarafından, örneklem seçim kriterlerine uyan bireylere Mülakat Soru Formu uygulanacaktır. Veri toplama işlemi katılımcı ile araştırmacının kararlaştıracağı bir yerde gerçekleştirilmiştir. Covid 19 pandemisi nedeniyle

araştırmacı tarafından veri toplama sürecinde maske takılması, hijyen ve sosyal mesafe kuralına özen gösterilmiştir.

Verilerin toplanmasında kullanılacak olan veri toplama aracı 31 soruyu içeren ve üç bölümden oluşan yarı-yapılandırılmış görüşme formudur. İlk bölümde katılımcılara dair sosyo-demografik bilgileri kapsayan sorular, ikinci bölümde aile ve boşanmaya ilişkin görüşlerini kapsayan sorular ve üçüncü bölümde eş seçim kriterleri hakkındaki soruların yer aldığı soru formu kullanılmıştır.

3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın en önemli sınırlılığı Covid-19 pandemisi nedeni ile veri toplama aşamasında sorunlar yaşanmasıdır. Çalışmada, evrenin geneline ulaşamayacağı için araştırma örneklem ile sınırlıdır. Ayrıca boşanma konusunun hassas olması, insanların bu konu hakkında konuşmak istememesi ve konuştuklarında da duygularının etkisiyle hassasiyet sergilemeleri ve bazı konularda kısmen otosansür gerçekleştirmeleri araştırmanın sınırlılığı olarak ele alınmaktadır. Bunun yanında çalışmanın Osmaniye ili örneğinde yapılacak olması da araştırmanın bir diğer sınırlılığını oluşturmaktadır.

3.9. Araştırma Verilerinin Analizi

Veriler tematik içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Elde edilen görüşme kayıtlarının deşifreleri yapılarak elde edilen ham metinler farklı tema başlıkları altında gruplanmıştır. 6 ana başlık içeriklerde ön plana çıkan konulara göre belirlenmiştir ve bulgular bu başlıklar altında yorumlanmıştır.

3.10. Araştırma Soruları

- Ebeveynlerin boşanmasının o ailede büyüyen bireylerin aile olgusuna bakışı üzerinde ne gibi yansımaları vardır ve bu durumlarda hangi süreçler etkilidir?
- Boşanmış ebeveyne sahip bireyler boşanma kavramını nasıl tanımlamaktadır?
- Ebeveynlerin boşanmasının o ailede büyüyen bireylerin sosyalleşme ve eş seçim kriterleriyle ilişkisi var mıdır?
- Ebeveyni boşanmış bireylere göre sağlıklı aile algısı nasıldır?
- Ebeveyni boşanmış bireylere göre ideal eş algısı nasıldır?

- Ebeveyni boşanmış bireylerin boşanma olgusunu hayatlarında konumlandırma şekilleri nasıldır?
- Ebeveyni boşanmış bireylerin aile olgusuna bakış açısı tespit edildikten sonra, bu kapsamdaki muhtemel riskli alanlara sosyal hizmet bağlamında bu sorunların önüne geçmek ve sağlıklı ailelerin artmasını sağlamak adına ne tarz müdahaleler yapılabilir?

4. BULGULAR

4.1. Sosyo-Demografik Bilgiler

Araştırma grubu; Osmaniye ilinde ikamet eden, annesi babası yasal olarak boşanmış 18 yaş ve üzeri, 20 bekar bireyi kapsamaktadır.

Tablo 4.1. Katılımcıların Sosyo-demografik Bilgileri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Aylık Ortalama Gelir	Yaşanılan Kişi
K1	Kadın	26	Üniversite Mezunu	Kamu Sektörü	6001 ve üzeri	Baba
K2	Kadın	22	Lise Mezunu	Çalışmıyor	0	Anne
K3	Erkek	21	Lise Mezunu	Çalışmıyor	0	Anne
K4	Kadın	22	Lise Mezunu	Çalışmıyor	0	Anne
K5	Kadın	31	Üniversite Mezunu	Özel Sektör	0-3000 arası	Anne
K6	Kadın	27	Üniversite Mezunu	Özel Sektör	4001-5000 arası	Anne
K7	Kadın	25	Üniversite Mezunu	Özel Sektör	0-3000 arası	Anne
K8	Kadın	24	Üniversite Mezunu	Çalışmıyor	0	Anne
K9	Kadın	28	Üniversite Mezunu	Özel Sektör	4001-5000 arası	Anne
K10	Kadın	23	Lise Mezunu	Çalışmıyor	0	Hem anne hem baba
K11	Erkek	29	Üniversite Mezunu	Özel Sektör	4001-5000 arası	Anne
K12	Kadın	26	Üniversite Mezunu	Çalışmıyor	0	Hem anne hem baba
K13	Kadın	20	Lise Mezunu	Çalışmıyor	0	Anne
K14	Kadın	24	Üniversite Mezunu	Özel Sektör	5001-6000 arası	Anne
K15	Kadın	27	Üniversite Mezunu	Özel Sektör	5001-6000 arası	Anne
K16	Kadın	30	Üniversite Mezunu	Çalışmıyor	0	Anne

K17	Kadın	29	Lise Mezunu	Çalışmıyor	0	Baba
K18	Kadın	20	Lise Mezunu	Çalışmıyor	0	Anne
K19	Kadın	22	Lise Mezunu	Çalışmıyor	0	Anne
K20	Erkek	27	Üniversite Mezunu	Özel Sektör	6001 ve üzeri	Tek başına

Tablo 1 incelendiğinde çalışmada yer alan 20 katılımcıya ait sosyo-demografik bilgilerden cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, aylık ortalama gelir durumu, birlikte ikamet ettiği ebeveyn ya da kişiler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Katılımcıların cinsiyetine bakıldığında 3'ünün erkek 17'sinin ise kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 25,15'tir. Katılımcılardan 8 tanesi lise mezunu, 12 tanesi üniversite mezunudur. Katılımcılardan 11 tanesi çalışmamakta, 8 tanesi özel sektörde çalışmakta, 1 tanesi kamu sektöründe çalışmaktadır. Katılımcıların aylık ortalama gelir durumuna bakıldığında 2 kişinin 0-3000 TL arası, 3 kişinin 4001-5000 TL arası, 2 kişinin 5001-6000 TL arası, 2 kişinin 6001 ve üzeri aylık ortalama geliri varken 11 kişinin sabit bir gelirin olmadığı görülmektedir. Katılımcılardan 15 tanesi boşanma sonrası annesi ile, 2 tanesi babası ile ikamet etmektedir. 2 kişi annesi ve babasında eşit sürede ikamet etmekte, 1 kişi de tek başına yaşamaktadır.

4.2. Katılımcıların Aile Bilgileri

Çalışma doğrultusunda katılımcıları en çok etkileyen faktör olan aile üyeleri hakkında bilgiler edinilmiştir.

Tablo 4.2. Katılımcıların Aile Bilgileri

Katılımcılar	Anne Eğitim Durumu	Baba Eğitim Durumu	Kardeş Sayısı	Anne Mesleği	Baba Mesleği	Boşanma Süresi
K1	Lise Mezunu	Üniversite Mezunu	1 (Öz)	Ev Hanımı	Kamu Avukatı	12-13 sene önce
K2	Üniversite Mezunu	Ortaokul Mezunu	1 (Öz)	Eğitmen (Halk Eğitim Merkezi)	Berber	2-3 sene önce
K3	Lise Mezunu	Üniversite Mezunu	1 (Üvey)	Emekli	Emekli	14 sene önce

K4	İlkokul Mezunu	İlkokul Mezunu	4 (Öz)	Ev Hanımı	Serbest Meslek	2-3 sene önce
K5	İlkokul Mezunu	İlkokul Mezunu	1 (Öz)	Ev Hanımı	Bilinmiyor	23-24 sene önce
K6	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	2 (Öz)	Ev Hanımı	Aşçı	2-3 sene önce
K7	İlkokul Mezunu	Lise Mezunu	2 (Üvey)	Ev Hanımı	Fabrika İşçisi	10-11 sene önce
K8	Lise Mezunu	Lise Mezunu	0	Ev Hanımı	Bilinmiyor	21 sene önce
K9	Lise Mezunu	Lise Mezunu	2	Memur (Bilgisayar İşletmeni)	Memur (Teknisyen)	4-5 sene önce
K10	Lise Mezunu	Ortaokul Mezunu	1 (Öz)	Özel Güvenlik	Matbaacı	1-2 sene önce
K11	İlkokul Mezunu	İlkokul Mezunu	5 (Öz)	Ev Hanımı	Orman İşçisi	10 sene önce
K12	Lise Mezunu	Lise Mezunu	2 (Öz)	Ev Hanımı	Emekli (Bankada veznedar)	6 sene önce
K13	Ortaokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	2 (Öz)	Ev Hanımı	Mevsimlik İşçi	4-5 sene önce
K14	İlkokul Mezunu	İlkokul Mezunu	2 (Öz)	Ev Hanımı	İnşaat Ustası	13 sene önce
K15	Lise Mezunu	Ortaokul Mezunu	1 (Üvey)	Bilgi İşlemci	Ticarette uğraşıyor	23 sene önce
K16	Ortaokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	4 (1 öz, 3 üvey)	Esnaf	Bilinmiyor	25 sene önce
K17	İlkokul Mezunu	Lise Mezunu	1 (Öz)	Ev Hanımı	Memur (Polis)	13 sene önce
K18	İlkokul Mezunu	İlkokul Mezunu	2 (Öz)	Emekli	Tekstille ilgileniyor	10 sene önce
K19	İlkokul Mezunu	İlkokul Mezunu	1 (Öz)	Malulen Emekli	İnşaat işçisi	4 sene önce
K20	Ortaokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	3 (Öz)	Ev Hanımı	Tüccar (Hayvancılık)	7 sene önce

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların aile bilgilerinden anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, kardeş sayısı, anne mesleği, baba mesleği ve boşanma süresine ilişkin bilgiler görülmektedir. Katılımcıların annelerinin 9'u ilkokul mezunu, 3'ü ortaokul mezunu, 7'si lise, 1'i üniversite mezunudur. Katılımcıların babalarına

bakıldığında 6'sı ilkokul mezunu, 7'si ortaokul mezunu, 5'i lise mezunu, 2'si üniversite mezunudur. Ebeveynlerin eğitim durumuna bakıldığında çoğunluğunun eğitim seviyesi düşük aile olduğu görülmektedir. Katılımcıların toplamda 38 kardeşi olup bunlardan 31 tanesi öz iken 7 tanesi üveydir. Katılımcıların annelerinin mesleğine bakıldığında 12 tanesi ev hanımı, 3 tanesi emekli, 1 tanesi öğretmen, 1 tanesi bilgisayar işletmeni, 1 tanesi özel güvenlik, 1 tanesi bilgi işlemci, 1 tanesi de esnaftır. Katılımcıların babalarının mesleğine bakıldığında 2 tanesi emekli, 5 tanesi işçi, 1 tanesi kamu avukatı, 1 tanesi berber, 1 tanesi serbest meslek, 1 tanesi aşçı, 1 tanesi matbaacı, 1 tanesi teknisyen, 1 tanesi polis, 1 tanesi tüccar, 1 tanesi tekstil işi, 1 tanesi de ticaret işi ile ilgilenmektedir. 3 katılımcı ise babasının mesleğini bilmemektedir. Çalışmaya katılan katılımcıların genel olarak alt-orta sınıf ailelere mensup oldukları görülmektedir. Katılımcıların ebeveynlerinin boşanma süreleri 2 ve 23 sene arasında değişiklik göstermektedir.

4.3. Katılımcıların Aile Olgusu Hakkında Düşünceleri

4.3.1. Aile Kavramını Tanımlama Şekilleri

Bu temada katılımcılara aile kavramını nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplarda yer alan kelimelere Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 4.3.1. Katılımcıların Aile Kavramını Tanımlarken Kullandığı Kavramlar

Kavramlar	Kişi Sayısı (n)
Destek	7
Sevgi	6
Saygı	5
Güven	5
Anne-baba-çocuk	5
İletişim	3
Huzur	3
Birliktelik	3
Bağlılık	3
Mutluluk	2
Sadakat	1
Sıcaklık	1
Anlayış	1
Rahatlık	1
Sorumluluk	1
Baskı ve boşluk	1
Barınma ihtiyacının giderildiği yer	1

Verilen cevapların içerikleri incelendiğinde aile kavramını tanımlarken en fazla destek (n=7) kelimesine vurgu yapıldığı görülmüştür. Katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir:

“Bir bireyin olduğu işte bi yanında o bireyin destekçi olan... Direkt işte babadır onu destekleyen annedir. Etrafındaki yeşillikler ise hani çocuklardır, o direği güzelleştiren şeylerdir. Destekçi olmazsa direk yıkılır, direk olmazsa desteğin bir işi olmaz. Yani öyle benim için.” (Görüşmeci – 2, Kadın, 22)

“Üyelerinin birbirini desteklediği u hani hata yaparsam ne derler diye düşünmeden hareket edebileceğim nasıl diyeyim bana o özgürlüğü veren bir şeydir aile.” (Görüşmeci – 4, Kadın, 22)

“Benim için aile kavramı birlikte rahat olabildiğin, güvenebildiğin, her şeyini açıkça anlatabildiğin yani dayanışma içinde olduğun, aklında soru işaretleri bırakmıcaak kişilerle yaşadığın bir ortak yaşam alanı gibi tanımlıyorum. Aile kavramı çok daha zor bir kavram benim için. Çünkü doğru bir aile nasıl olur onu tam olarak yaşamadım o ailenin içinde. Ama bence aile dediğin her zaman ne olursa olsun senin yanında ve arkanda durabilecek senin kararlarına saygı gösteren, hedeflediğin şeylerde yardımcı olmaya çalışacak insanlar olması gerekiyor.” (Görüşmeci – 6, Kadın, 27)

Sahadan elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların aile içinde desteği önemsedikleri, sevgi ve saygıya vurgu yaptıkları görülmektedir. Katılımcılara bu kavramları ön plana çıkarma nedenleri sorulduğunda bu unsurlar olmadığında aile içi sorunlar yaşanacağı, şiddetin ortaya çıkacağı yönünde cevaplar alınmıştır. Kişilerin aileyi tanımlarken kullandıkları kelimelerin aslında kendi ebeveynlerinin boşanma sürecinde kaybedilen değerler olduğu düşünülmektedir.

4.3.2. Ailede Önemli Olarak Nitelendirilen Unsurlar

Bu temada katılımcılara ailede olması gereken en önemli unsurlar sorulmuştur. Katılımcılardan alınan cevaplara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 1.3.2. Katılımcıların Ailede Önemli Olarak Nitelendirdiği Unsurlar

Unsurlar	Kişi Sayısı (n)
Saygı	10
Sevgi	7
Bağlılık	3
Huzur	3
Güven	3
Sadakat	3
Birliktelik	2
Maddiyat	1
İletişim	1
Anne	1

Tablo 4’te görüldüğü üzere katılımcıların verdiği cevaplarda saygı (n=10) ve sevgi (n=7) unsurunun ön plana çıktığı görülmektedir. Katılımcılardan alınan cevaplar şu şekildedir:

“Bence sevgi ve saygı. Daha çok saygı ailede en önemli unsur. Yani ne biliyim ya yaşadığım ortamdan kaynaklı bunu düşünüyorum sanırım. Yani bir süre sonra aradaki saygı bitince sevginin de hiçbir anlamı kalmıyor. İki insan ne biliyim u saygısını yitirince deyim daha doğrusu evlilik de olsa ya bir şekilde anlaşmazlıklar, uyuşmazlıklar daha çok ön plana çıkıyor. Yani ailemi, annemi, babamı düşünerek diye söylüyorum. Yani birbirine anlayış kalmıyor. İmm en küçük şeyler bile çok büyük sorun haline geliyor. Sürekli kavga sürekli tartışma... Bu sevgi bitiyor belki alışkanlık başlıyor bu sefer de bu alışkanlığı yitirmemek için bir şeyleri iki taraf alttan almıyor yani öyle söylüyüm. Almamalar başlıyor daha doğrusu. Öyle.” (Görüşmeci – 9, Kadın, 28)

Mesela baba farklı bir şey seviyordur ama çocuk çağı gereği daha farklı düşünüyordur. Onun düşüncesine saygı duymalı. Tamam sen görmüş geçirmiş olabilirsin ama insanız yani yanıla yanıla öğrencez. Belki ben doğru biliyorum. Sonuç olarak buna saygı duyulması gerek. Ya şimdi çocuğun düşüncesine, kararlarına saygı duyulmazsa o çocuk kendini değersiz hisseder. Ve kendine bu şekilde hissettirenlerin yanında durmak istemez. Ee o zaman arada kopukluk olur. Hani aile bağları diyoruz ya, işte onlar zarar görür.” (Görüşmeci – 20, Erkek, 27)

Katılımcıların verdiği cevaplardan da görüldüğü üzere sevgi ve saygı bir aile için önem arz etmektedir. Ailenin sevgi işlevinde de ele alındığı gibi bireyler saf sevgiyi ve buna bağlı saygıyı aile ortamında öğrenmektedir. Sevginin ve saygının olmadığı bir ortamda huzursuzluklar artmaktadır. Katılımcılardan biri hariç diğer 19'unun ebeveynlerinin çatışmalı boşanmış olması sevgi ve saygı unsuruna aykırı bir durumu tecrübe ettiklerini düşündürmektedir.

4.3.3. İçerisinde Yaşanılan Aile Düzenleri

Çalışmaya katılan katılımcılardan 17 tanesi annesi ile iletişiminin iyi olduğunu belirtirken, 2 kişi idare eder ifadesinde bulunmuştur. 1 katılımcı ise annesi ile görüşmediğini belirtmiştir. Katılımcılara babaları ile iletişimleri sorulduğunda 8 katılımcı iletişimlerinin iyi olduğunu, 2 katılımcı idare eder düzeyde olduğunu, 10 katılımcı ise babası ile iletişim kurmadığını belirtmiştir. Katılımcılara anne ve babaları arasındaki iletişim de sorulmuştur. 3 katılımcı söz konusu çocuklar olunca anne babanın iletişim kurduğunu belirtirken 17 katılımcı anne ve babasının hiçbir şekilde iletişim kurmadığını açıklamıştır.

Katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir:

“Biz annemle mesela birbirimizi tanımıyoruz. Hani bu çok acı. Yani mesela annem bana işte yazın markete gittiğinde böyle arkadaşıyla arkadaşı çocuğuna bir şey alacakmış abur cubur tarzında bir şey. Neyse annem dönüp demiş ki: Ben kızım neyi seviyor bilmiyorum. Gerçekten bilmez. Yani ya da mesela şu an ben desem ki annem en fazla neyi sever? Mesela benim buna verebilecek bir cevabım yok.” (Görüşmeci – 1, Kadın, 26)

“Benim dedim hani arkadaşım var mesela dedim ki arkadaşım mayonez sevmez. Ben onun mayonez yemediğini ve sevmediğini biliyorum. Ama aynı şekilde babam hayır bilmiyorum. Adam ne yer ne içer ne sever ne sevmez onları bile bilmiyorum, zerre tanımıyorum. Hani kaç yaşında olduğunu bile mesela sanırım 69 doğumlu. Hani doğum tarihini bile bilmiyorum. Doğum günü ne zaman onu bile bilmiyorum. (Katılımcıya babanın çocuklarının doğum gününü bilip bilmediği sorulmuştur.) Yok, sanmam. Yani onu da nereden sanmam umm böyle şey 20 ya da 21 yaşındaydım. Hani bir şey dediler hastaneye gittim tümör riski vardı o dönemde. İ annem esnaf ama bağkur ödemesini yapmıyor. O yüzden sağlıktan faydalanamıyorum. İ babamı aradı işte şey diye umm ney

onun adı hani sigortanı yatıttır bak hani çocuğu muayene ettircem işte mr şu bu falan çekilmesi gerekiyor. Adam şey demiş ya: “O 18 yaşını doldurdu mu?”
(Görüşmeci – 16, Kadın, 30)

Katılımcılardan 1 tanesi ebeveynlerinin boşanması sonucu yaşadığı psikolojik baskılardan dolayı özkıyım girişiminde bulunduğunu, 1 katılımcı da intihar etmek için tüm hazırlıkları yaptığını ancak kardeşini düşünüp vazgeçtiğini belirtmiştir. Ayrıca katılımcılara aile içinde bir çatışma olduğunda üstesinden nasıl geldikleri sorulmuştur. Katılımcılardan 2 tanesi aile içinde çatışma yaşandığında bunun üstesinden konuşarak geldiklerini ifade etmiştir. 18 katılımcı ise çatışma yaşandığında kavga ve tartışmaların olduğunu, ebeveynlerinden birisinin genelde alttan alıp sessiz kaldığını, sorunları konuşmadan erteleme yoluna gittiklerini ya da aile üyeleri haricinde dışarıdan destek aldıklarını belirtmiştir. Verilen cevaplardan da anlaşılabacağı üzere katılımcıların sağlıklı bir aile ortamına sahip olmadığı görülmektedir.

4.3.4. Katılımcıların Gelecekte Kendilerini Ebeveyn Görme Düzeyleri

Katılımcılardan alınan cevaplara bakıldığında 12 katılımcı ileride kendisini iyi bir ebeveyn olarak gördüğünü belirtmiştir. Yapılan açıklamalar kendi yaşamlarının ebeveynliklerine etkisini ortaya koymaktadır:

“Ya elimden geleni yapacağımı düşünüyorum en azından. İyi kime göre neye göre değişebilir ama ben elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışıcım. Ki gördüklerimden de yola çıkarak kendi yaşadığım ortamdan da yola çıkarak daha iyi bir ortamda yetişmesini sağlamak isterim yani. Kendimden yola çıkarım. Çocuğumun her anlamda maddi ya da manevi bütün ihtiyaçlarını karşılamaya öncelikli tabi ki. Mesela benim küçükken genellikle maddi ihtiyaçlarım karşılandığı zaman “Bu çocuğun her şeyi tamam.” diye bakıldı. Ama manevi ihtiyaçlara hiç bakılmadı. Örneğin ailemle beraber hiçbir yemeğe gittiğimi hatırlamıyorum bir gün bile. Bir gün pikniğe gittiğimi, bir yere gittiğimi, ailecek vakit geçirdiğimi hatırlamıyorum. Bunların olmasını da beklerdim mesela. O yüzden çocuğuma hem kendi gelişimi için özel, şahsi gelişimi için destekleyici şeyler yapmayı düşünüyorum. (Görüşmeci – 10, Kadın, 23)

“Valla olurum herhalde diye düşünüyorum. Bilmiyorum. Yani benim yaşadığım şeyleri çocuğuma yaşatmamayı düşünüyorum. Şöyle: mesela bir

kavga olacağı zaman çocuk orada mı değil mi bunu gözetirim her şeyden önce. İmm yani bilmiyorum, o an gözün mü dönüyor, çoluğu çocuğu görmüyor musun kavga esnasında bilmiyorum ama ben de bu şeyden sonra normalde çok uysal biriydim. Ama artık hiçbir şeye tahammülüm kalmadığı için en ufak bir A kelimesinde bile hemen kendimi savunmaya geçiyorum ve kavgacı bir yapı oluştu artık bende de. İmm bunu çocuğuma yansıtır mıyım bilmiyorum yani. Ama iyi bir anne olmayı çok isterim tabi ki de. Yani işte umm yani bu rol bile olsa mutlu olduğumu gösterirdim evin içerisinde. Sorunlarımı çocuklarıma yansıtmak asla istemem. İmm yani ben eşimle kavga ediyorsam bile bunun sorumluluğunu çocuğumun üstüne atmam. Onun burnunu sokmasına müsaade etmem yani. Tamamen işte babasına da düşman etmem. Annesine yani bana da kinlenmelerini istemem. İı ne biliyim yani daha çok eşimle kavga etmemeyi tercih ederdim herhalde aynı evin içindeyssek eğer.” (Görüşmeci – 9, Kadın, 28)

“Bu konuda kendimden çok eminim çünkü sebebi şu: Bir baba nasıl olmazın bizzat örneğini biz babamda yaşadık. O yüzden iyi bir ebeveyn nasıl olur ben bunu biliyorum. Çünkü nasıl olmazı babamda gördüm.” (Görüşmeci – 5, Kadın, 31)

8 katılımcı kendilerini iyi bir ebeveyn görme noktasında çekimser cevaplar vermiştir. Katılımcılardan alınan cevaplar şu şekildedir:

“Yani bu konuda şüphelerim var. İı henüz biz iyi bir babadan yetişmediğimiz için iyi bir babalık görmediğimiz için hani ben de bunu nasıl yapabileceğimi bilmiyorum.” (Görüşmeci – 11, Erkek, 29)

“Bu konuda çok korkuyorum. Bazen diyorum ki olamayacağım. Şundan dolayı korkuyorum. Biraz agresifim bir de hani bazı şeyler yaşanmışlıklar, bastırılmış olduğumuz duygular var ya ben duygularımı biraz bastırıyorum. Çok fazla bastırıyorum hatta. Olmamalı, tamam, kapat diye kendi içimde halletmeye çalışıyorum ve ama korkuyorum ki bu bastırılmış olduğum duygular çok yanlış bir zamanda gün yüzüne çıkacak.” (Görüşmeci -13, Kadın, 20)

“(Gülerek) İyi bir anne rolü nasıl oluyor? Kitaplardan okurdum diye düşünüyorum. Ona göre herhalde şey olurdu. Ama mesela bir derdini dinlediğinde nasıl hareket ederdim bilmiyorum ya da bir sıkıntısı olduğunda

nasıl çözüm üretirdim bilmiyorum. Hiçbir fikrim yok bu konuda. Öyle bir düşünceye hiç girmedim. Bizimkilere böyle bi şey söylesem herhalde dalga geçerler. (Gülerek) Sen anne... O kadar uzağız.” (Görüşmecî -14, Kadın, 24)

Katılımcılardan alınan cevaplara bakıldığında aile ortamında yaşanan olayların kişilerin gelecekte ebeveyn olma düzeylerini etkilediği ortaya çıkmaktadır. Maruz kalınan olumsuz olaylar ve acı tecrübeler kişinin geçmişte yaşadıklarını gelecekte çocuklarına yaşatmak istememe düşüncesini oluşturmaktadır. Bunun dışında rol model alınacak anne ve baba örneğinin olmaması da kişiyi etkilemektedir.

4.3.5. “İyi Anne” ve “İyi Baba” Tanımlamaları

Katılımcılara iyi bir annenin nasıl olması gerektiği sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplarda annenin çocuğu ile arkadaş gibi olması gerektiği ancak bunu yaparken sınırı iyi ayarlaması gerektiği cevabı ön plana çıkmıştır. Ayrıca iyi bir annenin çocuklarını çok seven, yeri geldiğinde kendinden önce çocuklarını düşünen, onları her zaman koruyan, sorumluluk sahibi olan, anlayışlı, iyi bir dinleyici, güvenilir bir kişi olması gerektiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bunlara ek olarak iyi bir annenin çocuklarına yol gösteren, onlara her zaman örnek olan, tecrübelerini aktaran bir insan olması gerektiği dile getirilmiştir.

Katılımcılara iyi bir babanın nasıl olması gerektiği sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplar arasında iyi bir baba için çocuğunu sevmek ve bu sevgisini belli etme özelliğinin ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Katılımcılar iyi bir babanın ailesine ve çocuklarına sahip çıkması gerektiğini, sorumluluklarını yerine getirerek onları koruyup, sağlam ve güçlü bir duruş sergilemesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılardan birçoğu babanın sadece maddi olarak değil manevi olarak da eşinin ve çocuğunun yanında olması gerektiğini ifade etmiştir.

Babalarını sadece maddi yönden değil manevi açıdan yanlarında görmek isteyen, iyi bir babanın bu şekilde olacağını ifade eden katılımcılar durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Mesela öpmeli, koklamalı, sarılmalı. Yolda yürürken, parkta sallanırken falan bunları yapması gerektiğini düşünüyorum mesela. Çünkü öbür türlü mesela bu dediğimiz kavramlar olmadığı zaman hani ilerde mesela kız çocukları erken yaşta hani başka birisiyle konuşmaya başladığı zaman ondan görüp duymadığı, işte babasından görüp duymadığı ilgiyi başka bir erkekten

duyunca ve görünce hani mesela parkta onu sallaması ya da yolda yürürken çikolata vermesi gül alması falan... Hani bunları gördüğü zaman açıkçası yanlış evliliklere ya da yanlış arkadaşlıklara yol açtığını düşünüyorum açıkçası.”(Görüşmeci – 18, Kadın, 20)

“Babam hep kendisini para babası olarak gördü. Yani biz ona çünkü sorunlarımızı anlatamazdık. Hemen bağırdı çağırırdı işte. Onun çocukları öyle yapamazdı hiçbir zaman bir suçumuz olsa. İı o hep kendini öyle baba ‘Ben baba parasıyım. İşte bana bir şey anlatmıyorsunuz. Sadece işte paraya ihtiyacınız olduğunda beni hatırlıyorsunuz. İşte ben yalnız içerde oturuyorum. Hiç kimse gelip benimle ilgilenmiyor. Konuşmuyor.’ İşte yani böyle.”(Görüşmeci – 9, Kadın, 28)

4.4. Katılımcılara Ait Velayete İlişkin Konular

4.4.1. Velayet Kararı Verilirken Fikir Beyan Etme Durumu

Katılımcılara velayet kararı verilirken çocukların düşüncelerinin dikkate alınıp alınmadığı sorulmuştur. Katılımcılardan 4 tanesi boşanma sırasında fikir beyan ettiğini belirtirken 7 tanesi kendilerine sorulmadığı dile getirmiştir. 9 kişi ise boşanma sırasında 18 yaşından büyük olduğunu, bu nedenle fikir beyan etmediğini belirtmiştir. Katılımcılardan 15 tanesi boşanma sırasında velayet kararı alınırken çocuklara da sorulması gerektiği belirtirken 4 tanesi çocuğun yüksek yararı düşünülerek karar verilmesi gerektiğini ve bu nedenle çocuklara sorulmasının doğru olmadığını belirtmiştir. 1 katılımcı ise çocukların velayetinin her zaman annelere verilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

4.4.2. Velayetlerin Verilmediği Ebeveyn ile Görüşme Sıklıkları

Katılımcılara çocukların velayeti verilmeyen ebeveyn ile ne sıklıkla görüşmesi gerektiği sorulmuştur. 13 katılımcı çocukların istediği zaman ebeveyni ile görüşmesi gerektiği yönünde düşüncelerini belirtmiştir. 3 katılımcı velayetin verilmediği ebeveynin durumuna göre görüşme sıklığının düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. 2 katılımcı 15 güne bir görüşmelerini önerirken 1 katılımcı annede ve babada eşit süre kalması gerektiğini ifade etmiştir. 1 katılımcı ise haftada 2 günün çocuklar için az olduğunu belirtmiştir.

4.4.3 Ebeveynlerin Boşanacağını/Boşandıklarını Öğrenme Süreçleri

Bir çocuk için belki de en zor anlardan birisi ebeveynlerinin boşanacağını öğrendiği zamandır. Daha önce çevresinde böyle bir olaya denk gelmediyse ilk defa bu durumu yaşamak birçok açıdan zor bir süreç olacaktır. Ancak bu durum bazı zamanlar farklılık arz edebilmektedir. Ailesinde sürekli tartışmaya şahit olan çocuk “Artık boşansınlar da rahatlayalım.” şeklinde düşünebilir. Örneğin bu konu hakkında katılımcılar şu şekilde düşünmüşlerdir:

Ya şöyle boşanma her zaman kötü olarak adlandırılan hani bir şey süreç. Ee o zaman da ilk başta hiç kimse istemez anne babası boşansın etsin. Hani o yuvası dağılsın falan. Ama mesela ben o zamanlar hani tabi ki annem babam boşansın istemezdim falan ama öyle bir kaosun ortasında kaldığınız noktada çok büyük kaoslar karşısında kaldığınızda hani insan dönüp de o ilk zamanlarda mesela işte artık hani boşansınlar hani. Yani her gün her gün her gün bunu yaşayacağımıza 3 gün... Şu cümleyi unutmuyorum. Şey demiştim yani: Her Allah'ın günü ben gelip ağlayacağıma 3 gün ağlarım bir yıl ağlarım biter gider. (Görüşmeci – 1, Kadın, 26)

Bizde ama hep kavga hep gürültü vardı. Hep biz böyle tamam artık yeter boşanın! Ay artık bıktık bu evde psikolojimiz bozuldu ya kaçacağız ya göçeceğiz ya evleneceiz gideceiz sizin yüzünüzden başımız yanacak! İşte huzurlu değiliz, mutlu değiliz yeter artık! Hani hep böyle. Boşanın da bir siz de rahatlayın bi de rahatlayalım! Tarziydi hep bizim ailede konuşulan buydu. O şekilde olduğu için bunlarında boşanması kaçınılmaz oldu yani. (Görüşmeci – 9, Kadın, 28)

Katılımcılara ebeveynlerinin boşanma kararlarını ne şekilde öğrendikleri sorulduğunda 9 katılımcı yukarıdaki örneklerde olduğu gibi ebeveynlerinin boşanmasını zaten beklediğini ifade etmiştir. 7 katılımcı boşanma olmadan önce, 1 katılımcı ise ebeveynleri boşandıktan sonra öğrendiğini açıklamıştır. 3 katılımcı ise bu süreci hatırlamadığını belirtmiştir. Katılımcılara çocukların boşanmayı nasıl öğrenmesini önerdikleri sorulduğunda katılımcıların çoğunluğu anne babanın birlikte açıklama yapmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. Çocuğunun yaşına göre uygun açıklama yapılmasını öneren katılımcılar bir uzmandan destek alınması gerektiğini de eklemişlerdir.

Çocuk ebeveynlerinin boşanacağını anne babadan ya da ilgili kişilerden değil de farklı kişilerden öğrendiğinde anne babaya karşı olumsuz duygular besleyebilmektedir. Onları suçlamakta, kendini değersiz hissetmekte ve yaşananları kabullenmemektedir. Bu durumun önüne geçmek için boşanma kararı çocuğun yaşı baz alınarak uygun bir ortamda doğru bir ifadeyle dile getirilmelidir.

4.5. Katılımcıların Boşanma Olgusuna ve Boşanmanın Hayatlarına Etkisine İlişkin Konular

4.5.1. Anne Baba Boşanmasının Çocuğun Evlenmesine ve Aile Kurmasına Etkisi

Katılımcılara ebeveynlerinin boşanmasının kendi evliliklerini ve aile kurmalarını etkileyip etkilemediği sorulmuştur. 15 katılımcı etkileyeceğini belirtmiştir. Alınan cevaplar şu şekildedir:

“Yani tabi ki etkiler. Çünkü ıı az önce söyledim ya biz ne görüyorsak ne yaşıyorsak oyuz. Yani ıı bizde sonuçta evde olumsuz bir evlilik süreci gözlemledik, gördük, deneyimledik. Yani psikolojik şiddetten fiziksel şiddete kadar birçok noktayı gördüğünüz bir evlilik süreci düşünün. Ee bu da sizde tabi ki şey gibi oluyor evlilik böyle bir şey. Hani küçüklükten beri bunu görüyorsun işte. Evlilik anne babanın hep kavga ettiği, işte hep problemler yaşadıkları işte birbirlerine farklı farklı şeyler söyledikleri bir yapı olarak görüyorsunuz. Yani aslında kafanızda bu zamana kadar gelen kodlarla şey gibi evlilik iyi bir şey değil. Bak evli olanlar böyle kavga ediyor. İşte bak evli olanlar işte birbirlerine her gün hakaret ediyorlar falan falan falan. Hani bu şekilde bir süreci gözlemliyorsunuz. ıı bu yüzden sizde evliliğe belli bir süre korkuyla yaklaşıyorsunuz hani. Ve hep şey diyorsunuz hani boşanırsam... Yani ben de aynı şeyleri yaşarsam... İşte yani mesela ben eminim ki işte annesi babası boşanmış birçok kişi evlenmeyi düşündüğünde hep aklından şu geçer: İlk 2-3 yıl hani kesinlikle benim çocuğum olmasın, işte ben eşimi tam anlamıyla bir tanyayım bir bileyim bir öğreneyim. Hani bu iş gidiyor mu gitmiyor mu(?) Bu evlilik devam edecek mi etmeyecek mi(?) Ki benim annem babam 18. yılda boşanmalarına rağmen hani bizim aklımızda genelde bu tarz şeyler geçer. Çünkü hani senin yaşadığını senin çocuğunda yaşamasın hani istersin. Bu yüzden işte hep böyle kafanda soru işaretleriyle ilerliyor. Ve aile kurma sürecinde ben tabi ki etkileyeceğini de düşünüyorum. Bir de toplumda şöyle bir

algı var. Bak işte onun annesi babası ayrı, işte boşanmış, işte biz onu mu alacağız(?) Alacağız derken sen oğlum onunla mı evleneceksin? Zaten bak bu tam olarak bir aile yapısı görmemiş işte hani eksik olarak nitelendirilen bir toplumsal olarak gördüğüm yanlış bir algı var. Ve bunu kendi gözlemimle deneyimlediğim şeyler de oldu. Hani bu da işte insanı yıpratıcı bir şey yani.” (Görüşmecisi – 1, Kadın, 26)

Katılımcının vurgu yaptığı toplumsal algı kısmı dikkat çekicidir. Toplumda boşanmış ebeveynlere sahip bireylere “eksik” nitelendirilmesi yapılması kişileri olumsuz etkilemektedir. Bu durum bilinçli ya da bilinçsiz şekilde kişileri kendilerini ispatlama ya da savunmaya itmektedir. Birey kendisi evlenip aile kurmak istese de toplumdaki algı bu durumu zorlaştırmaktadır. Ayrıca anne babanın boşanmış olması kız isteme, nişan, kına, düğün gibi topluluklarda bir araya gelme durumu olduğunda sorunlara neden olabilmektedir. Evlenecek kişiyi zor duruma düşürecek olan bu olay aynı zamanda eş adayının ve ailesinin de düşüncelerini etkileyebilmektedir. Nitekim ebeveyni boşanmış bireyler bu durumu göz önünde bulundurmaktadır. Konu hakkında verilen diğer cevaplar da şu şekildedir:

“Bence bir kere anne baba da boşanmayı yaşayan yani buna şahit olan çocuk için aile kurarken de aileyi yıkarken de boşanma onu etkiler yani. Bir kere ailede olması gerekenleri bizzat görür, yaşar yani. Hani anne babam neden boşanmıştı hıh ben bunu yapmamalıyım diyebilir. Ya da çevresinde boşanmaya çok denk geliyorsa “Evlilikte boşanma olur.” düşüncesi u yani böyle düşünebilir. Ne de olsa boşanırmı deyip evlenmeyebilir ya da evlense bile hani arada kalmasın diye çocuk yapmayabilir. Yani hani boşanırmıyım boşanmaz mıyım diye bunu anlamak için çocuk yapmayı erteleyebilir. Bazı kişiler de erken yaşta evlenebilir bence. Hani kendi ailesinde bulamadığı aile ortamını yani nasıl diyeyim ben yapayım, kurayım bu ortamı deyip hemen evlenebilir. Şöyle bir gerçek var. Ülkemizde boşanmak zaten zor. Hani kadınları öldürüyorlar. Hani herkes evlenirken biraz düşünür ama annesi babası boşanmış insan bence bunu daha çok düşünür. Bu yüzden aile kuraktan korkabilir.” (Görüşmecisi – 4, Kadın, 22)

“Bu iki türlü etkiliyor. Ya erken yaşta evleniyorsun. O alamadığın bağ o alamadığın sevgiyi başka bir insanda hani bulmaya çalışıyorsun ve ilk gördüğün insanla o ilgiyi şey yapıyorsun yani. Şöyle bir düşünüyorum. Bunun

iki şeyi de bizim ailede olduğu için mesela benim kardeşim çok küçük yaşta 2016 yılında buldu. 2016 yılında 16 yaşında buldu kardeşim. 2016 yılında bulduğundan dolayı 16 yaşında onunla evlilik kararı aldı ve tek sebebi o oluşturmadağı aile ortamını başka bir yerde oluşturma kararı aldı ki bunun doğru ya da yanlış olduğu tartışılır. Ben yanlış olduğunu düşünüyordum da artık öyle düşünmüyorum. Belki o eksikliği birazcık kapatmak istedi. Ya da otuzu geçiyor. Abimde mesela otuzu geçti. (Gülerek) Otuza geldi artık. Aştı yani. Öyle bir sorumluluğun altına girmek istemiyor yani. O sorumluluktan kaçıyor. Bende de o var. O sorumluluk, aile kurmak... Aile kurmak bence şey değil yani aşk meşk diyoruz da. Aşık olduğun insanla aile kurman gerekmiyor yani. Aile kavramı bambaşka o sorumluluğu alabilecek insan mı şey mi? O farklı bir şey o yüzden bence sorumluluğu hissettiğin zaman herhangi biriyle yani duygusal anlamda değil mantıksal anlamda da karşıdaki insanla bir ömür geçirebilecek misin? Tek duygusal anlamda bakmamak lazım. Duygusallık önemli ama bence bu konularda mantığın daha önemli olması gerektiğini düşünüyorum.” (Görüşmeci – 14, Kadın, 24)

4.5.2. Ebeveyni Boşanmış Bireylerin Kısa ve Uzun Vadede Etkilenme Şekilleri

Katılımcılara ebeveynleri boşandıkları ilk zamanlar ne hissettikleri sorulmuştur. 15 katılımcı duygusal ve psikolojik açıdan olumsuz etkilendiklerini, şok etkisi yaşadıklarını, korkuya kapıldıklarını, boşluk hissi oluştuğunu belirtmiştir. Örneğin bir katılımcı bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“İşte korku salıyor ilk önce. Etrafta endişeleniyor. Ondan sonra kararsız kalıyor. İşte hâkim karşısına çıkıyor annenle mi kalmak istiyorsun babanla mı? Bu da çok zor bir şey. Bir elin parmakları gibi yani hangisinden vazgeçebilirsiniz ki. Sonrasında alışıyor. İlk önce afalliyor, kalıyor, kabullenmemeye başlıyor. “İşte hayır ben böyle istemiyorum.” Hani ilk başta bu sürece başlıyorlar baktı olmuyor yok diyor ben bunu kabul etmek istemiyorum diyor çocuk siz birlikte olucaksınız diyor hani ben böyle yapamam diyor. Ama isyanlarının bir işe yaramadığını görünce mecbur kabullenmek zorunda kalıyor.” (Görüşmeci – 2, Kadın, 22)

Verilen örnek içerikte de görüldüğü üzere çocuk boşanma sonrası şok, inkâr ve kabullenme süreçlerinden geçmektedir. Çocuğun sağlıklı bir aile ortamında büyümesi

ve boşanma sürecini doğru bir şekilde yürüten ebeveynlerin varlığında boşanma uyum 6-12 ay arasında olmaktadır. Öngider (2013) yaptığı tarama da boşanmanın uzun vadede ki sonuçlarının çeliştiği sonucuna ulaşmıştır. Bazı insanlar uzun vadede boşanmanın etkisinden kurtulmakta, sürece uyum sağlamaktadır. Bazıları ise üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin boşanmanın etkisini hissetmektedir. Katılımcıların bu konuda verdiği cevaplar dikkat çekicidir:

“Üniversiteye gittiğim zamanda bile bu böyleydi yani. Tramvayda bir baba kız görürdüm, ağlardım. Alışveriş merkezinde bir baba kız görürdüm, ağlardım. Çünkü canım sıkılırdı. Babamla hiç yaşamadığım şeyler, hiç yaşamadığım duygular... Çünkü babam duygusunu belli edebilen bir insan değil. Bu şekilde iletişimi güçlü bir insan değil. O yüzden tabi ki olumsuz yönde çok etkiledi. Kişilik yapımı da etkiledi. Daha böyle sessiz daha böyle köşesine çekilmiş bir kız çocuğu oldum aslında daha böyle ortamdan kendisini soyutlayan... Öyle.” (Görüşmeci – 7, Kadın, 25)

K7'nin ailesinin 10-11 sene önce boşanmış olmasına rağmen etkisinin hala devam ettiği görülmektedir. Duygusal açıdan zorluk yaşadığını belirten K7; ebeveynlerinin boşanmasının ve buna bağlı olarak yaşanan uzaklaşmanın kişiliğini de etkilediğini belirtmiştir.

“Yalan söyleyemem valla aldatılmaktan ben çok korkuyorum. Tak diye çekip gitmesinden ya da salak gibi keriz yerine koyup aldatılmaktan çok korkuyorum sanırım. Bu öyle bir şey olmuş ki sanki benim hatamış gibi yani ya da annemin hatası gibi lanse edildiği için bu korkuyu yenemedim bir türlü. Kendi kendime şey yapıyorum böyle kişisel gelişim kitapları filan okuyorum ama. Yok. Yenemiyorum bu korkuyu yani. O küçüklükten kalan bir şey.” (Görüşmeci – 14, Kadın, 24)

K14; babasının annesini aldatması ve boşanma sürecinde suçlunun anne olduğu konusunda baskı yapılması sonucunda aldatılma korkusunu yenemediğini belirtmiştir. İlişkilerinde bu konuda şüpheli yaklaştığı için sevgili konusunda sorun yaşadığını da belirtmiştir. Görüldüğü üzere babanın olumsuz davranışı kişinin yenemediği bir korku ortaya çıkarmakta ve bu durum da kişinin özel hayatını etkilemektedir.

“Yani şöyle bir şey oldu. İmm bizi evi biliyorsun anneannemle yaşıyorduk. Evde bir erkek olması... Bir erkekle aynı evi paylaşamıyorum, hani akrabamda

olsa. Yani çok aynı yaşam alanımda bir erkeğin olması beni rahatsız ediyor. Sevgilimde olsa öyle mesela. Hani benim yaşam alanım burada ne işi var gibi oluyorum bir süre sonra.” (Görüşmeci – 15, Kadın, 27)

K15; boşanma sonrasında annesi ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Baba figürünün evde olmaması kişinin şu an bir erkekle aynı ortamı paylaşmasını zorlaştırmıştır. Bu durumun kişinin gelecekte evliliğini etkileyeceği düşünülmektedir.

“O zamanlar ne hissetmiştim... Benim duygumun önemsiz olduğunu hissetmiştim. Benim duygumun olmadığını, beni kimsenin bu zamana kadar anlamadığını, ben bu zamana kadar başkaları için hani annem babam için kardeşim için ailem için belli bir fedakârlık yapmadığımı, acaba sanki bütün sebep sadece ben ve kardeşimmiş gibi davranıldığı için sadece bütün o hani ayrılığın sadece sebebi biz olduğumuzu ve hani benim doğum günümünden sonra ayrıldıkları için sanki o gün yaşanmasaydı acaba ayrılacaklar mıydı sadece suçlu ben miydim? Bir gün boyunca her şeyin iyi olup da bir gün sonra her şeyin alt üst olacağı... Sanki her şey benim suçummuş gibi...” (Görüşmeci – 17, Kadın, 29)

Annesi ve babasının K17’nin doğum gününden bir gün sonra ayrılması onu psikolojik açıdan olumsuz etkilemiştir. Anlatırken duygusal boşalma yaşayan K17 şu anki hayatında da doğum günü kutlamadığını belirtmiştir. Çünkü doğum gününü kutlarsa ertesi gün kötü bir şey olacağına inanmaktadır.

4.5.3. Ebeveyn İlişkilerinin Değişiminin Çocuk-Ebeveyn İlişkisine Etkisi

Boşanma öncesi ve sırasında eşler arasında olan ve çözilemeyen sorunlar boşanma sonrası çocuk aracılığıyla sürmeye devam etmektedir. Ebeveynler bazı zamanlar çocuklarına diğer ebeveyn hakkında olumsuz şeyler söylemekte ve çocuğunun kendinden yana taraf tutmasını sağlamaktadır. Bu durum çocuğu ebeveynleri arasında seçim yapmaya zorlamakta ve diğer ebeveynine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Benzer bir durum ise çocuğun diğer ebeveyni ile görüşmesini engelleyerek intikam almaktır. Eşlerden birisi diğer eş ve onun akrabalarının çocuk ile iletişim kurmasını önlemekte, ebeveyn-çocuk arasında sağlıklı iletişim kurulmasının önüne geçmektedir. Bu durum ebeveyn alt sistemi ile eş alt sisteminin karışmasından kaynaklanmaktadır. Katılımcıların verdiği cevaplar da bu durumu destekler niteliktedir:

“Ama burada önemli bir nokta var. O da annenin ya da babanın çocuğu doldurması. Hani senin annen yüzünden böyle oldu, evliliği yürütemedi, bizi bu duruma o düşürdü falan gibi çocuğa laflar söylenirse çocuk hedef olan ebeveynine olumsuz bakabilir. İlişkileri zarar görebilir. İkinci ihtimalde anne baba çocuğu arada laf alma, bilgilenme aracı olarak görebilir. Çocuk annesinden aldığı babasına, babasından aldığı annesine taşıyabilir. Burda da anne babanın arasını yapmak için yalan söyleyebilir. Mesela çocuk evden giden ebeveynin kendini terk ettiğini sanabilir.” (Görüşmeci -20, Erkek, 27)

Olumsuz etkiliyor tabi ki de. Nasıl dersin annesinin yanına gidiyor. Annesi ve ailesi babanı kötülüyor. Babanın ailesini kötülüyor. Sanki hiçbir şey yaşanmamış, hiç yenilmemiş içilmemiş, hiç güzel günleri olmamış. Hep kötülük hep kötülük hep kötülük... Ve bu çocuğun aklında “ha benim babam bu kadar mı kötüydü? Benim babamın ailesi bu kadar mı kötü? Ben mi yanlış tanıdım?” Ya da babanın ailesine gittiğin zaman “Annen böyleydi. Annen şunu yapardı, bunu yapmazdı. İşte annenin ailesi iyi değildi.” Orada da düşünüyorsun acaba bunlar hiç mi iyi değildi? Bu sefer hiç kimseye inancın kalmıyor. Güvenin kalmıyor.” (Görüşmeci – 17, Kadın, 29)

Katılımcılardan alınan cevaplara göre çıkan bir diğer sonuç ise ebeveyn ilişkisinin azalmasının çocuk açısından iyi olmasıdır. Aynı ev ortamında sürekli tartışan, aynı fikirde buluşamayan ebeveynlerin birbirinden uzak kalması çocuğun bu olumsuzluklara daha az maruz kalması demektir. Çocuğun sağlıklı bir aile ortamında huzur ve güven eksikliği içerisinde büyümesi yerine tek ebeveyni ile uygun koşullarda yaşaması daha iyi olacaktır. Katılımcılar bu konuda şu şekilde cevap vermişlerdir:

“Mesela anne baba sürekli kavga ediyorsa yani ne bileyim sağlıklı bir iletişim yoksa onlarda boşandıktan sonra ne kadar az muhatap olsalar çocuk için o kadar iyi olur. Hani tartışma daha az olur. Çocuk daha az bunu görür. Yani belki boşanmasalardı daha çok huzursuz bir ortamda büyüyebilirdi. Bu yüzden ilişki değişimi iyi yönde olabilir.” (Görüşmeci – 4, Kadın, 22)

“Çünkü büyük bir kaosun içinde yaşamaktansa ayrı bir şekilde huzurlu bir şekilde yaşamak çok daha iyi diye düşünüyorum.” (Görüşmeci – 10, Kadın, 23)

Verilen cevaplara göre boşanma sonrası ebeveynlerin ilişkisinin azalması çocuk açısından hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Olumsuz sonuç

koalisyon kurulmasıdır. Koalisyon; ailede var olan üyelerin üçüncü üyeye karşı birleşmesi durumudur (Nazlı, 2016: 114). Çocuk yanında kaldığı ebeveyni ile ittifak olup diğer ebeveyne karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir. Bu da çocuk-ebeveyn ilişkisine zarar vermektedir. Olumlu sonuç ise çocuğun aile içi sorunlara maruz kalma olasılığının azalmasıdır.

4.5.4. Ebeveynin Boşanmasının Çocukta Gelecekte Boşanma Fikrinin Oluşmasına Etkisi

Katılımcılardan 15 kişi boşanma ihtimallerinin akıllarına geldiğini belirtmiştir. Verilen cevaplar şu şekildedir:

“Ya tabi ki gelir. Sonuçta sen de bir evliliğe adım atıyorsun. “Aa acaba benim kocam da babam gibi olur mu? Ben annem gibi olur muyum? Acaba nasıl olurum?” Yani illaki gelir. Yani o yüzden kişilerin evlenmeye pek yatkın olduklarını düşünmüyorum. Ya hatta size bir şey anlatayım. Benim ablam evlenicekti. Hani takı olayı var ya altın falan. Instagram da şey görmüştüm boşanma sonrası kolye, küpe, bilezik gibi kadına mahsus takılar boşanmada gelinde kalıyor falan. O zaman bizimkilere beşi bir yerde takacağınıza bilezik takın demiştim. Akluma hemen bu gelmişti. Düğün olmadan ben boşanma sonrası altın paylaşımını hesapladım yani (Gülerek). Annesi babası boşanmamış kişilerin aklına evlenirken boşanma gelir mi acaba? Yani benim geliyor. Yani böyle işte. Bence akıllarına gelir. Ya sonuçta ailede böyle bir şey var. Kişi gördüğü yaşadığı şeyleri düşünür hep hayatında. Bence o yüzden gelir aklına.” (Görüşmeci – 4, Kadın, 22)

“Kübracım ben bir evlilik yaptım. Düğüne 10 gün kala ayrıldık. Resmi nikahımız vardı. Aynı evde yaşamıyorduk. Evlilik birliğini henüz gerçekleştirmemiştik. Ama şu var: Ben umm nikahı yaptığım gün bile “Acaba biz boşanır mıyız?” diye düşüncesiyle ee nikahı yaptım. O insanla nişanlandığım gün dahi “Acaba biz boşanır mıyız?” düşüncesi hep benim aklımdaydı. Düşünüyorsun yani. İhtimali aklına getirmek değil, o ihtimal hiç aklından çıkmıyor. Öyle söylüyim sana.” (Görüşmeci – 5, Kadın, 31)

“Yüzde yüz gelir. Mesela bende bir huy vardır. Örnekle her evlenen çifte mesela bir düğüne gittim örnek veriyorum. Böyle bakarım kaç yıl sonra boşanacaklar acaba falan diye ister istemez böyle bir fikir üretmeye çalışırım.

Kendim için de böyle mesela hiç evlenip de bir ömür evli kalabileceğime inanmıyorum nedense. Bu çevrem için de böyle hatta bu kaç yıllık evli olanlara falan hayret ediyorum. Böyle şaşırıp bakıyorum öyle söyleyeyim.” (Görüşmeci – 8, Kadın, 24)

“Bana göre şey oluyor Kübra yani “insanlar doğar, işte büyür, evlenir ve boşanır.” Boşanma da bir evre gibi. Çok benimsemişim herhalde.” (Görüşmeci – 15, Kadın, 27)

4.5.5. Boşanma Olgusu Hakkında Düşünceler

Boşanma evlilik kadar eski bir olgudur. Boşanma bakılan açıya göre iyi – kötü olarak nitelendirilmektedir. İki insan bir arada duramıyorsa, aralarında çatışmalar yaşanıyorsa, eş ilişkisini sağlam bir zemine oturtamıyorlarsa boşanma olması gereken bir durumdur. Eğer birtakım nedenlerden dolayı evlilik birliği bitmiyorsa sağlıklı bir aile ortamı oluşmaktadır. Aile üyeleri huzur ve güven içinde, mutlu bir şekilde yaşamadığı sürece hayat zorlaşmaktadır. Nitekim bu durumda sorunlar daha da görünür hale gelmektedir. Bu sebeple nasıl ki iki insan medeni bir şekilde hayatlarını birleştiriyorsa aynı şekilde yollarını ayırmalıdır. Çalışmaya katılan bireylere de boşanma olgusu hakkında düşünceleri sorulmuştur. 14 katılımcı boşanmayı olması gereken, doğal bir hak olarak nitelendirmektedir. Verilen cevaplar şu şekildedir:

“Boşanmanın faydası var. Sen şimdi o gürültülü aile ortamında bir çocuk yetiştireceksin. Bir birey yetiştireceksin. O birey sürekli o kavgaya o gürültüye maruz kalmak zorunda olacak. Anne baba ayrıken o birey daha mutlu olacaktır, huzurlu olacaktır. Hem annesini hem babasını kavgasız, gürültüsüz bir şekilde görücekse tabi ki yararlı olacaktır.” (Görüşmeci – 2, Kadın, 22)

Dediğim gibi yani eğer sen bir arada olursan artık sen o boşanma raddesine gelmişsen o aradaki sevgi saygı kalmamıştır. Yani ondan artık eser yoktur. Sadece evin içerisinde iki yabancısıdır. Ha çocuk o zaman daha da kötü etkilenir. Düşünsene annem babam. Sadece birbirleriyle resmi bir ilişkileri var. Hiç evin içerisinde sevgi saygı yok. Tam tersine sürekli kavga hır gür var. Böyle bir ortamda o çocuğun çok sağlıklı büyümesi düşünülebilir mi? İmkânsız. Tam tersi o çocuğa çok büyük kötülük eder o ebeveynler. O yüzden böyle bir raddeden sonra o çocuğa yapılabilecek en büyük iyilik bence

annesiyle babasının hani yollarını ayırması olur. Eğer böyle bir şey yaparsan kesinlikle o çocuğa büyük bir iyilik yaparsın. (Görüşmeci – 3, Erkek, 21)

Yani bir, iki insan seviyorsa ve bir arada olmak istiyorsa nasıl ki evlilik gereklilik hani evlilik çok güzel bir şey. İki insan anlaşıyor da bence boşanmak çok gerekli ve güzel bir şey yani. Çok hani u bir arada kavga, dövüş sürekli mutsuz olmaktansa boşanmak bence çok doğru geliyor yani. Evlilik kadar boşanmaya da olumlu bakıyorum diyebilirim. (Görüşmeci – 12, Kadın, 26)

Katılımcıların çoğunluğu boşanmaya olumlu bir bakış açısıyla yaklaşırken içinde yaşadıkları toplumun kendileri ile aynı fikirde olmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan neredeyse tamamı (n=19) toplumda boşanmaya olumsuz bir bakış açısı olduğunu, boşanan insanlara kötü bakıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların düşünceleri şu şekildedir:

“Aa boşanmak çok kötü bir şey toplumumuza göre. Bir kere bir kadın dulsa hayat ona çok zor. Çünkü ortamlarda ona hep hani dul, dul olarak bakıldığı için girdiği ortam bile değişiyor. Ve çok olumsuz ve kesinlikle olmaması gereken bir durummuş gibi. Yani toplumun geneline bakarsak. Bence öyle bir şey öyle değil. Boşanmış bir kadın olmak kötü bir olay değil. Ama topluma bakacak olursak kesinlikle çok kötü bir olay. Olumsuz bir olay. Olmaması gereken bir olay. Aman kadın milleti sussaydı da boşanmasaydı da evimin erkeği deyip evimin direği deyip idare etseydi. Kadın milleti idare eder kadın dediğin işte, yuvayı dişi kuş yapar. Kadın idare eder, kadın çekip çevirir. Boşanmak kötü bir şey yani toplumumuza göre.” (Görüşmeci – 7, Kadın, 25)

“Valla çok iyi baktığı söylenemez. Benim annemle babam birliktelerken u kimse bizim hakkımızda hiçbir şekilde kötü bir yorum yapamazdı. Asla yani hiç. Ne annemin adını ağızlarına alırlardı ne babamın. Ama bir süre sonra boşanmak sanki saygınlığı da toplum arasındaki saygınlığı yitirmeni sağladı gibi diyebilirim yani. Ama bunun bence yani önce tabi ki kendine baksın da herkes ama yine de umm hiç böyle muhatap olmayacağın insanlar bile söz sahibi oluyor senin hayatın hakkında, senin hakkında. Böyle abuk sabuk yorumlar yapıyorlar yani. Hadlerine düşmemiş şeyleri sanki hadlerineceymişcesine konuşuyorlar. Öyleydi yani bizde de. Yani işte böyle

söyleyebilirim yani 2-3 hadsiz insan diyorum ya hiç muhatap olup konuşmayacağıın insanlar senin hakkında olumsuz olumsuz konuşuyor. Ya öldürürsün ya adam yurduna koyup muhatap bile olmazsın. Biz genelde adam yurduna koyup muhatap olmamayı seçtik tabi ki. Ama yine de yani o canını yakıyor onların böyle sanki çok kötü bir suç işlemişsin de ikinci sınıf muamelesi yapılmıyormuşçasına bakıyorlar sana. Aa annesi babası boşanmış oluyor mesela. Ya da işte ya sen bu kadar yıl dayandın da bunca yıl neden dayanmadın oluyor. Ve hep kadın suçlanıyor adam değil. Sanki sadece kadın idareciymiş gibi, idare eden kadınmış gibi hep kadın suçlanıyor. İşte demek ki annende var bir problem. Niye? Benim babam problemliydi yani. Ben şimdi annemle yaşıyorum mesela ne kavgamız var ne gürültümüz var ne bağrışımız var ne çağrışımız var. Demek ki benim babam problemliymiş ki bunlar bitmiş yani. Babamda tek başına çok iyi bir insan yani. Nasıl söyliyim babam da tek başına mükemmel bir adam. Ama ikisi yan yana gelince birbirlerini köpek gibi yiyorlardı. Yani aslında boşanmak gerçekten güzel bir şey. Hani o boşanma olgusu... İnsanlar birbirinin canını yakma derecesine geldilerse aralarındaki saygı bittiyse gerçekten boşanma olgusu çok güzel bir şey. Yani ona öyle cevap vereyim. Ama işte toplumunda ağzını yani şey yapamıyorsun, kapatamıyorsun. Bir şekilde sana seni yaftalıyor sanki çok kötü bir şeymiş gibi söyleniyor yani. Böyle söyleyebilirim.” (Görüşmeci – 9, Kadın, 28)

Katılımcılardan alınan cevaplara bakıldığında toplumda boşanan insanlara ikinci sınıf muamelesi yapılmakta, prestij kaybına uğratılmakta ve evliliği devam ettiremediği için beceriksiz sıfatı yakıştırılmaktadır. Katılımcıların vurgu yaptığı bir diğer nokta ise kadınların üzerinde daha çok psikolojik baskı olduğudur. Boşanma sonrası toplum tarafından kadına “dul” sıfatı verilmektedir. Bu durum kadının sosyal çevreden soyutlanmasına, davranışlarının kısıtlanmasına neden olmaktadır. Sosyal hizmet; mikro, mezzo ve makro boyutlarda müdahalelerde bulunmaktadır. Toplumsal boyutunu ele alan makro boyutta toplumu boşanma konusunda bilinçlendirmek önem arz etmektedir. Toplumun boşanan kişilere olumsuz şekilde yaklaşması, ikinci sınıf insan muamelesi yapması, dışlamaya maruz bırakması gibi durumların önüne geçmek için bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Sosyal çalışmacılar sosyal hizmet merkezleri, halk sağlığı merkezi gibi kurumlar aracılığıyla çalışmalar yapmaktadır. Boşanma konusu medyada da çok gündeme gelmekte ve toplumda olumsuz bakış

açısını artırmaktadır. Bu noktada sosyal hizmet disiplini makro çalışmalar yapmak amacıyla devletin diğer kurumlarıyla irtibata geçerek iş birliği içinde çalışmalıdır.

4.6. Katılımcıların Eş Seçimine İlişkin Konular

4.6.1. Ebeveyni Boşanmış Kişilerin Diğer Kişilere Göre Evliliğe Bakışı ve Eş Seçim Kriterlerinin Farklılaşması

Katılımcılardan alınan cevaplar şu şekildedir:

“Kesinlikle farklılaşır. Hani biraz cevaplarımı tekrarlıyor gibi olacağım ama kriterleri tabi ki çok farklılaşır. Normal bir insandaki sağduyu ile boşanmış bireylerin çocuğunun arasındaki sağduyu aynı olmayabilir. İki çünkü edindiği tecrübelerden kaynaklanıyor bu da. Tamamen basit bir şekilde ona dayanıyor. İmm normal bir insan hani bir kadında gördüğü belki gündelik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik belki zevkler, renkleri u göre hanımefendiyi, kadını seçmiştir ama diğer çocuk tamamen edindiği tecrübeleri de göz önüne alarak eş seçimi sürecine gider. Hani böyle bir kriter farklılaşması söz konusu diyebilirim.” (Görüşmeci – 3, Erkek, 21)

“İlla ki farklılaşıyor. Yani güvenmek istiyorsun mesela babadan alamadığın sevgiyi karşındaki kişiden almak istiyorsun. Bu da bir şey yani, kriter oluyor sonuçta. Ben babamdan bu sevgiyi görmedim karşımdakinden o sevgiyi göreyim yani bir baba şefkati de arıyorsunuz aslında karşındaki eşinden. O yüzden bu büyük bir kriter oluyor bence. Yani nasıl diyeyim anneden ya da babadan ama bir kız çocuğu için en çok babadan görmediği şeyleri eşinden istiyor bekliyor yani. Bir de şöyle yani anne babanın boşanma nedeni de kriter olabiliyor. Mesela baba aldattıysa kişi sadık bir eş arayabilir. Ya da işte ne biliyim anne temiz değilse ya da dürüst değilse erkek eşinde bunu arayabilir. Aslında herkes ailesinde gördüğü şeylere göre eş seçer ama bence anne babası boşanmış kişiler için ailenin boşanma nedeni asıl kriter olabilir eşinde aradığı. Hani özellikle ona bakabilir.” (Görüşmeci – 4, Kadın, 22)

“Bence farklılaşmakta. Çünkü annesi babası boşanmış bir kişi olarak evlilik hakkındaki ve ben evliliklerle ilgili çok daha fazla gözlem yapar oldum. Ya bu sadece benim annemle babamın evliliği değil ben teyzelerimin evlilikleri, halalarımın evlilikleri, amcamın evliliği, dayımın ya herkesin evliliğini artık böyle umm gözlemler oldum. Ya bizim evimiz böyleydi ama hani benim

annemle babam tartışıyordu ama diğer ailelerde gerçekten böyle mi acaba diye sürekli evlilik, insanların evliliği başkalarının evliliği nasıl diye çok daha fazla gözlem yapar oldum annemden babamdan sonra. İmm evliliğe bakış açısını kesinlikle değiştiriyor. Eş seçme kriterlerini kesinlikle değiştiriyor. Bir babayla kızın arası iyi değilse ya da babayla kı, kişinin babası istediği gibi bir baba değilse ister istemez bu eksiklikleri eşinde tamamlamak istiyor. Annesi ve babasının evliliğinde görmüş olduğu olumsuz olayları çözümleyebilmişse ya bak babam böyle davranıyordu da bundan dolayı sorun çıkıyordu hı demek ki benim böyle davranmayan bir adam seçmem lazım. Ya da babam pasif bir karakterdi. Hı demek ki benim daha aktif daha atılgan ortamda daha çok kendini belli eden bir adam seçmem lazım tarzında böyle kişisel olarak etkiliyor kriterleri.” (Görüşmeci – 7, Kadın, 25)

Katılımcıların yarısından fazlası (n=17) boşanmış ebeveyne sahip bireylerin evliliğe bakışının ve eş seçim kriterlerinin diğer kişilere göre farklılaştığını belirtmiştir.

4.6.2. Katılımcıların Eş Seçmede Öncelikleri ve “İdeal Eş” Tanımlamaları

Babasının sorumluluk sahibi olmadığını belirten K8 ideal eşi şu şekilde tanımlamıştır:

Ben kesinlikle ya benim birinci kriterim her şeyden önce inanılmaz sorumluluk sahibi biri olması lazım. Benim için her şeyden önce olan şey bu. Hatta diğerlerini boş verebilirim bile yani. Sanırım bu benim kendi babamdan da işte dedim ya tam tersini çektiğim falan. Çünkü mesela kendi babam çalışmazdı sorumluluğunu bilmezdi vesaire. Ama şimdiki istediğim insan benim için mesela yatak toplamak bile inanılmaz önemlidir ve bir insanın sorumluluk sahibi olduğunu gösterir. Veya iyi bir bölüm okumuş olması. Çünkü kendi hayatına önem verdiğini gösterir. Bu da sorumluluk sahibi olduğunu gösterir. O yüzden buna çok dikkat ediyorum yani.” (Görüşmeci – 8, Kadın, 24)

Babasının sadık ve güvenilir olmadığını ve bu nedenle ebeveynlerinin boşandığını ifade eden K6 eş seçmedeki önceliğini şu şekilde açıklamıştır:

“Eş seçmede önceliğim güven vermesi. Ne olursa olsun benimle olacağını, benden başkasına gitmeyeceğini bilmem lazım.” (Görüşmeci – 6, Kadın, 27)

Babasının çok pasif bir karakter olduğunu ve bu nedenle annesi ile anlaşamadıklarını belirten K7; hayatında istediği eşi şu şekilde tanımlamaktadır:

“Eee mesela babam çok pasif bir karakterdi dediğim gibi. Hani şey tipler vardır ya vur eline al ekmeğini. Böyle bir tip olsun istemem mesela. Bir tık daha baskınlığı olan ev hayatında, bana da fikrimi soran ama genelde yaşamımızı onun çekip çevirdiği u birbirimize aşkla bakabileceğimiz bir eş olsun isterim. Hani pasif yani ortamda mesela kendini belli etmesi konuşmasıyla oturmasıyla kalkmasıyla giyimiyle kuşamıyla bir ortama girdiği zaman kendini belli edebilen iletişimi kuvvetli iyi bir baba olabilecek bir adam olsun isterim.” (Görüşmeci – 7, Kadın, 25)

Ebeveynlerinin boşanma nedeni olarak babasının kumar oynadığı için eve gelmemesini ifade eden K11’in ideal eş tanımlaması şu şekildedir:

“İdeal bir eş u evine bağlı, eşine bağlı işte ne biliyim çocuklarına bağlı, üzerine düşen sorumlulukları bilen, o sorumlulukları yeterince yerine getirebilen, karındaki insana değer veren işte ne biliyim erkekse eğer kadına sadece işte bana hizmet etmek zorunda gibi o şekilde bakmayan, kadın ise ne biliyim kocaya sadece bana işte eve ekmek getirebilecek birisi gözüyle bakmayan birisi olmalı.” (Görüşmeci – 11, Erkek, 29)

Babanın aldatması nedeniyle boşanmanın olduğunu ifade eden K16; ideal eşi şu şekilde tanımlamaktadır:

“Sadık kalabilen umm belli sınırlar içinde ailesini gerçekten önemseyebilen, u vakit geçirebilen gibi.” (Görüşmeci – 16, Kadın, 30)

Annesinin yemek yapamamasından dolayı evde sık sık tartışmaların yaşandığını belirten K20 eş adayından şu özellikleri beklemektedir:

“Eşine karşı saygılı ve dürüst olmalıdır. Aile içinde duracağı yeri bilmelidir. Ha bir de güzel yemek yapmalıdır.” (Görüşmeci – 20, Erkek, 27)

Katılımcılardan alınan cevaplara bakıldığında aile içinde sorun yaşanmasına neden olan ebeveyn özelliği eş seçiminde önemli bir yer tutmaktadır. Kişiler ideal eş tiplemesinde ve eş seçme önceliğinde, ebeveynlerinin evliliğinde soruna neden olan özelliğin tam tersini istemektedir. Bu durumda Freud’un ifade ettiği eş seçiminin rastlantısal olmadığı fikrinin doğru olduğu düşünülmektedir.

4.6.3. Gelecekte Kendilerini İyi Bir Eş Olarak Görme

Düzeyleri

Katılımcılara gelecekte kendilerinin iyi bir eş olacağını düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Katılımcılardan 16 tanesi gelecekte kendisinin iyi bir eş olacağını düşünmektedir. Alınan cevaplar şu şekildedir:

“Yani iyi bir eş olacağımı düşünüyorum. Ama şu yönden de kendimle ilgili aslında bazı şeylerim var. Yani sonsuz fedakârlık yapacağımı düşünüyorum. Bu nokta da kendime olan saygımı da belirli noktalarda da yitirebilecek bir yapıya sahibim. Kendimden daha çok değer verdiğim, sevdiğim insanlar oluyor yani hani eş olarak böyle bir figüre bürünebilirim diye düşünüyorum. Ama yani gayet anlayışlı bir yapıya sahibim. İyi olmayacağım noktalar mesela hani neler olabilir? Kıskanç bir insanım. Hani bu noktada birazcık belki problem yaşanabilir açıkçası. Ama gayet hani böyle saygılı, anlayışlı yani bana böyle birisi... Bir de bazen böyle fevri hareketlerim oluyor mesela sinirli falan. Ama o sinir anım geçtikten sonra hani düşününce mantıklı bir şekilde hani gayet anlayışlı bir yapıya büründüğümü ve özellikle böyle bana mantıklı bir şekilde anlatıldığı takdirde umm hani böyle bir şeyleri çok büyütebilecek ve hani böyle çok kestirip atacak bir insan değilim. Eskiler hep böyle bir şeyleri idare etme boyutundaydı. Ben biraz daha eskici mantığındayım sanırım. Boşanmadan da korktuğum için aslında onun da şeyi var, hani bu cümlemde. Boşanmayı daha önce aile sürecinde deneyimlediğimiz için işte korktuğumdan da boşanma olmasın diye böyle en uç noktaya kadar götürebilecek bir yapıya sahip olduğumu düşünüyorum. Yani o düşünce yapısındayım.” (Görüşmeci – 1, Kadın, 26)

“İyi bir eş olabileceğimi düşünüyorum. Yani bu ailemde gördüğüm şeyleri biraz da şey alıyorum, örnek alıyorum. “Annemgil bunu yaptı ben bunu yapmicam. Yani eşime bu şekilde davranmicam.” gibisinden bir şeyler de oluyor sonuçta. O yüzden iyi bir eş olacağımı düşünüyorum.” (Görüşmeci – 4, Kadın, 22)

“Düşünüyorum. Onu da nasıl düşünüyorum? Ailemde yaşananları yaşatmamak yani yaşamayacağımı düşünüyorum. Yaşatmayacağımı düşünüyorum. Eşime hani saygılı, sevgili, onu dinlemek konusunda olsun onun kararlarına karşı hani her seferinde zıtlaşmayacağımı biliyorum. Onunda

düşüncelerine saygı duyacağımı biliyorum. Onunda bir hani insan olduğunu, onunda bir kalbinin attığını, onunda bir düşüncesinin olduğunu biliyorum. Ya bende ona göre ben nasıl davranırsam onunda bana nasıl davranacağını bildiğim için bende ona iyi davranmak isterim.” (Görüşmeci – 17, Kadın, 29)

Alınan cevapların içeriği incelendiğinde kişilerin kendilerini gelecekte iyi bir eş olarak görme düzeylerinin aile ortamıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Bireyler kendilerini potansiyel anlamda iyi bir eş olarak görürken temellendirdikleri nokta ailesinde şahit oldukları hataları yapmama durumlarıdır. Yaşanılan aile ortamı kişiyi birçok açıdan etkilemektedir. Sağlıksız bir ailede yaşayan ve boşanma olgusuna şahitlik eden bireylerin evlendiklerinde olası sorunlara karşı daha duyarlı yaklaşacağı düşünülmektedir. Keza alınan cevaplar da bu teoriyi desteklemektedir.

4.6.4. Katılımcıların Ebeveynlerinde Olan Özelliklerin Eş Seçimine Etkisi

Katılımcılara annesi/babası gibi eşi olmasını ya da olmamasını istediği durumlar sorulmuştur. Katılımcılardan 15 tanesi annesinde olan bazı özellikleri eşlerinde isterken 8 tanesi annesinde olan özelliklerin bazılarını eşlerinde istememektedir. 18 katılımcı babalarında olan bazı özellikleri eşlerinde istemezken 7 kişi babalarında olan özelliklerden eşlerinde olmasını istemektedir. Bu durumun aile yapısı ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Babasından ilgi görmediğini belirten kadın bir katılımcının eşinden beklentisi şu şekildedir:

“Ama şöyle bir beklentim var yani bunu u şimdi 3 senelik bir ilişkim var. Erkek arkadaşına da söylüyorum hani ilerde uı çocuğum olduğunda benim çocuğumla birlikte bana da babalık edicek. Ya bir dizine çocuğum yaticaksa diğer dizine ben yaticam falan diyorum.” (Görüşmeci – 16, Kadın, 30)

Görüldüğü üzere katılımcılar babalarının zıttı bir özelliği eşlerinde aramaktadır. Bu kişilerin babaları ile yaşadıkları sorunların bu konuda etkili olduğu düşünülmektedir.

5. TARTIŞMA

Aile; çocuk perspektifinden sosyal hayata katılım için hazırlıkların yapıldığı ve tecrübelerin kazanıldığı ortam olarak tanımlanırken yetişkinler için mutluluğun ve huzurun hâkim olduğu, sorunlar ve sıkıntılar karşısında dayanışma içinde hareket edilen bir dayanak noktası olarak ifade edilmektedir. Çalışmaya katılan kişilerin verdiği cevapların içerikleri incelendiğinde aile kavramını tanımlarken en fazla destek (n=7) kelimesine vurgu yapıldığı görülmüştür. House (1981: 44) destek kavramını tanımlarken 4 konuya dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki saygı, sevgi, empati gibi kavramları da barındıran duygusal destektir. Katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında sevgi (n=6) ve saygı (n=5) kavramlarının üst sıralarda olduğu görülmektedir. House'a göre ikinci önemli nokta nesnel kavramları ifade eden araçsal destek olurken üçüncü bilgi desteği ve son olarak geri bildirim desteği karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere destek çok boyutlu bir kavram olmakla birlikte aile için önem arz etmektedir. Katılımcıların aileyi tanımlarken ebeveynlerinin boşanması nedeniyle destek kavramına yer verdikleri düşünülmektedir. Çünkü boşanma sonucu bir ebeveyn gitmekte, aile parçalanmakta, destek mekanizmaları zarar görmektedir. Bunun haricinde sevgi ve saygı bağı da olumsuz etkilenmektedir. Keza katılımcıların vurgu yaptığı bir diğer unsurlarda sevgi ve saygıdır. Katılımcıların verdiği cevaplarda saygı (n=10) ve sevgi (n=7) unsurunun ön plana çıktığı görülmektedir. Tarhan (2021: 24); saygı kavramını aile ve evlilik için hem sebep hem sonuç olarak nitelendirmektedir. Çünkü insan saygı göreceği kişilerle birlikte olmak istemekte ve birlikte olduğu kişiden de saygı beklemektedir. Kişilerin aile ortamında ya da bir ilişkide memnun kalabilmesi için öncelikle karşılıklı saygının olması gerekmektedir. Saygıdan yoksun kalanlar birbirlerinden uzaklaşmakta ve ilişkileri zarar görmektedir. Bu durum beraberinde boşanmayı getirmektedir. Katılımcıların aile ortamında saygısızlığa maruz kalmaları ya da bu duruma şahit olmaları nedeniyle saygı kavramını ön plana çıkardıkları düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada öne çıkan konulardan birisi de aile yapısıdır. Aile yapısının değerlendirilmesinde çoklu aile sistemi modeli önemli bir yer tutmaktadır. Worden; (2013) bu modelde evlilik ve aile dinamiklerini tanımlarken 3 boyuta vurgu yapmaktadır. Bunlardan ilki iletişimdir. Sağlıklı bir iletişim ailede var olan sorunların çözülmesinde kolaylık sağlamaktadır. Çünkü iletişimin olduğu bir ailede üyeler birbirlerini dinlemekte, kendini açıkça ifade edebilmekte ve birbirlerine karşılıklı saygı göstermektedirler. İletişimin yetersiz olduğu durumlarda ise aile işlevsiz bir duruma

gelmektedir. Görüldüğü üzere katılımcıların ailelerinde iletişim sorunları bulunmaktadır. Katılımcıların anneleri ile iletişimlerinin daha sağlıklı olduğu verilen cevaplar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bunun nedeninin katılımcıların çoğunun boşanma sonrası anneleri ile yaşamaya devam etmeleri olduğu düşünülmektedir. Katılımcılardan yarısının babası ile iletişim kurmaması da dikkat çekmektedir. Boşanma nedeninin babadan kaynaklandığını ifade eden katılımcılar, babayı suçlamakta ve bu nedenle iletişim kurmamaktadır. Çoklu aile sistem modelinde aileyi değerlendirirken kullanılan ikinci bir boyut birlikteliktir (Worden, 2013). Bu kavram ailenin duygusal olarak bağlılık düzeyini tanımlamaktadır. Birliktelik boyutunda da bazı düzeyler bulunmaktadır. Bunlar kopuk, ayrı, bağlı, iç içe olmak üzere 4 adettir. Yapılan görüşmeler sonucunda çalışmaya katılan kişilerin ailelerinin kopuk olduğu düşünülmektedir. Çünkü kopuk ailelerde aile üyeleri birbirlerini tam olarak tanımamakta, sağlıklı bir iletişim kuramamakta ve problemli davranış gösterme riski taşımaktadırlar. Aile içerisinde iletişim problemleri yaşanması, sık sık çatışmalara denk gelinmesi kişilerin aile olgusuna bakışını da etkilediği düşünülmektedir. Çoklu aile sistemi modelinin son aşaması ise esnekliktir (Worden, 2013). Bu aşamada ailede var olan yapı, kural, rol gibi durumların yaşanan olaylara göre değişme yeteneği ön plana çıkmaktadır. Boşanma; ailenin temellerini sarsma potansiyeli taşımakla birlikte var olan kuralları bozmakta, ailenin rollerini değiştirmektedir. Boşanma sürecinde ya da sonrasında ebeveynler çocuklaştırmak, çocuklar evin sorumluluğunu üstlenmektedir. Bu durum o hanede yaşayan bireylerin kısa ve uzun vadede sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Sosyal hizmet; sağlıklı aileler oluşmasını sağlamak ve bu durumun sürekliliğini korumak için çalışmalar yapmaktadır. Boşanma öncesinde yapılan sosyal hizmet müdahalesi boşanma sürecinin hem ebeveynler hem de çocuklar açısından sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Sosyal çalışmacı aile üyeleri ile mesleki görüşmeler yaparak mevcut ve olası sorunları tespit etmekte, uygun müdahale yöntemini oluşturmaktadır. Bu sayede boşanma sürecinde aile yapısında oluşan bozulmaların biyopsikososyal açıdan olumsuz etkisi azaltılmaktadır.

Yaşanılan aile ortamı kişileri biyo-psiko-sosyal açıdan etkilemektedir. Sürekli olumsuzlukların yaşandığı, güven duygusunun bulunmadığı aile ortamı çocuğun hayata bakışını dahi etkilemektedir. Bu durumlardan bir tanesi de kişinin kendisini ebeveyn olarak görme düzeyidir. Burada 3 farklı açı karşımıza çıkmaktadır. Birinci kısım insanların kendi hayatlarında yaşadıklarını çocuklarına yaşatmak istememeleridir. Boşanma; ebeveynlerin birbiriyle ve çocukla ilişkisini etkileyen bir

unsurdur. Bu süreçte çocuklar olumsuz etkilenebilmekte ve yaşadığı olayları ileride çocuklarına yaşatmak istememektedir. Katılımcılar kendi kök ailelerinde maruz kaldıkları sorunları, olumsuz tutum ve davranışları çocuklarına yansıtmayacaklarını belirtmektedirler. İnsanların tecrübe ettiği olaylarda daha seçici davrandığı düşünüldüğünde ebeveynlik konusunda bu şekilde bir tutum sergilemelerinin normal olduğu düşünülmektedir. Diğer önemli husus ise katılımcıların boşanma nedeniyle anne ya da babaları ile sağlıklı ilişkiler kuramamalarıdır. Ebeveynin ile belirli sıklıkla görüşülmesi, bu süreçte tam manasıyla anne-çocuk, baba-çocuk ilişkisinin kurulamaması bireyleri etkilemektedir. Çünkü velayetin verildiği ebeveyn hem annelik hem babalık yaparken, diğer ebeveyn ile çocuk arasında bir yabancılaşma olmaktadır. Bu da kişinin ileride kendisini ebeveyn görme durumunu olumsuz etkilemektedir. Katılımcılara iyi bir anne/babanın nasıl olması gerektiği sorulmuştur. Alınan cevaplara bakıldığında annenin arkadaş gibi olması beklenirken babanın çocuğunu sevmesi ve bu sevgisini hissettirmesi beklenmektedir. Geçmişten günümüze aileye bakıldığında annenin çocuklarıyla daha yakın olduğu, baba ile çocuk arasında köprü görevi gördüğü bilinmektedir. Katılımcıların bu nedenle iyi bir anne için arkadaş, korumacı, dinleyici, güvenilir olma gibi kavramlara vurgu yapıldığı düşünülmektedir. Babalar ise genelde evin geçimini sağlayan, sabah gidip akşam gelen, aile üyeleri ile mesafeli olan birisidir. Günümüzde bu algı kırılmaya başlasa da hala varlığını hissettirmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine de bakıldığında zaman erkeğin çalışıp para getirmesi, evini geçindirmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle erkek otorite ve güç sahibidir. Bu düşünce yapısıyla büyüyen ya da büyümek zorunda kalan erkek çocukları duygularını belli edememektedir. Katılımcıların babalarının sevgilerini hissetmek istemeleri bu konuda eksiklik hissettiklerindendir. İnsanlar ebeveynlerinden sadece biyolojik ihtiyaçlarını karşılamasını değil duygusal açıdan da kendilerini tatmin etmelerini beklemektedirler. Çünkü birey; anne ve babasından görmediği ya da hissetmediği sevgiyi başkasında gördüğünde olumsuz etkilenebilir. Örneğin; kız çocukları babasından görmediği ilgiyi başka bir erkekte gördüğü zaman kolayla inanmakta, zararlı bir durumun farkına varmamaktadır. Bu nedenle katılımcıların manevi doyumu önemsedikleri düşünülmektedir.

Boşanma olgusu çiftlerle birlikte çocukları da etkilemektedir. Boşanma öncesi, sonrası ve sırasında yaşananlar çocuğu kısa ve uzun vadede etkilemektedir. Ailede sık sık kavga edilmesi, iletişim sorunları yaşanması, tartışmaların artması ve bunlara bağlı olarak aile üyelerinin birbirinden uzaklaşması çocuğun evliliğe yönelik olan olumlu

tutumlarını negatif yönde etkilemektedir (Riggio & Weiser, 2008). Çocuk evlenirken kendi ailesinde yaşadıklarını yaşamamak ya da çocuklarına yaşatmamak için temkinli davranmaktadır. Bazı kişiler evlendiklerinde ya da aile kurduklarında hemen çocuk yapmamaktadır. Bu durumun sebebi çocuğun ileride arada kalmasını istememidir. Aynı zamanda olası bir boşanma durumu söz konusu olduğunda evlilik birlikteliğine devam etme zorunluluğu hissetmemeleridir. Çünkü bazı ebeveynler evliliklerine çocukları için devam etmektedir. Diğer bir deyişle ortak çocuğun varlığı boşanmanın ertelenmesi, evliliğin devamı gibi durumlara etki etmektedir. İşte bu durum sağlıklı aile ortamına neden olmaktadır. Katılımcının vurgu yaptığı toplumsal algı kısmı dikkat çekicidir. Toplumda boşanmış ebeveyne sahip bireylere “eksik” nitelendirilmesi yapılması kişileri olumsuz etkilemektedir. Bu durum bilinçli ya da bilinçsiz şekilde kişileri kendilerini ispatlama ya da savunmaya itmektedir. Birey kendisi evlenip aile kurmak istese de toplumdaki algı bu durumu zorlaştırmaktadır. Ayrıca anne babanın boşanmış olması kız isteme, nişan, kına, düğün gibi topluluklarda bir araya gelme durumu olduğunda sorunlara neden olabilmektedir. Evlenecek kişiyi zor duruma düşürecek olan bu olay aynı zamanda eş adayının ve ailesinin de düşüncelerini etkileyebilmektedir. Nitekim ebeveyni boşanmış bireyler bu durumu göz önünde bulundurmaktadır. İki katılımcının vurgu yaptığı erken yaşta evlilik konusu dikkat çekmektedir. Katılımcılar; insanların evde bulamadığı huzuru, mutluluğu erken yaşta evlenerek kendi aile ortamında yakalamaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bu durumun aile ortamı ve boşanma süreci ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Bireyler mutlu, huzurlu, güvenilir bir aile ortamına sahip değilse boşanma yolunu tercih etmektedir. Bu süreçte sürekli olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalan kişi kurtuluş yolu olarak evliliği tercih etmektedir. Birbirini Tamamlayan Gereksinimler Kuramı bu noktada önemlidir. Bu kurama göre insanlar; benzer ve zıt özellikler yerine kendilerinde eksik olduğunu düşündükleri biyopsikososyal özellikleri kıstas alarak eş seçimi yapmaktadırlar. Diğer bir deyişle bireyler kök ailesinde bulamadıkları huzuru ve mutluluğu kendisi oluşturmak istemekte ve bunun için kendisini mutlu edeceğini düşündüğü kişi ile erken yaşta evlilik yolunu tercih etmektedir. Katılımcıların verdiği cevapların içeriklerine bakıldığında boşanmanın çocuklar üzerinde farklı etkiler bıraktığı görülmektedir. Bazı katılımcılar ailelerinde boşanma olayına şahit oldukları için kendilerinin de bu durumu yaşayacağını düşünmekte ve buna göre hareket edeceğini ifade etmektedir. Bazı katılımcılar ise kök ailesinde bulamadığı huzuru kendi oluşturmak için erken yaşta evlilik düşüncesine vurgu yapmaktadır. Bu noktada sosyal çalışmacı yeniden

çerçeveselendirme tekniğini kullanarak boşanma olgusunun bireylerde meydana getirdiği olumsuz durumları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Kişide var olan ‘kök ailemden olan ben de yaşarım.’ düşüncesi yerine her bireyin biricikliğine vurgu yapan düşüncelere yönlendirme yapmak sosyal çalışmacının görevidir. Kader algısını yeniden çerçeveselendirerek kişinin yeni yolları fark etmesini sağlamaktadır.

Ebeveynin boşanması her çocuğu farklı etkilemektedir. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, algılama düzeyi, ebeveyn tutumu, yaşanan yer, içinde bulunulan toplum gibi faktörler boşanmanın etki düzeyini farklılaştırmaktadır. Boşanmanın üzerinden geçen zamanlarda verilen tepkilerde farklılaşmalara yol açmaktadır. Öngider (2013) bu konu hakkında bir literatür taraması yapmıştır. Yapılan tarama sonucunda boşanmanın çocukları kısa vadede negatif yönde etkilediği ortaya çıkmıştır. Çocuk boşanma sonrası şok, inkâr ve kabullenme süreçlerinden geçmektedir. Çocuğun sağlıklı bir aile ortamında büyümesi ve boşanma sürecini doğru bir şekilde yürüten ebeveynlerin varlığında boşanma uyum 6-12 ay arasında olmaktadır. Öngider (2013) yaptığı tarama da boşanmanın uzun vadede ki sonuçlarının çeliştiği sonucuna ulaşmıştır. Bazı insanlar uzun vadede boşanmanın etkisinden kurtulmakta, sürece uyum sağlamaktadır. Bazıları ise üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin boşanmanın etkisini hissetmektedir. Boşanma sonrası her birey farklı şekilde etkilenmektedir. Burada farklılığı oluşturan ana etmenin boşanma sürecinde yaşananlar olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte kişilerin aile yapısı da kişilerin etkilenmesine yol açmaktadır. Bu noktada sosyal hizmet boşanma öncesi, boşanma sırası ve boşanma sonrasında etkili olmaktadır. Boşanma öncesinde sosyal çalışmacı ebeveynler ile mesleki görüşmeler gerçekleştirmektedir. Bu görüşmelerde boşanma kararının alınması, bu kararın çocuğa anlatılması, çocuğun tepkilerine uygun davranışlar sergilenmesi noktasında sosyal çalışmacı aile üyelerine danışmanlık yapmaktadır. Yerinde ve zamanında yapılan sosyal hizmet müdahalesi çocukta oluşacak olumsuz tutum ve davranışları minimum düzeye indirgemektedir. Aynı zamanda sosyal hizmet alanında görevli meslek elemanları çocuk ile de görüşmeler yapmakta, çocuğun boşanma olgusunu zihninde doğru kodlamasını sağlamaktadır. Boşanma sırasında ve sonrasında çocukta oluşabilecek sorunların önüne geçmek, travmaların oluşmasını önlemek sosyal hizmet için önemlidir. Bu sayede çocuğun iyilik hali sağlanmakta ve bu iyilik durumu devamlılık kazanmaktadır. Doğru bir sosyal hizmet müdahalesi çocuğun bu süreçten en az şekilde etkilenmesini, ailenin bu sorunun üzerinden kolay bir şekilde gelmesini ve bozulan dengenin kısa sürede kurulmasını sağlamaktadır. Bu

sayede aile bireyleri sağlıklı bir şekilde hayatlarına devam etmekte ve akabinde sağlıklı toplumun oluşmasına adım atmaktadırlar.

Boşanan ebeveyne sahip bireylerin kurdukları evliliklerin boşanma ile sonuçlanma ihtimalinin fazla olduğuna dair istatistikler bulunmaktadır (Kır & Bülbül, 2012: 103). Ebeveyninin boşanmasına şahit olan kişi evliliğinde sorun yaşadığı zaman en kolay yol olarak kendisi de boşanmayı tercih etmektedir. Çünkü insanlar aile ortamında birçok şeyi öğrenmektedir. Doğruyu, yanlış, iyiyi, kötüyü öğrendiği gibi anne, baba ve eş olma gibi durumlar hakkında da alt yapı oluşturmaktadır. Ailesinde boşanmaya şahit olan bir kişinin; kendi kurduğu ailede benzer sorunlar gördüğünde boşanma fikrinin aklına geleceği düşünülmektedir. Verilen cevaplara da bakıldığında katılımcıların gelecekte boşanma fikrinin akıllarında olacağı aşıkardır. Ortaya çıkan bir diğer sonuç da kişilerin yaşadıklarına ve karşısına çıkan kişilere göre boşanma fikrinin değişiklik göstermesidir. Çalışmaya katılan kişilerin genelinin ailesinde sorunlar mevcuttur. Ve bir katılımcı hariç diğer tüm katılımcılar boşanma sürecinde çatışmaya maruz kalmıştır. Bu durumun onların boşanma ihtimali düşüncesini akıllarına getirme noktasında etkili olduğu düşünülmektedir. Bireyin düşünce yapısı, davranışları içinde bulunduğu aileye göre şekillenmekle birlikte dış faktörler de bu noktada etkilidir. Sosyal çalışmacı bu noktada bireylere olumlu örnekleri göstererek kişide farkındalık oluşturmaktadır. Sağlıklı bir ailenin temelinde yatan etmenler, iletişim, uyum, etkileşim, denge, cinsel yaşam gibi konularda bireyin farkındalık kazanmasını sağlamakta, içlerinde var olan güçleri ortaya çıkarmalarına yardımcı olmaktadır. Sosyal hizmet bireyin güçlü yanlarına vurgu yapmakta, hayata karşı yapabilirliğini artırmaktadır. Diğer bir deyişle yaşam kalitesini artırmaktadır. Boşanmış ebeveyne sahip bireylerin duygusal açıdan ihmal ve istismara açık durumda olması söz konusudur. Sosyal çalışmacı bu noktada kişinin içinde bulunduğu duruma odaklanmakta, olası riskleri tespit etmektedir. Anne-baba-çocuk görüşturmeleri yaparak olumsuz aile temasını yeniden çerçevelendirerek kişinin zihninde ya da bilinçaltında olan boşanma algısını değiştirmektedir.

Eş seçimi ve evlilik; bireylerin belli bir olgunluğa eriştiklerinde verdikleri önemli kararlar bütünüdür. Başkası ile yaşamayı öğrenme, bir evin sorumluluğunu alabilme, aile kurmanın farkına varabilme, çocuk yetiştirebilmenin önemini kavrayabilme, hayatlarında meydana gelecek değişimlere uyum sağlayabilme ve sorunların üstesinden gelebilme gibi birçok özellik eş seçimini ve evliliği etkilemektedir. Bu çalışmanın ortaya koymak istediği ana konulardan birisi ebeveyni

boşanmış kişilerin evliliğe ve aileye bakışının ve eş seçim kriterlerinin farklılaştığı düşüncesidir. Yoğun aile içi tartışmaların varlığı, sağlıklı iletişimin yaygınlığı veya ebeveynlerin boşanmış olması; bireylerin evliliğe yönelik olumsuz tutum sergilemesine neden olmaktadır (Saraç, 2020, s. 27). Boşanmaya şahit olan birisinin evliliğe bakış açısının değiştiği, boşanmaya neden olan unsurun da kişinin eş seçimini etkilediği düşünülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası (n=17) boşanmış ebeveyne sahip bireylerin evliliğe bakışının ve eş seçim kriterlerinin diğer kişilere göre farklılaştığını belirtmiştir. Bu kişilerin ailelerinde aile içi çatışmaların yoğun olarak yaşandığı, huzur ve güvenin olmadığı, iletişim sorunlarının bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu durumda sağlıklı bir ailenin üyesi olup boşanmaya şahit olan çocukların evliliğe bakışının ve eş seçiminin farklılaştığını söylemek doğru olacaktır. İnsanların kendilerinin yaşadığı ya da sosyal çevrelerinde gördüğü yakın ilişkiler eş seçimlerini etkilemektedir. Tecrübeler sonucunda ilişkiye yönelik inanç ve tutum geliştiren insanlar yaşadıklarına bakarak kendilerine standartlar oluşturmaktadır (Çelik, Asqarova & Tutgun Önal, 2021: 5044). Belirlenen standartlar, varsayımlar ve beklentiler ile birleşerek ideal eş kavramını oluşturmaktadır. Freud; Psikanalitik kuramda bireylerin âşık olup eş olarak seçtikleri kişilerin şansa bağlı olmadığını, ebeveynlerinin tutum ve davranışlarının gelecekte seçilecek eşi belirlemede önemli bir etken olduğunu belirtmektedir. Diğer bir deyişle eş seçiminin kader unsuru değil ebeveynlerin profillerinin devamı olduğu vurgulanmaktadır. Bu çalışmanın ortaya koymak istediği unsurlardan birisi de budur. Boşanmış ebeveyne sahip kişilerin eş seçmede önceliklerinin ve ideal eş tiplerinin ebeveynlerinin özellikleri ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Bireyler eş seçimi yaparken ebeveynlerinin özelliklerini dikkate almaktadır. Çalışmada çıkan sonuçta bu durumu desteklemektedir. Freud'un Psikanalitik kuramından bahsetmek yerinde olacaktır. Freud; bireylerin oral, anal, fallik ve genital aşamalarından oluşan psikoseksüel gelişim dönemlerini geçirme şekillerinin eş seçimlerini etkilediğini düşünmektedir (Akpınar, 2021: 31). Eğer birey bu dönemlerden başarılı bir şekilde geçerse seksüel gelişimini tamamlayarak sağlıklı bir erişkin olmaktadır. Kurama göre; bu gelişim dönemlerine saplanan veya ödipal kompleksini sağlıklı bir şekilde çözümlemeyen bir erkek annesine benzeyen ya da annesinin tam zıttı bir eş seçimi yapmaktadır (Parsons, 1997: 18). Benzer şekilde elektra kompleksini sağlıklı bir şekilde çözümlemeyen kız çocuğu da babası ile deneyimine göre eş seçimi yapmaktadır. Çalışmada yer alan katılımcılar sağlıklı bir

aile ortamına sahiptir. Katılımcılardan bazıları küçük yaşlarda boşanmaya şahit olmuştur. Bazı katılımcılar ise küçük yaşlardan itibaren aile içindeki sorunlara maruz kalmıştır. Bu durumlar kişilerin ebeveynleri ile sağlıklı bir ilişki kurmasını olumsuz etkilemiştir. Katılımcılar ya küçük yaşlardan itibaren tek ebeveyn ile yaşamakta ya ebeveynin birisi evi terk etmekte ya da aynı çatı altında sorunlarla yaşamaya devam etmektedirler. Bu durumun onların psikoseksüel gelişim dönemlerini ve buna bağlı olarak eş seçimini etkilediği düşünülmektedir. Örneğin babasının kendisine hiç sarıldığını hatırlamadığını belirten kadın katılımcı; eşinin babası gibi olmasını istemediğini, sevgisini belli etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Aile; toplumun en küçük yapı birimi olmakla birlikte içerisinde olan üyelerin bugününü ve yarınını önemli derecede etkileyen bir unsurdur. Birey dünyaya geldiği ilk anda annesi babası ile ilişki kurmakta ve gerek kişilik gelişimi gerekse psiko-sosyal gelişimi aile ortamında başlamaktadır. Bu nedenle sağlıklı bir toplumun oluşması için aile kavramı son derece önemlidir. Ailenin varlığına ve bütünlüğüne zarar veren boşanma olgusu ise ebeveynlerle birlikte çocukları da etkilemektedir. Akademik başarısı düşüş, kaygı bozukluğu, yoğun stres durumu, ebeveyne yabancılaşma sendromu gibi birçok açıdan çocukları etkilemektedir. Bunlarla birlikte bu çalışmanın konusunu da oluşturan aile olgusuna bakış ve eş seçimi kriterlerinde farklılıkta çocukların etkilendiği durumlarıdır.

Boşanmış ebeveyne sahip olan bireyler aile olgusunu tanımlarken destek kelimesine vurgu yapmakta ve saygı unsurunu ön plana çıkarmaktadır. Çalışmada yer alan katılımcıların aile yapılarına bakıldığında çatışmalı bir ortamın olduğu görülmektedir. Bu nedenle katılımcıların ailede karşılıklı saygıyı önemsedikleri düşünülmektedir. Ayrıca boşanma sonrası ebeveynlerin birisinin evden gitmesi kişilerde eksiklik duygusu hissettirmekte bu nedenle destek kavramı ön plana çıkmaktadır. Nitekim bazı zamanlar destek kavramı bireyin içinde bulunduğu üzüntü yaşama, kaygı duyma gibi psiko-sosyal açıdan olumsuz durumları iyileştirmektedir. Desteğin olmadığı ya da yarım olduğu durumlarda kişi iyilik halini devam ettirmekte zorlanmaktadır. Bu nedenle aile içinde destek; kişilerin gelişiminde ve hayata bakışında önemli bir yer tutmaktadır.

Yapılan bu çalışmada aile yapısının ve düzenin bireylerin aile olgusuna bakışını ve eş seçim kriterlerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Birey; iyi bir annenin, iyi bir babanın, iyi bir eşin nasıl olması gerektiğini deneyimlediği tecrübelerden yola çıkarak ifade etmektedir. Benzer şekilde evlenme ve aile kurma konusuna da yaşanmış tecrübeler yön vermektedir. Gelecekte evlendiklerinde boşanma ihtimallerinin sık sık aklına geleceğini ifade eden katılımcılar bu nedenle evlilik konusuna çekimser yaklaşmaktadırlar. Aynı zamanda annesi babasının boşanmasının toplum tarafından çocuklarına “aile düzeni bilmeyen kişiler” yakıştırması da bireylerin evlenmesini ve aile kurmasını olumsuz etkilemektedir. Katılımcılardan bazıları ileride kendi yaşadıklarını çocuğuna yaşatmamak için belli bir süre çocuk yapmayacağını, eşini iyice tanıyıp boşanma ihtimallerini değerlendireceklerini belirtmiştir. Nitekim evlilik

yaşının yükselmesi ile birlikte kadınların doğurganlık oranının biyolojik olarak azaldığı bilinmektedir. Buna rağmen katılımcıların “çocuk yapmama” düşüncesi boşanma sürecinin kendilerinde yaşattığı tahribattan kaynaklanmaktadır.

Yapılan bu çalışmada ortaya çıkan bir diğer sonuç ise ebeveynlerin boşanma nedeninin çocukların eş seçiminde belirleyici faktör olma durumudur. İnsanlar eş seçerken sadık ve güvenilir olma, maddi açıdan yeterlilik, saygınlık gibi özellikleri eşlerinde doğal olarak istemektedir. Fakat boşanmış ebeveyne sahip birisi öncelikle ebeveynlerinin boşanmasına neden olan faktöre odaklanmaktadır. Freud’un Psikoanalitik kuramında bahsettiği gibi bireyler eş seçimi yaparken rastgele davranmamaktadır. Ebeveynlerinin özelliklerine bağlı eş seçimi yapmaktadırlar. Tıpkı aldatma nedeniyle biten bir evliliğe şahit olan çocuğun sadık güvenilir birisini, evden gidip ailesini terk eden babayı gözlemleyen çocuğun evine, eşine bağlı birisini eş adayı seçmesi gibi. Ebeveynlerin boşanmış olması, boşanma sürecini yönetme şekilleri ve boşanma öncesi aile yapısı çocuğun aile olgusuna bakışını ve eş seçimini etkilemektedir. Bu durum boşanmış ebeveyne sahip birisinin ya evlenmemesine ya da evlenirse boşanma ihtimalinin fazla olmasına neden olmaktadır. İnsanların boşanmak için evlenmediği düşünüldüğünde boşanmış ebeveyne sahip bireylerin zihninde boşanma düşüncesinin yer aldığı görülmektedir. Bu bireyler ebeveynlerinin boşanması durumunu içselleştirmekte ve gerek evlenme düşüncesi gerekse eş seçimi kriterleri bu boşanma olayına göre şekillenmektedir. Bununla birlikte boşanma düşüncelerinin sürekli zihinlerinde olması, en ufak olayda boşanma kapısını aralamaları, sorun çözmek yerine evliliği bitirmeyi tercih etmeleri ya da hiç evlenmemeleri toplum açısından da risk içermektedir. Nitekim kuşaklararası boşanmanın artması ya da aile kurmanın ertelenmesi sağlıklı toplumun oluşmasını engellemektedir.

Boşanma konusu nedenleri ve sonuçlarıyla sosyal hizmet açısından ele alınması gereken bir konudur. Bireyin içinde yaşadığı aile yapısı, sosyal destek ilişkisi, kullandığı ağlar sosyal hizmetin detaylıca irdelemesi gereken konulardır. Çünkü toplumu oluşturan aile; bireylerin biyo-psiko-sosyal açıdan gelişiminde önem arz etmektedir. Sağlıksız bir aile ortamında psikoseksüel ve psiko-sosyal gelişimi tam manasıyla tamamlayamayan, bir döneme saplanıp kalan çocuklar, yaşadıkları sorunlardan yetişkinlik döneminde dahi etkilenmektedir. Bu nedenle sosyal hizmetin risk altında olan çocukları ve ailelerini tespit etmesi önemlidir. Boşanma olgusu da bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Çünkü boşanma anlık bir olay olmamakla birlikte

yaşanan sancılı durumlar çocuğu etkilemektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan aile olgusuna bakış ve eş seçimi başta olmak üzere birçok açıdan çocuk olumsuz tutum ve davranışlar sergilemektedir. Sosyal hizmet mikro boyutta çocuklarla, mezzo boyutta ailesiyle ve makro boyutta da toplumla ilgilenmektedir. Birey-grup-toplum odaklı çalışan sosyal hizmete bu konuda önemli görevler düşmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Sosyal hizmet; bireyin sosyal açıdan işlevselliğini artırarak çevresinde var olan etkileşimi değiştirmektedir. Ekolojik yaklaşımın temelini oluşturan bu düşünce ile bireyin kendisinin de boşanma ihtimalini düşündüren noktalar tespit edilerek iyileştirilme yapılmalıdır. Bireyde var olan otomatik düşünceler yeniden çerçevelendirilerek işlevsel hale getirilmektedir. Ailesinde var olan boşanma olgusunun kendisinde de devam edeceğini içeren düşünceler değiştirilmektedir. Bu noktada sosyal çalışmacılar bireyler ile mesleki görüşmeler yapmakta ve boşanmanın kişide bıraktığı etkileri tespit etmektedir. Ortaya konulan soruna yönelik gerekli müdahale yapıldıktan sonra izleme çalışmalarına geçilmekte ya da bu alanda görev alan bir meslek elemanına yönlendirme yapılarak kişinin biyopsikososyal açıdan iyilik durumu sağlanmaktadır.
- Boşanma sonucu desteksiz kaldığını ifade eden bireylerin sosyal hizmet aracılığıyla kendi problemlerini çözebilecek, sorunlarıyla baş edebilecek, kendi kendine yardım ederek sosyal noksanlıklarını giderebilecek imkanlar sunulmaktadır. Bu sayede birey; aile ortamında görmediği ilgili ve sevgiyi kendi hayatında görmeyeceği düşüncesinden kurtulacaktır. Benzer durumun sonucu olarak evde olmayan sıcaklığı dışarıda arayarak erken yaşta evliliklerin ya da yanlış evliliklerin önüne geçilecektir. Güçlendirme yaklaşımı ile çocukların sorunlarla baş edebilme kapasitesini artırmalı, kaybolan özgüveni ve özsaygıyı tekrardan kazandırmalıdır.
- Ailede var sorunlar boşanma aşamasına gelmeden çözülmeye çalışılmalı eğer olumlu sonuç alınmıyorsa çocukları en az etkileyecek şekilde bu süreç yürütülmelidir. Bu sayede çocukta oluşan boşanmanın olumsuz etkilerinin önüne geçilecektir. Bu noktada okullar, halk sağlığı merkezleri, belediyeler,

sivil toplum kuruluşları ve sosyal hizmet merkezleri gibi insanlarla sürekli temas halinde olan kurumlar koordineli çalışmalıdır.

- Bireyler aile kurmadan önce bir eğitime tabi tutulmalı, evliliğin ve aile kurmanın sorumluluğu konusunda fertler iyice bilinçlendirilmelidir. Nitekim çocuk yetiştirme konusu da sosyal hizmet uzmanları ile birlikte alanında uzman ilgili kişilerle birlikte ele alınmalıdır.
- Boşanma konusunda toplumda var olan olumsuz tutum ve davranışları değiştirmek, boşanmış bireylerin ve bu durumdan etkilenen çocukların ikincil örselenmelerini önlemek için bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

7. KAYNAKLAR

- Aile Eğitim Programı. (2018). *Tek Ebeveynli Aileler*. Ankara: T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Akıntürk, T. (1999). *Aile Hukuku*. Ankara: ÖSYM Basım Matbaası.
- Akpınar, B. (2019). Farklı Teoriler Çerçevesinde Eş Seçimi ve Evlilik Uyumu Konularının İncelenmesi. M. Kırlioğlu & H. H. Tekin içinde, *Güncel Sosyal Hizmet Çalışmaları* (s. 164-172). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akpınar, M. (2021). Bireyin Bağlanma Stili ile Eş Seçimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Gelişim Üniversitesi.
- Aktosun Yalçın, Y. (2007). *Evli Misiniz Eşli Misiniz?* İstanbul: Timaş Yayınları.
- Altunbulak, C., & Aydoğan, İ. (2015). İlköğretim İkinci Kademedeki Boşanmış ve Tam Aileye Sahip Öğrencilerin Okul Başarıları ve Okulda Karşılaştıkları Problemlerin İncelenmesi. 5(2), 75-102.
- Arıkan, Ç. (2009). Çocuk Adalet Sistemi 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Koruma Mekanizmasının Psikososyal Boyutları (Shček Konya Örneği): Konya.
- ASHB (2021). Türkiye Aile Yapısı Araştırması. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu
- Avrupa İstatistik Kurumu. (2017). *Eurostat*. 12 25, 2020 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/01/06/turkiye-ve-avrupa-ulkelerinde-bosanma-oranlari-ne-durumda> adresinden alındı
- Aydın, G. S., & Demir, A. (2017). Lisansüstü Öğrencilerinin Eş Seçimini Etkileyen ve Sınırlandıran Görüş ve İnançları. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 627-652.
- Aydın, O., & Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 117-128.
- Bağ, H. (2019). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Eş Seçimi ve Evliliğe İlişkin Tercihleri (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
- Bahçelievler İlköğretim Okulu Rehberlik Servisi. “*Boşanma ve Çocuk Üzerindeki Etkileri*”. İstanbul.
- Bartan, H. E. (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Aileden Gelen Çocuklara İlişkin Görüşleri ve Uygulamalarının İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 364-383.
- Benedek, E., & Brown, C. (2012). *Boşanma ve Çocuğunuz: Çocuğunuzun Boşanmanızla Başetmesine Nasıl Yardımcı Olursunuz?* (S. Katlan, Çev.) Ankara: HYB Yayıncılık.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma* (T. V. Soylu, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Buss, D. M. (1999). *Evolutionary psychology: The new science of the mind*, Allyn and Baconi. Boston.
- Buss, D. M., & Barnes, M. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3), 559-570. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.50.3.559>. adresinden alındı

- Çalım, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Romantizm ve Eş Seçimine İlişkin Tutumları ile Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Çelik, A. R. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçim Tutumlarında Toplumsal Cinsiyet Roller Algısı ve Değer Yönelimlerinin Etkileri (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
- Çelik, A. R., Asqarova, S., & Tutgun Önal, A. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçim Tutumlarında Değer Yönelimlerinin Etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(38), 5042-5070. doi:10.26466/opus.883241
- Devrim, H. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Evliliğe Yönelik Tutumları ile Eş Seçimleri Düzeyi Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Durmazkul, A. (1991). Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihleri (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Efe, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçme Eğilimleri (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Eraslan, Ş. (2020). 3-6 Yaş Çocuklarının Ebeveynlerine Bağlanma Stilleri: Tek ve Evli Ebeveynlerin Karşılaştırılması (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erola, J., Harkönen, J., Dronkers, J. (2012). More Careful or Less Marriageable?: Parental Divorce, Spouse Selection and Entry into Marriage. *Social Forces*. 90(4), 1323-1345. DOI:[10.1093/sf/sos073](https://doi.org/10.1093/sf/sos073)
- Eröz, M. (1982). *İktisat Sosyolojisine Başlangıç*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Evlenme ve Boşanma İstatistikleri. (2019). 12 29, 2020 tarihinde <https://www.tuik.gov.tr> adresinden alındı
- Gökçe, B. (1990). Aile Yazıları I. Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, 205-223. (B. Dikeçli, & A. Çiğdem, Derleyiciler) Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Halisdemir, D. (2020). Boşanmaya Uyum Programının Velayeti Üstlenmiş Anne ve Çocuklarının Boşanmaya Uyum, Psikolojik Sağlamlık ve Aile Yaşam Doyumlarına Etkisi (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- House, J. S. (1981). *Work Stress and Social Support*. Reading: MA: Addison-Wesley.
- Kahvecioğlu, C. (2014). Eş Seçiminin, Terkedilme Şeması, Baskın Nöral Sistemler, Evlilik Mitleri ve Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
- Kalkan, M. (2015). *Evlilik Öncesi Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kalkınç, F. (2013). *Hayat Arkadaşım 2*. İzmir: Fer Kitap.
- Karakamış, E. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçim Stratejileri ve Algıladıkları Anne-Baba Tutumlarının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ufuk Üniversitesi.

- Karataş, K. (2001). Toplumsal Değişme ve Aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(2), 89-98.
- Kasapkara, A., & Kasapkara, B. (2014). 20-30 Yaş Grubu Bekar Erkeklerin Eş Seçimine Yönelik Tutumları ve Eşten Beklentilerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 792-800.
- Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: risk and resilience perspectives. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 52(4), 352-362. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00352.x>
- Kerckhoff, A. C., & Davis, K. E. (1962). Value consensus and need complementarity. *American Sociological Review*, 27, 295-303.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kır, İ., & Bülbül, Ö. (2012). İslahiye İlçesinde Boşanma Olgusu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 99-122.
- Knox, D., Zusman, M., & Nieves, W. (1997). College students' homogamous preferences for a date and mate. *College Student Journal*, 31, 445-448.
- Korunur, R. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimine Yönelik Tutumlarının Ana-Babaya Bağlanma ve Kişilik Özellikleri ile İlişkisi (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Korunur, R., & Taştan, N. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Kriterlerinin Kişilik Özellikleri ile İlişkisinin İncelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 313-322.
- Kotan, T. Ş. (2016). Boşanmış ve Boşanmamış Ailelere Sahip Üniversite Öğrencilerinde Reddedilme Duyarlılığının Bağlanma Stilleri ile İlişkisinin İncelenmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köroğlu, T. (2013). Üniversite gençliğinde evlilik, aile ve boşanma konusundaki düşünce ve görüşleri üzerine sosyolojik bir araştırma: Karabük üniversitesi örneği (Yüksek Lisans Tezi). Karabük: Karabük Üniversitesi.
- Körük, S. (2019). Eşimizi Nasıl Seçeriz? Eş Seçimi Üzerine Bir Derleme. E. Hamarta (Dü.), 21. *Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi* içinde (s. 112-117). Antalya: Türk PDR Derneği Yayınları.
- Langeroodi, R. R., Masoud, A. & Masoud H. (2011). The Investigation Of Biological And Psychological Of Marriage Criteria From The View Points Of Iranian University Students With That Of Their Parents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, (28):406-410.
- Larson, J. H. (1992). "You're my one and only": Premarital counseling for unrealistic beliefs about mate selection. *American Journal of Family Therapy*, 20(3), 242-253. doi:10.1080/01926189208250893
- Murstein, B. I. (1970). Stimulus. Value. Role: A theory of marital choice. *Journal of Marriage and the Family*, 465-481.
- Nazlı, S. (2016). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Ondaş, B. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik ve Eş Seçimiyle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Orçan, Y., & Kar, D. (2008). Türkiye'de Erken Yaşta Yapılan Evlilikler ve Risk Algısı: Bismil Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 97-112.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.
- Özabacı, N. (2009). Evlilik Okulu. H. Yavuzer (Dü.) içinde, *Evlilik Öncesi İlişkiler*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özen, Ş. (1998). Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü (Doktora tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgüven, İ. E. (2010). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özgüven, İ. E. (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özkalp, E. (2013). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Öztürk, M. T. (2019). Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveynlerin 15-18 Yaş Grubu Çocuklarında Okula Bağlanma Şiddete Yönelik Tutum ve Başa Çıkma Becerilerinin İncelenmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Parsons, T. T. (1997). Sources And Stages Of Mate Selection, Relationship Development. *The Sciences & Engineering*, 58(9), 51-96.
- Riggio, H. R., & Weiser, D. A. (2008). Attitudes toward marriage: embeddedness and outcomes in personal relationships. *Personal Relationships*, 15(1), 123-140.
- Saraç, A. (2020). Hiç Evlenmemiş Gençlerin Benlik Modelleri ile Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançları Arasındaki İlişki: Ankara, İstanbul, Şanlıurfa ve Mardin Örnekleri (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Soueh, N. F. (2011). Türk ve İranlı Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi ile İlgili Görüşleri (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Story, L. B., Karney, B. R., Lawrence, E., & Bradbury, T. N. (2004). Interpersonal Mediators in the Intergenerational Transmission of Marital Dysfunction. *Journal of Family Psychology*, 18(3), 519–529. doi: 10.1037/0893-3200.18.3.519
- Sönmez, F. (2001). Anne-Babası Boşanmış Ergenlerle, Anne-Babası Boşanmamış Ergenlerin Benlik İmgelerinin Karşılaştırılması (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Söyler, E. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri, Kimlik Statüleri ve Eş Seçim Tercihleri (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Strateji Düşünce ve Analiz Derneği. Sebep ve Sonuçlarıyla Türkiye’de Boşanma Sorunu. İstanbul; 2018.
- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış Aile Çocuklarının Eğitimdeki Başarı/Başarısızlık Durumu (Malatya Örneği). *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7(29), 105-126.
- Şimşek, A. (Ed.). (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

- Şimşek, M. Z. (2018). Romantizm ve Eş Seçimi Tutumunun Romantik İlişki Yaşantıları ve Romantik İlişkilerdeki İnançlar Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Tarhan, N. (2021). Toplumsal ve İnsani Boyutta İmkân ve İmtihan Alanı Olarak Aile. *Çocuk ve Medeniyet*, 6(11), 17-29.
- Tarhanacı, M. (2017). Boşanma Avukatlarının Anlatısıyla Trabzon'da Boşanma ve Aile Olgusu. *İMGELEM*, 1(1), 89-120.
- Tekin, H. H. (2017). Ebeveyni Boşanmış Ergenler ile Ebeveyni Birlikte Yaşayan Ergenlerin Benlik Saygılarının İletişim Becerilerinin ve Baş Etme Yollarının Karşılaştırılması (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezcan, M. (1995). *Sosyolojiye Giriş Temel Kavramlar*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Toro-Morn, M., & Sprecher, S. (2003). A crosscultural comparison of mate preferences among university students: The United States vs. The Peoples Republic of China (PRC). *Journal of Comparative Family Studies*, 34, 151-170.
- TÜİK. (2020). *Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2020-37211> (Alınma tarihi: 12.01.2021) adresinden alındı
- Tütengil, C. O. (1978). Aile ve Evlilik Araştırması Sonuçları. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Enstitüsü Yayını.
- Uğur, R. (2017). Heteroseksüel Çiftlerin Bağlanma Romantizm ve Eş Seçimine Yönelik Tutumlarının Çift Uyumuna İlişkisi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi.
- Uşaklı, H. (2013). Eşinden Ayrılmış Annelerin Görüşü Açısından Çocuklarının Sorunları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 195-208.
- Wolfinger, N. (2014). Parental Divorce and Offspring Marriage: Early or Late? *Social Forces*, 82(1), 337-353.
- Worden, M. (2013). Aile Terapisi: Temelleri. (T. Akbaş, Çev.) Adana: Nobel Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1999). *Ana-Baba ve Çocuk: Ailede Çocuk Eğitimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2008). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2010). Evlilik Okulu, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, İ. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçme Kriterleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 15-30.
- Yılmaz, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihlerine Göre Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Tutumlarının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Yılmaz, N. D. (2011). Çatışma Yaşayan ve Boşanmış Ailelerin İlköğretim Çağındaki 7-12 Yaş Çocuklarının Benlik Algıları ve Kaygı Düzeyleri Açısından Çatışma Yaşamayan Ailelerin Çocukları ile Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yılmazçoban, M. (2011). Evlilikte Çiftleri Etkileyen Unsurlar ve Arkadaşlık İlişkileri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (1), 178-195.
- Yörükoğlu, A. (1988). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: İş Bankası.

8. EKLER

EK – 1 Mülakat Soru Formu

Sosyo-Demografik Bilgiler

1. Cinsiyetiniz:

- a. Kadın
- b. Erkek

2. Yaşınız:

- a. 18 – 30 yaş
- b. 31 – 40 yaş
- c. 41 – 50 yaş
- d. 51 yaş ve üzeri

3. Eğitim Durumunuz:

- a. Okur – yazar, ilkokul mezunu değil
- b. İlkokul mezunu
- c. Ortaokul mezunu
- d. Lise mezunu
- e. Üniversite mezunu

4. Annenizin Eğitim Durumu:

- a. Okur – yazar, ilkokul mezunu değil.
- b. İlkokul mezunu
- c. Ortaokul mezunu
- d. Lise mezunu
- e. Üniversite mezunu

5. Babanızın Eğitim Durumu:

- a. Okur – yazar, ilkokul mezunu değil.
- b. İlkokul mezunu
- c. Ortaokul mezunu
- d. Lise mezunu
- e. Üniversite mezunu

6. Kardeş Sayınız:

- a. Kardeşim yok.
- b. 1
- c. 2
- d. 3
- e. 4 ve fazlası

7. Çalışma Durumunuz:

- a. Çalışmıyorum.
- b. Özel sektörde çalışıyorum.
- c. Kamu sektöründe çalışıyorum.
- d. Kendi işimde çalışıyorum.
- e. Emekliyim.

8. Aylık Ortalama Gelir Durumunuz:

- a. Sabit bir gelirim yok.
- b. 0 – 3000 TL arası
- c. 3001 – 4000 TL arası
- d. 4001 – 5000 TL arası

e. 5001 – 6000 TL arası

f. 6001 TL ve üzeri

9. Annenizin Mesleği:

10. Babanızın Mesleği:

11. Anne – Babanız Kaç Yıl Önce Ayrıldılar?

a. 6 aydan az

b. 6 ay–1 yıl

c. 1–2 yıl

d. 2-3 yıl

e. 3-4 yıl

f. 4-5 yıl

g. Diğer

12. Kiminle birlikte yaşıyorsunuz?

a. Annemle

b. Babamla

c. Yakın akrabalarımle

d. Yurtta

e. Diğer

Aile ve Boşanmayla İlgili Sorular:

13. Aile kavramını nasıl tanımlıyorsunuz?

14. Sizce ailedeki en önemli unsur nedir?

15. Nasıl bir aile düzeni içinde yaşıyorsunuz?

16. Gelecekte iyi bir anne ya da baba olacağınızı düşünüyor musunuz?

17. Sizce iyi bir anne nasıl olmalıdır?

18. Sizce iyi bir baba nasıl olmalıdır?

19. Sizce anne babanın boşanması çocuğun ileride evlenmesini ve aile kurmasını nasıl etkiler?

20. Sizce ebeveynlerin boşanması, olayın yaşanmasından sonraki ilk günlerde ve daha sonraki yıllarda çocukların duygu ve düşüncelerini etkiler mi, etkilerse nasıl etkiler?

21. Velayet kararı verilirken çocukların düşünceleri dikkate alınmakta mıdır?

22. Çocuğun velayetinin verilmediği ebeveyniyle görüşme sıklığı nasıl düzenlenmelidir?

23. Ebeveynler boşanma kararını çocuklarına nasıl açıklamalıdır?

24. Ebeveynlerin boşanma öncesindeki ilişkileriyle boşanma sonrası ilişkilerinin değişimi ebeveyn-çocuk ilişkilerini hangi yönde ve nasıl etkiler?

25. Ebeveyni boşanmış kişiler evlilik yapmayı düşündüklerinde boşanma ihtimalini sık sık akıllarına getirirler mi?

26. Boşanma olgusu hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Eş Seçim Kriterleriyle İlgili Sorular

27. Ebeveyni boşanmış bireylerin evliliğe bakışı ve eş seçme kriterleri diğer kişilere göre farklılaşmakta mıdır?

28. Sizce ideal bir eş nasıl olmalıdır?

29. Gelecekte iyi bir eş olacağınızı düşünüyor musunuz?

30. Eş seçmede sizin öncelikleriniz nelerdir?

31. Annem/babam gibi eşim olsun/olmasın dediğiniz durumlar nelerdir?

EK-2 ETİK KURUL KARARI

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.01.2022-37553

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı : E-25691463-900-37553
Konu : Etik Kurul Kararı

24.01.2022

Sayın Doç. Dr. ADEM BÖLÜKBAŞI

Etik Kurulumuz tarafından 07.01.2022 tarihinde yapılan toplantıda Kübra DERTLİ ile birlikte yürütmeyi planladığınız 2021-87 numaralı " **Boşanmış Ebeveyne Sahip Bireylerin Aile Olgusuna Bakışı ve Eş Seçim Kriterleri** " konulu çalışmanız ile ilgili başvurunuz kurulumuz tarafından değerlendirilmiş olup çalışmanızın etik açıdan uygun bulunduğuna dair karar yazısı ekte sunulmuştur.

Kurul Başkanı

Ek:Etik Kurul Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSD3E16KAZ Pin Kodu :84172

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5658&eD=BSD3E16KAZ&eS=37553>

Adres:Yeni Mahalle Şehit Astsubay Mustafa Soner Varlık Caddesi

No:77 Bandırma/BALIKESİR

Telefon:02667170117 Faks:02667170030

e-Posta:sagbiletik@bandirma.edu.tr

Kep Adresi:bandirmaonyedieylul@hs01.kep.tr

Bilgi için: Neslihan TÖTÜNCÜ

Unvanı: Memur

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. \nEvrak sorgulaması {VALURL} adresinden yapılabilir.

9. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Kübra DERTLİ
Medeni hali	: Bekar
Uyruğu	: T.C.
EĞİTİM	
Lise	: Şehit Öğretmen Orhan Gök Anadolu Lisesi
Lisans	: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Yüksek lisans	: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
YAYINLARI	
DERTLİ KÜBRA, BÖLÜKBAŞI ADEM (2021). Medyada Çocuk İstismarı: Sharenting Eylemi Örneği. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumu 2021 (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)	
DERTLİ KÜBRA. (2021). Irkçılık ve İnsan Değeri. Recep Yıldız (Ed.). <i>Sosyal Hizmet Çalışmaları 2 – İnsan Değeri ve Değerlemeleri</i> içinde, (s. 173-188). Bursa: Ekin Yayınevi.	